

Т. І. СТЕЦЬЮК, О. В. ДИМНІЧ, О. В. МУРАШКО

СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ

Навчальний посібник

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Т. І. СТЕЦЮК, О. В. ДИМНІЧ, О. В. МУРАШКО

СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ

Навчальний посібник

УДК 364.3(076.5)
С 69

Колектив авторів

Т. І. Стецюк, О. В. Димніч, О. В. Мурашко

Рецензенти

О. В. Кнейслер, д-р екон. наук, проф.
(Західноукраїнський національний університет)

О. М. Тимченко, д-р екон. наук, проф.
(Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана)

Л. В. Шірінян, д-р екон. наук, проф.
(Національний університет харчових технологій)

Редакційна колегія факультету фінансів

Голова редакційної колегії Б. С. Стеценко, д-р екон. наук, проф.

Відповідальний секретар О. В. Мурашко, канд. екон. наук, проф.,

Члени редакційної колегії: А. Л. Баранов, д-р екон. наук проф.; Т. В. Майорова, д-р екон. наук, проф.; Л. О. Примостка, д-р екон. наук, проф.; В. М. Опарін, д-р екон. наук, проф.; О. О. Терещенко д-р екон. наук, проф.; О. М. Ткаченко, д-р екон. наук, проф.

Рекомендовано до друку Вченою радою КНЕУ
Протокол № 5 від 1 грудня 2022 р.

С 69 Соціальне страхування [Електронний ресурс] : навч. посібник / Т. І. Стецюк, О. В. Димніч, О. В. Мурашко. — К.: КНЕУ, 2023. — 167, [1] с.
ISBN 978-966-926-427-5

Навчальний посібник з дисципліни «Соціальне страхування» підготовлено у відповідності до Програми дисципліни «Соціальне страхування». Він включає дев'ять логічно пов'язаних тем роз'яснювального лекційного матеріалу, кожна тема містить професійні компетенції здобувачів, методичні поради до вивчення, термінологічний словник ключових понять з визначенням їх сутності, план семінарських занять, ситуаційні завдання щодо проведення практичних занять, питання для дискусій, питання для перевірки знань, завдання для індивідуальної роботи, тестові завдання, задачі, приклади вирішення задач, систематизовано нормативно-правові акти, наочний матеріал у вигляді додатків, літературу.

Даний навчальний посібник з дисципліни «Соціальне страхування» допоможе у засвоєнні теоретичних знань та виробленні практичних навичок у сфері соціального страхування. Призначений для здобувачів вищих навчальних закладів, економічних спеціальностей бакалаврського рівня за спеціальністю «Фінанси, банківська справа та страхування».

УДК 364.3(076.5)

Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу КНЕУ забороняється

© Т. І. Стецюк, О. В. Димніч,
О. В. Мурашко, 2023
© КНЕУ, 2023

ISBN 978-966-926-427-5

ПЕРЕДМОВА

Розвиваючи соціально-правові демократичні засади громадянського суспільства, держава намагається всебічно поєднувати політику економічних реформ з активною соціальною політикою. Основними пріоритетами соціальної політики є мотивація підвищення рівня добробуту громадян, подолання бідності, активний розвиток ринку праці, зменшення надмірного розгалуження населення за рівнем доходів, перехід до адресної підтримки малозахищених верств населення, всебічний розвиток освіти, науки і культури, охорони здоров'я з урахуванням перспектив та можливостей ринкової економіки.

Ст. 3 Конституції України наголошує: «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю», це характеризує нашу державу як соціальну державу, що спрямовує свою політику в напрямі розвитку соціальної справедливості, соціальної захищеності, соціального партнерства та соціальної солідарності суспільства. Держава гарантує кожному громадянину право на працю, задовольняє потреби у здобутті освіти, охороні здоров'я, забезпечує пенсії, соціальні виплати. Її основними завданнями є досягнення високого рівня життя населення, захист та реалізація прав і свобод громадян, підтримка малозахищених верств населення, створення сучасних систем соціального захисту громадян. Забезпечуючи ці права, держави світу виділяють значні фінансові ресурси, що становлять 10-15 % ВВП, а ефективність використання цих коштів насамперед залежить від організації системи соціального захисту населення. Адже успіхи приходять там, де підвищується ділова активність всіх інституцій, розвивається і вдосконалюється громадянське суспільство, а основою усіх перемог є розвиток.

З початку свого становлення соціальне страхування в Україні пройшло довготривалий еволюційний шлях розвитку: від виникнення кас взаємодопомоги, створення добровільних страхових організацій до запровадження солідарної системи соціального страхування з розподілом фінансових зобов'язань між державою, фондами соціального страхування, роботодавцями та працівниками. Сьогодні Україна торує шлях до європейського союзу, її суспільно-політичні зміни, соціальна проблематика, здобувають все більшої уваги. Вирішення найбільш гострих проблем соціального захисту населення безпосередньо залежить від вміння до-

сліджувати вати і вивчати проблеми, визначати їх чинники та наслідки, приймати ефективні управлінські рішення та забезпечувати їх якісне виконання. Соціальне страхування - є важливим і необхідним елементом соціально-економічних відносин сучасної України.

Навчальний посібник з дисципліни «Соціальне страхування» написаний відповідно до програми курсу «Соціальне страхування», орієнтований на засвоєння слухачами бакалаврських програм сучасної системи соціального захисту населення на підставі нових концепцій та програм Уряду.

У посібнику розкрито сутність соціального страхування, визначено його зміст, завдання та функції; узагальнено зарубіжний досвід; розглянуто види соціального страхування; охарактеризовано порядок надання матеріального забезпечення та соціальних послуг. Структура навчального посібника наповнена професійними компетенціями для здобувачів у даній сфері, охоплює дев'ять тем роз'яснювального лекційного матеріалу, містить ситуаційні завдання для проведення практичних занять, дискусійні питання, завдання для індивідуальної роботи, тестові завдання, термінологічний словник та літературу.

Запропонований до вивчення навчальний посібник «Соціальне страхування» посідає важливе місце серед навчальних предметів, які формують фахівця фінансового профілю він допоможе знайти відповіді на питання соціального характеру, органічно розкриває і доповнює положення таких базових навчальних дисциплін фахового спрямування як: «Страхування», «Ринок страхових послуг», «Фінанси», «Фінанси підприємств», «Соціальний захист населення» тощо.

Соціальне страхування як навчальна дисципліна дає студентам теоретичні знання, практичні навички із розрахунку страхових виплат, надання соціальних послуг, розуміння надходження і використання грошових коштів у системі страхових фондів, оцінки державного фінансового контролю за їх цільовим використанням.

Навчальний посібник з дисципліни «Соціальне страхування» дасть основу знань з організації соціального страхування не тільки здобувачам економічних спеціальностей, а й аспірантам, викладачам, фахівцям, які працюють у системі соціального захисту населення, та усім, хто цікавиться його проблематикою.

СУТНІСТЬ, ПРИНЦИПИ ТА РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Професійні компетенції студентів після вирішення ситуаційних завдань за темою 1

Тему присвячено висвітленню сутності соціального страхування. Під час її вивчення слід спиратися на теоретичні засади соціального страхування. Адже сама суть соціального страхування як економічної категорії зумовлює ті особливі властивості, які відрізняють соціальне страхування від комерційного страхування. Розуміння цього дає змогу усвідомити характерні ознаки соціального страхування та їх економічну природу.

По завершенню виконання всіх завдань за темою 1 здобувач **знатиме:**

- ✓ сутність і необхідність загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- ✓ значення соціального страхування в системі соціального захисту населення.
- ✓ функції та принципи загальнообов'язкового державного соціального страхування.
- ✓ види загальнообов'язкового державного соціального страхування. Також здобувач **вмітиме:**

- ✓ формувати модель соціального захисту;
- ✓ орієнтуватися у видах матеріального забезпечення та соціальних послуг за загальнообов'язковим соціальним страхуванням.

Вивчення питання щодо сутності соціального страхування його функцій та принципів необхідно розпочати з визначення його економічної природи. Всі ми знаємо, що в повсякденному житті кожного громадянина можливі такі ситуації, коли, в силу тих чи інших обставин, він втрачає основне джерело коштів на прожиття. Його матеріальна незабезпеченість може наступити в зв'язку з втратою працездатності повної чи часткової, в наслідок хвороби, чи втрати роботи тощо. При цьому соціальні загрози набувають масовий характер охоплюючи масово населення і перш за все осіб найманої праці.

Форми і способи захисту від подібних соціальних загроз в суспільстві використовуються різні: благодійність, соціальна допомога, соціальне страхування тощо. В Україні діє система загаль-

нообов'язкового державного соціального страхування (далі ЗОДСС), що впливає на підвищення ефективності діяльності підприємства через матеріальне забезпечення та охорону здоров'я працівників. ЗОДСС створює необхідні економічні передумови для збереження працездатності економічно-активної частини населення, а в певних випадках забезпечує виплату матеріального забезпечення та надання соціальних послуг.

Важливу увагу потрібно приділити сучасній моделі соціального захисту населення. У переважній більшості держав вона складається з таких елементів: державна соціальна допомога, державні соціальні гарантії і пільги, державні соціальні послуги, державне соціальне страхування, приватне страхування, яке здійснюється на комерційних засадах страховими компаніями і недержавними пенсійними фондами, одноразові і щомісячні виплати, житлові субсидії. Перелічені елементи, взаємодоповнюючи один одного надають системі соціального захисту гнучкості, мобільності, всеохопленості.

Основою системи соціального захисту населення є державне соціальне страхування, здійснюване на обов'язкових засадах. Адже жодна держава, навіть високорозвинена, не в змозі побудувати таку систему соціального страхування яка б була спроможною повністю і ефективно задовольнити потреби усіх верств населення. Проте потрібно пам'ятати, що державне соціальне страхування надає лише певний мінімум соціальних гарантій. Воно орієнтоване на забезпечення рівня життя не нижче прожиткового мінімуму, встановленого законом.

В подальшому потрібно дослідити основні складові соціального захисту населення, розмежувати категорію «соціальне страхування» і «соціальний захист». Адже, поняття соціальне страхування за змістом є вужчим ніж поняття соціальний захист. Особливу увагу необхідно звернути на те, хто підлягає ЗОДСС на обов'язкових засадах, хто на добровільних.

Далі студенту необхідно скласти чітке уявлення про права, обов'язки та відповідальність суб'єктів загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Наступним кроком у вивченні сутності соціального страхування є визначення та характеристика функцій ЗОДСС. Саме знання функцій соціального страхування дасть змогу студентам конкретизувати економічний зміст даної категорії в сучасних умовах. Саме функції страхування в системі управління соціальними ризиками реалізуються в збереженні грошових коштів і інших матеріальних ресурсів, в здійсненні профілактичних, попе-

реджувальних і контролюючих заходів, які дозволяють знизити ймовірність реалізації соціального ризику і, як наслідок, зменшити ймовірний масштаб збитку при настанні непередбачуваних подій.

Соціальному страхуванню властиві дві основні функції: розподільна і контрольна. Сутність розподільної функції полягає у розподілі і формі руху грошових коштів, шляхом виплати пенсій, соціальних допомог, шляхом направлення коштів на утримання органів управління, шляхом інвестування коштів у цінні папери тощо.

Економічна сутність контрольної функції здійснюється у формі фінансового контролю за рухом грошових коштів. Вона забезпечує повне та своєчасне надходження коштів до соціального фонду та їх цільове використання. Контроль проводиться з метою перевірки дотримання суб'єктами чинного законодавства та узгодження суспільних, колективних та приватних інтересів у державі.

Оскільки соціальне страхування виражається через систему прав, гарантій, та обов'язків, необхідно розглянути принципи, які є законодавчо закріпленими на яких ґрунтується дія соціального страхування.

Вивчаючи дану тему, студенти мають ознайомитися із основними категоріями соціального страхування, такими як, страховий стаж, страховий ризик, страховий випадок, об'єкт страхування, предмет страхування, суб'єкти страхування. Треба також звернути увагу на те, що залежно від страхового випадку за ЗОДСС надаються матеріальне забезпечення та соціальні послуги.

Далі студенту треба ознайомитись зі страховими фондами та їх функціями, джерелами формування коштів фонду та джерелами використання коштів фонду. Правовою основою функціонування фондів соціального страхування є Конституція України, Кодекс Законів про працю, Основи законодавства ЗОДСС, відповідні урядові постанови і власні постанови фондів соціального страхування. Фонди соціального страхування здійснюють керівництво та управління обов'язковим державним соціальним страхуванням відповідно до законодавчо поставлених завдань: забезпечення надходження та акумуляцію страхового внеску на обов'язкове соціальне страхування; контроль за цільовим використання коштів; здійснення організаційно-управлінських заходів щодо забезпечення виплат матеріального забезпечення та надання соціальних послуг.

Управління фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування здійснюють правління та виконавчі дирекції страхових фондів, які забезпечують, визначені законами, конкре-

тні види соціального страхування. Управління здійснюється на паритетній основі державою та представниками суб'єктів соціального страхування.

Розглядаючи правову основу загальнообов'язкового державного соціального страхування потрібно звернути увагу і дослідити новостворену Національну службу охорони здоров'я, її призначення та функції. Особливу увагу потрібно звернути і на зміни функцій Фондів з тимчасової втрати працездатності та нещасного випадку на виробництві.

Для здійснення покладених функцій фонди соціального страхування мають відповідні фінансові та матеріальні ресурси. Одним із інструментів формування фінансової бази є страховий внесок, який становить собою єдиний платіж до фонду соціального страхування. Верховною Радою України 8 липня 2010 року ухвалено Закон України № 2464 «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» який успішно діє. Метою даного закону було підвищення ефективності роботи фондів соціального страхування через створення умов для уникнення дублювання ними функцій з обліку платників внесків на ЗОДСС, збору страхових внесків, скорочення адміністративних витрат фондів на виконання цих функцій.

Оскільки Пенсійний фонд має відповідну кадрову та програмно-технічну базу, то саме він має здійснювати функції, пов'язані з формуванням страхових коштів для всієї системи ЗОДСС. В результаті в одному органі консоліднуються функції обліку платників єдиного внеску, збору коштів, прийняття звітності щодо їх сплати, контролю за повнотою та своєчасністю справляння єдиного соціального внеску.

Після вивчення цієї теми студент повинен зрозуміти, що необхідність соціального страхування зумовлена такими причинами: наявністю громадян, котрі не беруть участі у суспільно-корисній праці, а тому не можуть утримувати себе за рахунок заробітної плати; наявністю громадян, котрі є дієздатними, але не мають можливості її реалізувати.

Соціальне страхування передбачає такі важливі види економічної підтримки громадян як: грошові виплати, компенсація, витрати на лікування, реабілітацію, перепідготовку та перекваліфікацію, а також профілактику. Таке страхування здійснюється одночасно з соціальною допомогою та соціальним забезпеченням як важливими формами соціального захисту громадян, однак відрізняється від них джерелами формування фінансових ресурсів, принципами їх організації, видами та формами виплат грошових коштів.

Вивчаючи тему, здобувачі мають опрацювати відповідні літературні джерела, визначити їх економічну необхідність та доцільність.

Термінологічний словник

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування — це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел.

Соціальна допомога — це гарантовані, врегульовані нормами права або періодичні виплати соціально-аліментарного характеру чи набір товарів і послуг, що надаються з метою матеріальної підтримки громадян, які в силу певних соціальних випадків, передбачених законом, потребують такої допомоги.

Соціальне забезпечення — це безпосередня система заходів з матеріального забезпечення громадян у відповідності з зобов'язаннями, покладеними на державу у цій сфері згідно з законом.

Об'єкт соціального страхування — це страховий випадок, із настанням якого у застрахованої особи (члена її сім'ї, іншої особи) виникає право на отримання матеріального забезпечення та соціальних послуг.

Предмет соціального страхування — це економічні і правові відносини суб'єктів з приводу формування фондів шляхом сплати страхового внеску і використання коштів призначених для захисту працюючого населення від соціальних ризиків.

Соціальний ризик — це ймовірність настання матеріальної незабезпеченості в результаті втрати заробітку або трудового доходу по об'єктивним, соціально-значимим причинам, а також необхідності додаткових витрат на лікування і соціальні послуги. Соціальним ризикам притаманне: по-перше, те, що вони носять масовий характер, по-друге, вони становлять постійне явище ринкової економіки.

Ризик втрати працездатності — тимчасова або стійка втрата працездатності від загального та професійного захворювання, трудового каліцтва, вагітність і пологи, старість.

Ризик передчасної смерті — як працездатного, так і не працездатного населення в масштабах окремої держави свідчить про реальну загрозу деградації трудового та інтелектуального потенціалу.

Ризик зубожіння непрацездатного населення — виникає у зв'язку нездатності державних механізмів забезпечити придатний рівень життя, захистити інтереси членів суспільства, які втратили можливість працювати та одержувати доходи.

Єдиний соціальний внесок — консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб та членів їх сімей на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами соціального страхування.

Пенсійний фонд — орган уповноважений відповідно до Закону (№ 2464) вести облік платників єдиного внеску, забезпечувати збір та ведення обліку страхових коштів, контролювати повноту та своєчасність їх сплати, вести Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування та виконувати інші функції, передбачені законом.

Ситуаційні завдання для практичних занять

З правого боку таблиці 1 наведено визначення економічних термінів, що використовуються в соціальному страхуванні, з лівого — терміни. Обрати правильне трактування економічного змісту кожного терміну

Таблиця 1

№	Термін	№	Визначення
1.	Об'єкт соціального страхування	1.	Консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб та членів їх сімей на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами соціального страхування
2.	Загальнообов'язкове державне соціальне страхування	2.	Реальна загроза деградації трудового та інтелектуального потенціалу

№	Термін	№	Визначення
3.	Пенсійний фонд	3.	Страховий випадок, із настанням якого у застрахованої особи (члена її сім'ї, іншої особи) виникає право на отримання матеріального забезпечення та соціальних послуг
4.	Ризик передчасної смерті	4.	Економічні і правові відносини суб'єктів з приводу формування фондів шляхом сплати страхового внеску і використання коштів призначених для захисту працюючого населення від соціальних ризиків
5.	Ризик втрати працездатності	5.	Система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел
6.	Єдиний соціальний внесок	6.	Орган уповноважений відповідно до Закону (№ 2464) вести облік платників єдиного внеску, забезпечувати збір та ведення обліку страхових коштів, контролювати повноту та своєчасність їх сплати, вести Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування та виконувати інші функції, передбачені законом
7.	Соціальний ризик	7.	Тимчасова або стійка втрата працездатності від загального та професійного захворювання, трудового каліцтва, вагітність і пологи, старість
8.	Соціальна допомога	8.	Ймовірність настання матеріальної незабезпеченості в результаті втрати заробітку або трудового доходу по об'єктивним, соціально-значимим причинам, а також необхідності додаткових витрат на лікування і соціальні послуги. Соціальним ризикам притаманне: по-перше, те, що вони носять масовий характер, по-друге, вони становлять постійне явище ринкової економіки
9.	Ризик зубожіння непрацездатного населення	9.	Гарантовані, врегульовані нормами права або періодичні виплати соціально-аліментарного характеру чи набір товарів і послуг, що надаються з метою матеріальної підтримки громадян, які в силу певних соціальних випадків, передбачених законом, потребують такої допомоги
10.	Соціальне забезпечення	10.	Безпосередня система заходів з матеріального забезпечення громадян у відповідності з зобов'язаннями, покладеними на державу у цій сфері згідно з законом
11.	Предмет соціального страхування	11.	Державний механізми забезпечення придатного рівня життя, захисту інтересів членів суспільства, які втратили можливість працювати та одержувати доходи

Візьміть участь в обговоренні наведених нижче питань:

1. Які існують етапи виникнення соціальних ризиків.
2. Чи існує співвідношення між соціальними ризиками і видами соціального страхування.
3. Назвіть принципи функціонування системи соціального страхування.
4. Які функції покладено на соціальне страхування.

Завдання для індивідуальної роботи

1. Дослідіть напрями виконання функцій соціального страхування в умовах фінансово-економічної кризи.
2. Поясніть співвідношення категорій соціальне страхування, соціальне забезпечення, соціальна підтримка та соціальна допомога.
3. Проведіть аналіз функціонування складових соціального захисту в Україні і світі на сучасному етапі.
4. Визначте особливості функціонування соціального страхування в Україні і світі.

Тести

Обрати правильний варіант відповіді:

1. Страхувиками за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням є:
 - а) страхові компанії;
 - б) цільові страхові фонди;
 - в) Кабінет Міністрів України;
 - г) ліга страхових організацій;
 - д) Національна служба охорони здоров'я.
2. До джерел коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування відносяться:
 - а) внески роботодавців і застрахованих осіб;
 - б) страхові платежі найманих працівників;
 - в) кредити банків;
 - г) кошти Ліги страхових організацій;
 - д) кошти Національної служби охорони здоров'я.
3. Розмір страхового внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування встановлюється Верховною Радою України:
 - а) щоквартально;
 - б) щомісячно;
 - в) щорічно;
 - г) раз в три роки;

д) раз в п'ять років.

4. *Загальнообов'язкове державне соціальне страхування — це ... (надати визначення).*

5. *Державному соціальному страхуванню підлягають:*

а) особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту);

б) особи, які забезпечують себе роботою самостійно;

в) роботодавці;

г) працівники профспілок;

д) працюючі пенсіонери.

6. *Застраховані громадяни є членами страхових фондів за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням:*

а) так;

б) ні.

7. *Кошти страхових фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування включаються до складу державного бюджету України:*

а) так;

б) ні.

8. *Страхові фонди здійснюють свою діяльність на підстав:*

а) закону України «Про державний бюджет»;

б) статутів;

в) Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

9. *Видами матеріального забезпечення загальнообов'язкового медичного страхування є:*

а) діагностика та амбулаторне лікування;

б) стаціонарне лікування;

в) надання готових лікарських засобів та виробів медичного призначення;

г) профілактичні та освітні заходи;

д) забезпечення медичною реабілітацією осіб, які перенесли особливо важкі операції або мають хронічні захворювання;

10. *Загальнообов'язкове державне соціальне страхування включає в себе наступні види страхування:*

а) медичне страхування;

б) страхування на випадок безробіття;

в) страхування життя;

г) пенсійне страхування;

д) страхування з тимчасової втрати працездатності та витратами зумовленими поховання.

11. *Соціальний ризик — це ... (дати визначення).*

12. Соціально-економічний ризик:

а) охоплює тільки економічно активне населення;
б) втрата заробітку чи іншого трудового доходу внаслідок неможливості участі в економічному процесі з причин соціального характеру.

13. Соціальний захист — це ... (надати визначення).

14. Ознаки соціального страхування це:

а) виконання функцій не тільки компенсації соціального ризику, а й запобігання несприятливим наслідкам ризикової ситуації;
б) передбачення соціального ризику; в) отримання прибутку;
г) кінцева тривалість ризикової ситуації.

15. Ознаки, які відмежовують соціальне страхування від соціального забезпечення:

а) спосіб фінансування;
б) високий рівень соціального забезпечення;
в) не має правильної відповіді.

16. Соціально-економічні гарантії — це ... (дати визначення).

17. Визначають наступні функції соціального страхування:

а) превентивна,
б) формування грошових фондів;
в) контрольна;
г) фінансова.

18. Для проведення реформ соціального страхування в Україні розроблена модель яка відповідає вимогам ринкової економіки і включає такі напрямки:

а) підвищення ролі, розширення прав і обов'язків основних суб'єктів страхування;

б) обґрунтування основних видів соціального страхування як автономних елементів соціального захисту;

в) визначення основних джерел фінансових надходжень;

г) передбачення прибутку.

19 Цільові фонди бюджету включають бюджетні призначення винятково на конкретні цілі у випадках:

а) передбаченого законом покриття витрат з конкретно визначеного джерела надходження;

б) одержання центральними, місцевими органами влади бюджетних дотацій, грантів або подарунків у вартісному розрахунку на конкретну мету.

20. Держава гарантує кожному зайнятому у процесі виробництва:

а) забезпечення мінімального рівня заробітної плати та її індексації;

- б) помірні податки;
- в) невтручання у підприємницьку діяльність;
- г) мінімум матеріальних і соціальних благ.

Опрацювати додаткову літературу

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. — К.: Преса України, 1997. — 80 с.
2. Основи законодавства України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 04.01.1998 р. №16/98-ВР
3. Закон України №2464-VI «Про збір єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування ухвалений 8.07.2010 р.
4. Кравченко М. В. Система соціального захисту населення як об'єкт державної політики: методологія та практика : моногр. / М. В. Кравченко. — К. : Інформ.-аналіт. агентство, 2012. — 451 с.
5. Юрій С.І., Шаварина М.П., Шаманська Н.В. Соціальне страхування: Підручник / С. Юрій, М. Шаманська, Н. Шаварина. — «Кондор», 2004 р. — 462 с.
6. Кириленко О.П., Толуб'яка В.С. Соціальне страхування: Підручник — Тернопіль: Екон.думка ТНЕУ, 2016. — 516 с.
7. Трошинський В. П. Соціальний розвиток: [опорний конспект навч. дисципліни] / В. Трошинський, О. Петроє. — К. : НАДУ, 2018. — 192 с.
8. Управління соціальним і гуманітарним розвитком: навч. Посібник / (авт. Кол.:Скуратівський В., Трошинський В., Лібанова Е.); за аг. Ред. Скуратівського В., Трошинського В.: у 2 ч. — К.: НАДУ, 2009. — Ч.1. — 456 с.
9. Щодо оптимізації системи загальнообов'язкового державного соціального страхування : аналіт. зап. [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень. — Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1171/>.
10. Пилипенко С. М. Проблеми теорії права соціального забезпечення : моногр. / С. М. Пилипенко. — Х. : ПП «Берека-Нова», 2016. — 264 с.
11. Надточій Б. Соціальне страхування у контексті історії / Б. Надточій // Соціальний захист. — 2003. — №2. — С. 31–36; Надточій Б. Соціальне страхування у контексті історії (продовження) / Б. Надточій // Соціальний захист. — 2003. — № 3. — С. 29–33.

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Професійні компетенції студентів після вирішення ситуаційних завдань за темою 2

Тему присвячено висвітленню іноземного досвіду у сфері соціального страхування. Під час вивчення цієї теми слід спиратися на становлення системи соціального захисту громадян в промислово-розвинених країнах.

По завершенню виконання всіх завдань за темою 2 здобувач **знатиме:**

- ✓ становлення систем соціального захисту громадян в промислово розвинених країнах;
- ✓ систему соціального страхування в США та їх характеристику;
- ✓ систему соціального страхування в Німеччині та їх характеристику;
- ✓ систему соціального страхування Швеції та її характеристику;
- ✓ систему пенсійного страхування в Англії та її характеристика;
- ✓ систему пенсійного страхування в Франції та її характеристика.

Також здобувач **вмітиме:**

- ✓ формувати моделі соціального страхування;
- ✓ виділяти організацію системи соціального страхування в Німеччині, Англії, Франції;
- ✓ орієнтуватися у системах пенсійного страхування західних країн.

Національні системи соціального страхування, їх складові, суб'єкти, фінансові механізми різноманітні і, отже, суттєво відрізняються. В основі побудови системи соціального страхування кожної країни лежить її власний соціально-економічний досвід, ступінь економічного розвитку, величина валового внутрішнього продукту. Склад і структура системи соціального страхування кожної країни багато в чому визначається соціально-історичними передумовами його виникнення. Але незважаючи на вищесказане всі вони групуються навколо основних моделей: моделі Бісмарка та моделі Беверіджа.

Слід звернути увагу, що вперше соціальне страхування на обов'язкових (законодавчо визначених) засадах було запроваджене у Німеччині наприкінці XIX століття урядом канцлера Бі-

смарка. Досвід цієї країни використали більшою або меншою мірою усі інші розвинені західноєвропейські країни у побудові власних систем соціального страхування, період початкового формування яких охоплює першу третину XX століття.

Важливо зрозуміти, що соціальне страхування передусім має вирішити проблему матеріального забезпечення найманих працівників та їх сімей у зв'язку з втратою працездатності та доходів через виробничий травматизм. В подальшому доцільно звернутися до законодавчих актів, що регламентують етапи розвитку нормативно-законодавчого забезпечення. Першими законами у сфері соціального страхування практично в усіх розвинених країнах світу стали закони щодо страхування від нещасних випадків на виробництві. Наступним кроком розвитку національних систем соціального страхування в цьому напрямку у більшості країн стало запровадження страхування найманих працівників на випадок хвороби. Паралельно з соціальним захистом працюючого і працездатного населення розвивалася система пенсійного страхування непрацездатного населення. Дещо пізніше у більшості країн з'явилося страхування на випадок безробіття. Вважається, що поштовхом для створення в системі соціального страхування цієї нової ланки стала Велика депресія 1929-1932 років. Таким чином, у першій третині двадцятого століття у більшості розвинених європейських країн сформувалися побудовані переважно на страхових принципах власні системи соціального захисту громадян, які включали такі ланки: страхування від нещасних випадків на виробництві; страхування на випадок хвороби; страхування пенсій; страхування на випадок безробіття.

Хронологію запровадження загальнодержавних соціальних програм в деяких розвинених країнах наведено в таблиці 2.

Спираючись на хронологію запровадження державних соціальних програм у деяких розвинених країнах потрібно відмітити, що подальший розвиток систем соціального страхування переважної більшості країн світу відбувався багато в чому під впливом Міжнародній організації праці (МОП). Заснована у 1919 р. в рамках Версальського договору, ця організація починаючи з 30-х років XX століття прийняла ряд основоположних конвенцій і рекомендацій, що сприяли створенню у провідних європейських країнах цілісних систем соціального захисту населення, які поєднували в собі соціальне страхування і соціальне забезпечення всіх категорій громадян у взаємозв'язку і взаємодії з такими напрямками соціальної політики держав як охорона здоров'я, освіта, зайнятість.

Таблиця 2

Хронологія запровадження державних соціальних програм у деяких розвинених країнах (роки)

Програми	Німеччина	Велика Британія	Швеція	Франція	Італія	США
Пенсійне забезпечення	1883	1908	1913	1910	1919	1935
Допомога на випадок хвороби	1883	1911	1910	1930	1943	—
Страховання від нещасних випадків на виробництві	1884	1906	1901	1946	1898	1930
Страховання у зв'язку з безробіттям	1927	1911	1934	1967	1919	1935
Допомога сім'ям	1954	1945	1947	1932	1936	—
Медичне страхування чи надання безкоштовної медичної допомоги	1880	1948	1962	1945	1945	Частково 1956 і 1966

Так, у 1944 р. було прийнято Рекомендацію № 67 «Про забезпечення доходу» і Рекомендацію № 69 «Про медичне обслуговування», якими визначалася необхідність надання державами соціальних гарантій не тільки певним категоріям громадян, а всім громадянам на випадок усіх непередбачуваних обставин, загрозливих для здоров'я людей та їхнього матеріального становища. У 1952 р. було прийнято Конвенцію № 102 «Щодо мінімальних норм соціального забезпечення» (в якій визначені основні види соціального захисту, певні рекомендації щодо їх складу та рівня, окреслені категорії населення, на які мають поширюватися окремі види соціального захисту) та Конвенцію № 103 і Рекомендацію № 95 «Щодо охорони материнства». У 1962 році побачила світ Конвенція № 118 «Про рівні права в галузі соціального забезпечення», у 1964 р. — Конвенція № 121 і Рекомендація № 121 «Про допомогу у випадку виробничого травматизму і професійних захворювань», у 1967 р. — Конвенція № 128 і Рекомендація № 131 «Щодо допомоги у зв'язку з інвалідністю, старістю і втратою годувальника», у 1968 р. — Конвенція № 130 і Рекомендація № 134 «Щодо медичної допомоги та допомоги у зв'язку з захворюванням», у 1983 р. — Рекомендація «Щодо збереження прав у галузі соціального забезпечення».

Дуже важливим моментом при вивченні даної теми є те, що МОП вперше запровадила поняття «соціальний захист», розглядаючи його як єдину систему, що об'єднує соціальне страхування та соціальну допомогу; визначила дев'ять основних елементів (ланок) цієї системи: медична допомога; допомога у зв'язку з хворобою; допомога у зв'язку з безробіттям; допомога у зв'язку зі старістю; допомога у зв'язку з нещасним випадком на виробництві; допомога сім'ям; допомога у зв'язку з вагітністю та пологами; допомога у зв'язку з інвалідністю; допомога у зв'язку з втратою годувальника.

У теперішній час переважна більшість європейських країн мають системи соціального захисту своїх громадян, що включають перелічені види соціального захисту. І в цьому вони схожі. Але національні системи соціального захисту дуже різняться між собою з огляду на джерела фінансування соціального захисту, пріоритетні напрямки соціальної політики держав, рівень матеріальної допомоги, взаємодію приватного і державного секторів у галузі соціального страхування.

Ці системи є достатньо динамічними, вони знаходяться у постійному розвитку. Подальша розбудова цих систем визначається загальноекономічним розвитком окремих країн, їх фінансовими можливостями, демографічною ситуацією та відбувається у відповідності з демократичними нормами соціальної політики конкретних держав.

Треба зважити, що уяву про найбільш помітні розходження в підходах до соціального захисту, що існують у світі, дає класифікація Г. Еспінг-Андерсена¹, що наразі одержала широке визнання. Ним виділені три основні моделі соціальних держав: ліберальна, консервативна (корпоративна) і соціал-демократична.

Формування *ліберальної моделі*, властивої таким країнам, як США, Канада, Австралія, Великобританія, відбувалося в умовах домінуючої приватної власності і під впливом ліберальної трудової етики. Соціальна підтримка громадян здійснюється за рахунок розвинених систем страхування і при мінімальному втручанні держави, яка виступає тільки у якості регулятора певних гарантій. Ліберальна модель цілком відповідає своєму основному призначенню в умовах економічної стабільності або підйому, але при спаді і змушеному скороченні виробництва, супроводжуваному неминучим урізуванням соціальних програм, у вразливому становищі опиняються багато соціальних груп, насамперед жінки, молодь, люди похилого віку.

¹ Esping-Andersen G. The three worlds of welfare capitalism. Cambridge, 1990.

Консервативна (корпоративна) модель характерна для країн із соціально-орієнтованою ринковою економікою. У їхньому числі — країни континентальної Європи, такі як Австрія, Німеччина, Італія, Франція. Позиції держави тут значно сильніше: бюджетні відрахування на соціальні заходи приблизно дорівнюють страховим внескам працівників і роботодавців, основні канали перерозподілу знаходяться або в руках держави, або під її контролем.

Соціал-демократична модель (її іноді називають *солідарною*) базується на провідній ролі держави в захисті населення. Причому пріоритетними завданнями державної соціальної політики вважаються вирівнювання розмірів доходів населення і загальна зайнятість. Дана модель знайшла практичне втілення в країнах північної Європи — Швеції, Норвегії, Фінляндії, Данії, а також у Нідерландах і Швейцарії. Основою фінансування соціальної сфери є розвинений державний сектор економіки, зміцненню якого не в останню чергу сприяє дуже високий рівень оподатковування.

Студент повинен зрозуміти, що розглянуті три моделі ніде у світі не зустрічаються в чистому вигляді. Кожна з них має свої переваги та недоліки. В подальшому потрібно розглянути побудову системи соціального захисту за кожною з перелічених моделей громадян на прикладі окремих країн.

Ситуаційні завдання для практичних занять

Взяти участь в обговоренні наведених нижче питань:

1. Охарактеризуйте інститути обов'язкового соціального страхування в Німеччині.
2. Охарактеризуйте основні моделі соціального захисту, що склалися в світовій практиці.
3. Здійсніть порівняльну характеристику державної допомоги в зв'язку з непрацездатністю США та страхування на випадок виробничого травматизму і професійних захворювань.

Завдання для індивідуальної роботи

1. Проаналізувати функціонування моделей соціального страхування Бісмарка, Беверіджа, Семашка.
2. Які спільні риси соціального страхування в Німеччині і Україні.
3. Які можливості використання досвіду організації соціального страхування в Україні.
4. Охарактеризуйте особливості системи соціального страхування країн ближнього зарубіжжя.

Тести

Обрати правильний варіант відповіді:

1. Соціальний захист розподіляється між державою, роботодавцем і робітником — це модель соціального страхування:

- а) Беверіджа;
- б) Бісмарка.

2. Соціальне страхування на обов'язкових (законодавчо визначених) засадах було запроваджене в:

- а) Німеччині;
- б) США;
- в) Швеції.

3. Ліберальна модель соціального захисту формується за рахунок:

- а) приватної системи;
- б) бюджетної системи.

4. Консервативна модель соціального захисту формується за рахунок:

- а) приватної системи;
- б) бюджетної системи.

5. Соціал-демократична модель соціального захисту формується за рахунок:

- а) приватної системи;
- б) бюджетної системи;
- в) змішаної системи.

6. Головна особливість системи соціального страхування США ... (продовжити).

7. В Швеції функціонує:

- а) добровільне соціальне страхування;
- б) обов'язкове соціальне страхування;
- в) змішана система соціального страхування.

8. Сучасна система соціального страхування у Федеративній Республіці Німеччини складається з таких елементів:

- а) пенсійного страхування;
- б) страхування від нещасного випадку;
- в) страхування життя;
- г) страхування від хвороби;
- д) страхування на випадок безробіття.

9. Система соціального страхування Швеції побудована на:

- а) соціально-демократичній моделі;
- б) ліберальній моделі.

10. За механізмом фінансування виділяють наступні моделі соціального страхування:

- а) північно-європейська;
- б) континентальна;
- в) змішана.

11. Соціальне страхування в країнах ЄС спрямоване:

- а) забезпечення основних життєвих потреб;
- б) недопущення суттєвого зниження доходів внаслідок дії факторів соціального ризику;
- в) отримання допомоги на рівні прожиткового мінімуму;
- г) отримання допомоги на рівні мінімальної заробітної плати.

12. Метою соціального страхування є:

- а) підтримка мінімального життєвого рівня населення;
- б) зростання частки систем соціального страхування у фінансуванні соціальних видатків.

13. До типів основних державних пенсійних систем світу можна віднести:

- а) розподільчі системи;
- б) накопичувальні системи;
- в) диференційовані системи з високим коефіцієнтом заміщення доходу.

14. Розподільчі системи формуються за рахунок:

- а) поточних надходжень і виплат;
- б) штрафів, пеней.

15. Типи державних пенсійних систем, що існують у світі:

- а) накопичувальні;
- б) короткострокові;
- в) розподільчі.

Опрацювати додаткову літературу

1. Григораш Г.В. Система соціального страхування зарубіжних країн // Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Київ. — 2018. — 143 с.

2. Череп А. В. Практичний іноземний досвід медичного страхування / А. В. Череп // Сталий розвиток економіки. — 2021. — № 2. — С. 17–23.

3. Система соціального захисту в країнах-учасницях ЄС [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://buklib.net/books/28173/>.

4. Світовий досвід у реформуванні пенсійних систем // Програма розвитку фінансового сектору (USAID/FINREP-II). — 2020. — Вип. 5. — С. 10.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Професійні компетенції здобувачів після вирішення ситуаційних завдань за темою 3

Вивчення цієї теми потрібно почати з того, що вирішення проблем, пов'язаних із функціонуванням соціальної сфери, є прерогативою держави як у сталій, так і в трансформаційній економіці. Соціальна сфера — підсистема національної економіки, процеси, види діяльності та об'єкти якої пов'язані із забезпеченням життєдіяльності суспільства, людини, задоволенням їхніх потреб, інтересів. Формування соціальної політики супроводжується пошуком соціальних механізмів та інструментів, які, в свою чергу, впливають на процес зростання економіки. Одним з підходів до комплексного вирішення цього кола питань є механізм державного регулювання.

По завершенню виконання всіх завдань за темою 3 здобувач **знатиме:**

- ✓ сутність і необхідність державного регулювання соціального страхування в Україні;
- ✓ правові підстави державного регулювання соціального страхування;
- ✓ порядок управління загальнообов'язковим соціальним страхуванням.

Також здобувач **вмітиме:**

- ✓ здійснювати нагляд у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- ✓ орієнтуватися у правах та обов'язках суб'єктів загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- ✓ визначати відповідальність суб'єктів загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Державне регулювання соціального страхування становить собою певну форму управлінських відносин, які реалізуються через різні дії держави в соціальній сфері і які впливають з її функцій: законодавчої, організаційної, контрольної, захисної, стабілізуючої, розподільної, тощо. При визначенні сутності державного регулювання соціального страхування необхідно врахувати те, що соціальне страхування, як соціально-економічний інститут

ринкової економіки, знаходиться у взаємодії з різними соціально-економічними структурами суспільства: профспілками, об'єднаннями роботодавців, фінансовими, податковими структурами з державою. Отже, регулюючі дії держави включають в себе ряд заходів, оформлених і закріплених законодавчими актами.

Державне регулювання — це важливий елемент управління соціальним страхуванням, формуванням та використанням коштів державних соціальних фондів. Для того, щоб зрозуміти механізм дії державного регулювання, необхідно проаналізувати його мету. Метою державного регулювання у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування є: проведення єдиної політики держави в цій сфері; забезпечення реалізації прав громадян у соціальній сфері; створення ефективних умов для функціонування системи соціального страхування; забезпеченні дотримання суб'єктами соціального страхування вимог законів та інших нормативно-правових актів; адаптація системи соціального страхування до міжнародних стандартів, тощо.

Важливо зрозуміти, що завданням законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування є встановлення гарантій щодо захисту прав та інтересів громадян, які мають право на пенсію та інші види соціального захисту, що включають право на матеріальне забезпечення у разі хвороби, постійної чи тимчасової втрати працездатності, безробіття з незалежних обставин, вагітність та пологи, необхідності догляду за дитиною до трьох років або дитиною-інвалідом, хворим членом сім'ї, смерті годувальника тощо.

Спираючись на вітчизняне законодавство потрібно визначити, що державне регулювання соціального страхування полягає у розробці та прийнятті системи законодавчих, нормативно-правових актів, що регламентують відносини у цій сфері; щорічному перегляді та затвердженні розміру страхового внеску, норм, нормативів з урахуванням поточної економічної та соціальної ситуації; перегляді видів та розмірів соціальних виплат з метою покращення матеріального забезпечення громадян; встановленні обов'язкової вимоги щодо створення страхових резервів з метою забезпечення своєчасності та повноти соціальних виплат; державному фінансовому контролю за дотриманням законодавства щодо формування доходів страхового фонду та цільовим використанням їх коштів.

При цьому маємо розуміти, що державне регулювання передбачає створення та функціонування відповідного фінансового механізму, який повинен бути спрямований на раціональне уп-

равління рухом фінансових ресурсів та формування фінансових відносин, що виникають у процесі утворення та використання страхових фондів. Фінансовий механізм регулювання соціального страхування — це сукупність фінансових методів, форм та важелів управління фінансовими ресурсами, що призначені для матеріального забезпечення громадян у разі настання страхових випадків.

Державне регулювання здійснюється через «наказ і контроль»: даються розпорядження, контролюються їх виконання, а винні у недоотриманні норм караються. Для того, щоб вплинути на окрему поведінку людей і організацій, держава може використовувати правові норми, економічні стимули і освіту. У вузькому і очевидному розумінні регулювання має на увазі використання права уряду на примус з метою введення обмежень для організацій і окремих осіб. Якщо уряд застосовує стимулювання чи переконання (наприклад ідеологію) з метою впливу на поведінку організацій чи окремих осіб, це не розглядається як регулювання. З погляду цього критерію регулювання включає весь діапазон правових інструментів, з допомогою яких уряд на всіх рівнях вводить обмеження для окремих людей і організацій.

Таким чином, в Україні створено законодавчі умови для становлення та розвитку системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, яка базується на вимогах Європейського кодексу соціального забезпечення (1964 р.) та рекомендаціях Міжнародної організації праці № 67 (1944 р.).

Законодавче поле соціального страхування ґрунтується на єдиному методологічному підході й забезпечує відповідальність суспільства та держави за гуманне ставлення до особистості; державні гарантії, які пов'язані із виплатою матеріального забезпечення та наданням соціальних послуг.

Дуже важливим моментом державного регулювання є державний моніторинг у сфері соціального страхування який здійснюється з метою дотримання державних соціальних гарантій, оцінки ефективності державної соціальної політики, її впливу на рівень та якість життя в Україні. Порядок проведення моніторингу, застосування державних соціальних стандартів і нормативів та його фінансове забезпечення визначається Кабінетом Міністрів України. Основними засобами моніторингу є: щомісячна оцінка вартості величини основних державних соціальних стандартів; ведення державного статистичного обліку щодо дотримання державних соціальних стандартів і нормативів; поточне коригування вартісних величин державних соціальних нормативів і но-

рмативів витрат залежно від зміни ціни та інших їх умов формування. За результатами моніторингу здійснюється перегляд розмірів державних соціальних стандартів. Контроль за дотриманням законодавства про державні соціальні стандарти й нормативи та державні соціальні гарантії здійснюється на засадах гласності органами державної влади та органами місцевого самоврядування із залученням громадських організацій і незалежних експертів.

Вивчаючи дану тему потрібно ознайомитись із управлінням загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням. Управління соціальним страхуванням включає такі види діяльності: планування, акумуляція та облік коштів, нарахування та виплата матеріального забезпечення, звітність, контроль, розгляд спірних питань. Управлінню соціальним страхуванням властиві загальні риси та принципи, які характерні для управління в цілому.

Управління окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування здійснюють страхові фонди. Страхові фонди є некомерційними самоврядними організаціями і здійснюють свою діяльність на підставі статуту. Вони не можуть займатися іншою діяльністю, крім тієї, для якої їх створено.

Нагляд за діяльністю фондів здійснює Наглядова рада, до складу якої входять у рівній кількості представники від застрахованих громадян, роботодавців та держави. Рада здійснює контроль за виконанням статутних завдань та цільовим використанням коштів відповідним фондом із загальнообов'язкового державного соціального страхування. Державний нагляд здійснює уповноважений Кабінетом Міністрів України центральний орган виконавчої влади. Держав здійснює контроль за дотриманням страхувальниками та страховиками законів України, інших нормативно-правових актів.

Для кращого розуміння механізму державного регулювання необхідно більш детально зупинитися на тому, в якій формі в Україні здійснюється соціальне страхування. Незалежно від того є воно обов'язковим чи добровільним, завжди здійснюється в рамках страхового товариства і за рахунок його коштів. В Україні найбільшого розвитку і відповідно правового оформлення набуло обов'язкове державне соціальне страхування. Його учасниками є юридичні та фізичні особи. До суб'єктів загальнообов'язкового державного соціального страхування відносять страховика, страхувальника і застраховану особу. Отже, потрібно розібратися в тому, хто може виступати в ролі страхувальників, страховиків, застрахованих. Далі необхідно з'ясувати, на яких засадах будуються взаємовідносини між суб'єктами соціального страхування,

їхні права та обов'язки, відповідальність один перед одним. Варто пам'ятати, що права і обов'язки суб'єктів базуються на фундаментальних принципах соціального страхування, а саме законодавчого визначення умов і порядку здійснення державного соціального страхування.

Окрему увагу слід звернути на державний нагляд за діяльністю Пенсійного фонду. З 1 січня 2023 року набуває чинності оновлена редакція Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» відповідно до якої уповноваженим органом управління в системі ЗОДСС у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та від нещасного випадку на виробництві та професійних захворювань визначено Пенсійний фонд України.

Термінологічний словник

Державне регулювання — це важливий елемент управління соціальним страхуванням, формуванням та використанням коштів державних соціальних фондів.

Фінансовий механізм регулювання соціального страхування — це сукупність фінансових методів, форм та важелів управління фінансовими ресурсами, що призначені для матеріального забезпечення громадян у разі настання страхових випадків.

Фінансові методи — планування, прогнозування, формування бюджету.

Фінансові важелі — страхові внески, страхові тарифи, доходи.

Правове забезпечення — Укази Президента України, Закони України, постанови Кабінету Міністрів, накази міністерств, накази фондів тощо.

Нормативне забезпечення — методичні рекомендації, інструкції, розробки, норми.

Інформаційне забезпечення — інформація про платників внесків, отримувачів матеріального забезпечення, та надання соціальних послуг, рух грошей тощо.

Юридичні особи — підприємства, організації незалежно від форми власності на яких зайняті працівники. В процесі здійснення страхування вони вступають в певні економічні, правові та організаційні відносини.

Суб'єктами загальнообов'язкового державного соціального страхування є застраховані громадяни, а в окремих випад-

ках — члени їх сімей та інші особи, страхувальники і страховики.

Застрахованою особою є фізична особа, на користь якої здійснюється загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Страхувальниками за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням є роботодавці та застраховані особи.

Страховиками є цільові страхові фонди з окремих видів соціального страхування.

Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування — організаційно-технічна система, призначена для накопичення, зберігання та використання інформації про збір та ведення обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, його платників та застрахованих осіб, що складається з реєстру страхувальників та реєстру застрахованих осіб.

Ситуаційні завдання для практичних занять

З правого боку таблиці 3 наведено визначення економічних термінів, що використовуються в соціальному страхуванні, з лівого — терміни. Обрати правильне трактування економічного змісту кожного терміну.

Таблиця 3

1.	Застрахована особа	1.	Цільові страхові фонди з окремих видів соціального страхування
2.	Суб'єкти загальнообов'язкового державного соціального страхування	2.	Фізична особа, на користь якої здійснюється загальнообов'язкове державне соціальне страхування
3.	Страховики з окремих видів соціального страхування	3.	Роботодавці та застраховані особи
4.	Страхувальники	4.	Організаційно-технічна система, призначена для накопичення, зберігання та використання інформації про збір та ведення обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, його платників та застрахованих осіб, що складається з реєстру страхувальників та реєстру застрахованих осіб

Продовження табл. 3

5.	Державне регулювання	5.	Сукупність фінансових методів, форм та важелів управління фінансовими ресурсами, що призначені для матеріального забезпечення громадян у разі настання страхових випадків
6.	Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування	6.	Застраховані громадяни, а в окремих випадках — члени їх сімей та інші особи, страхувальники і страховики
7.	Правове забезпечення соціального страхування	7.	Важливий елемент управління соціальним страхуванням, формуванням та використанням коштів державних соціальних фондів
8.	Фінансовий механізм регулювання соціального страхування	8.	Страхові внески, страхові тарифи, доходи
9.	Фінансові важелі	9.	Укази Президента України, Закони України, постанови Кабінету Міністрів, накази міністерств, накази фондів тощо
10.	Нормативне забезпечення	10.	Інформація про платників внесків, отримувачів матеріального забезпечення, та надання соціальних послуг, рух грошей тощо
11.	Інформаційне забезпечення	11.	Панування, прогнозування, формування бюджету
12.	Фінансові методи	12.	Методичні рекомендації, інструкції, розробки, норми

Взяти участь в обговоренні наведених нижче питань:

1. Що собою становить механізм державного регулювання соціального страхування.
2. Які показники характеризують рівень життя населення.
3. Охарактеризуйте класифікацію соціальних нормативів.
4. Що включають в себе державні соціальні гарантії.
5. Що включає державне регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні.
6. Взаємозв'язок суб'єктів загальнообов'язкового державного соціального страхування.

7. Порівняльний аналіз правової бази соціального страхування в Україні і світі.
8. Державне регулювання рівня і якості життя населення.
9. Роль та місце Кабінету Міністрів України в державному регулюванні розвитку соціального страхування.

Завдання для індивідуальної роботи

1. Зробити порівняння існуючих соціальних гарантій з базовими соціальним стандартом (прожитковий мінімум).
2. Презентувати тему: «Динаміка зміни соціальних стандартів в умовах кризи».
3. Зробити порівняння показника індексу людського розвитку з розвиненими країнами.
4. Скласти схему взаємозв'язку Закону України «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», Закону України «Про страхування» та Закону України «про соціальні послуги».

Тести

Обрати правильний варіант відповіді:

1. *Джерелами фінансування соціальної сфери є:*
 - а) державний бюджет;
 - б) страхові фонди;
 - в) місцеві бюджети;
 - г) власні доходи організацій та установ соціальної сфери (самофінансування).
2. *Управління страховими фондами здійснюється:*
 - а) Верховною Радою України;
 - б) Кабінетом Міністрів України;
 - в) державою та представниками суб'єктів соціального страхування.
3. *Метою державного регулювання та нагляду у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування є:*
 - а) проведення єдиної та ефективної державної політики у цій сфері;
 - б) забезпечення реалізації прав громадян на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;
 - в) створення умов для ефективного функціонування та розвитку системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

г) забезпечення дотримання суб'єктами системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування вимог законів, інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування;

д) усі відповіді вірні.

4. *Контроль за дотриманням страхувальниками законів України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, інші нормативно-правові акти, видані відповідно до них, здійснює:*

а) Наглядова Рада;

б) держава;

в) уповноважений Кабінетом Міністрів України центральний орган виконавчої влади.

5. *Керівництво та управління обов'язковим державним соціальним страхуванням здійснює:*

а) фонд соціального страхування;

б) держава;

в) правління фонду.

6. *Управління фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування здійснюють:*

а) держава;

б) правління страхових фондів;

в) виконавчі дирекції.

7. *Реалізація соціальної політики у суспільстві здійснюється через:*

а) соціальні програми;

б) законодавчу базу.

8. *Для визначення рівня життя використовують індекс людського розвитку, який має наступні складові:*

а) тривалість життя населення;

б) рівень освіти;

в) обсяг ВВП на душу населення.

9. *Державний моніторинг у сфері соціального страхування здійснюється з метою:*

а) дотримання державних соціальних гарантій;

б) оцінки ефективності державної соціальної політики;

в) впливу на рівень та якість життя в Україні.

10. *Основні завдання державного регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування полягають:*

а) у розробці нормативно-правових актів, що регламентують відносини даної сфери;

б) щорічному перегляді та затвердженні розміру єдиного страхового внеску;

в) у встановленні нормативів з урахуванням економічної та соціальної ситуації в країні;

г) у встановленні обов'язкових вимог щодо створення страхових резервів;

д) державному фінансовому контролю за дотриманням законодавства щодо формування доходів страхових фондів та цільового використання їх коштів.

11. Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги», контроль за цільовим використанням бюджетних коштів, спрямованих на фінансування соціального забезпечення здійснюється:

а) центральними органами виконавчої влади у сфері праці та соціальної політики;

б) органами з питань фінансового контролю;

в) центральними та місцевими органами виконавчої влади;

г) органами на місцях.

12. Управління соціальним страхуванням включає такі види діяльності:

а) розгляд спірних питань;

б) звітність і контроль;

в) нарахування і виплату матеріального забезпечення;

г) акумуляція та облік коштів;

д) планування.

13. Виконавча дирекція це:

а) виконавчий орган правління фонду;

б) виконавчий орган наглядової ради.

14. Склад фінансового механізму регулювання соціального страхування це:

а) планування, прогнозування, формування бюджету;

б) інформація про платників єдиного соціального внеску;

в) фінансові важелі;

г) прибуток страхового фонду.

15. Інформаційне забезпечення включає в себе:

а) інструкції;

б) методичні розробки;

в) інформацію про платників єдиного соціального внеску та рух грошей.

16. Страхові Фонди ЗОДСС беруть на себе зобов'язання:

а) визначення розмірів страхових внесків;

б) збору страхових внесків;

в) контролю за використанням коштів;

г) акумуляції страхових внесків;

д) надання застрахованим особам матеріального забезпечення.

17. Державний нагляд у сфері ЗОДСС здійснює:

- а) Наглядова Рада;
- б) відділ соціального захисту населення;
- в) уповноважений Кабінетом Міністрів центральний орган виконавчої влади;
- г) правління Фонду та виконавча дирекція.

18. До функцій Наглядової ради не відносяться:

- а) представлення інтересів Фонду у судових органах;
- б) затвердження регламенту роботи;
- в) здійснення слухань звітів правління Фонду та виконавчої дирекції;
- г) контроль за дотриманням законів та інших нормативно-правових актів;
- д) вимагання від правління Фонду проведення аудиторської перевірки діяльності Фонду.

19. До страхових випадків, з настанням яких надаються матеріальне забезпечення та соціальна послуга, можна віднести:

- а) вагітність і пологи;
- б) збільшення тривалості робочого дня або робочого тижня;
- в) тимчасова непрацездатність;
- г) втрата годувальника;
- д) нещасний випадок який стався внаслідок дорожньо-транспортної пригоди.

20. ЗОДСС громадян України здійснюється за принципами:

- а) цільового використання коштів Фонду;
- б) максимальної сумлінності;
- в) надання допомоги в межах реально завданих збитків;
- г) забезпечення однакового для всіх громадян рівня життя;
- д) паритетності представників усіх суб'єктів ЗОДСС в управлінні ДОДСС.

Опрацювати додаткову літературу

1. Демографічні чинники бідності (колективна монографія) / За ред. Е.М. Лібанової. — К.: Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України. — 2009. — 184с.

2. Золотарьов В. Ф. Державне регулювання економіки : [навч. посіб.] / В. Ф. Золотарьов — Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2018. — 292 с.

3. Закон України «Державна програма економічного і соціального розвитку України на 2010 рік (Антикризова програма)» від 20 травня 2010 року № 2278-VI.

4. Закон України «Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати» від 14.09.2009 р. № 4762.

5. Звіт з людського розвитку в Україні за 2018 рік. Людський розвиток і європейський вибір України // Програмою розвитку ООН в Україні. — 2018 р. — 124 с.

6. Толуб'як В. С. Основні питання державного регулювання зайнятості населення в дослідженнях українських науковців / С. Толуб'як, Л. А. Мельник // Економіка та держава. — 2014. — № 7. — С. 102–106.

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Професійні компетенції здобувачів після вирішення ситуаційних завдань за темою 4

З 1 січня 2011 року набрав чинності Закон України №2464-VI «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування». Цей Закон визначає правові та організаційні засади забезпечення збору та обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ), умови та порядок його нарахування і сплати та повноваження органу, що здійснює його збір та ведення обліку.

По завершенню виконання всіх завдань за темою 4 здобувач **знатиме:**

- ✓ необхідність та принципи збору єдиного соціального внеску;
- ✓ платників єдиного соціального внеску;
- ✓ порядок нарахування, обчислення та сплати ЄСВ;
- ✓ функції органу, що здійснює збір та веде облік єдиного внеску, його повноваження та відповідальність.
- ✓ порядок здійснення державного нагляду за збором та веденням обліку єдиного внеску;
- ✓ порядок формування державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування;

Також здобувач **вмітиме:**

- ✓ визначати мінімальну та максимальну бази сплати єдиного внеску;
- ✓ розрізняти ЄСВ за категоріями платників;
- ✓ надавати практичні рекомендації щодо визначення бази для нарахування єдиного внеску;
- ✓ формувати зміст державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування;

При вивченні даної теми здобувачам спочатку потрібно дослідити необхідність та обґрунтувати економічну доцільність єдиного соціального внеску, визначити платників єдиного внеску, принципи його збору (Додаток А).

Об'єктом нарахування єдиного внеску як для роботодавців, так і застрахованих осіб визначаються суми нарахованої заробіт-

ної плати за видами виплат, що включають основну та додаткову заробітну плату (Додаток Б).

В подальшому здобувачеві потрібно визначити базу нарахування єдиного соціального внеску. Наказом Міністерства Фінансів України № 449 від 20.04.2015 р. затверджено Інструкцію про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Інструкція визначає процедуру нарахування і сплати єдиного внеску страхувальниками, визначеними Законом, нарахування і сплати фінансових санкцій органами Пенсійного фонду України, стягнення заборгованості зі сплати страхових коштів.

Здобувачеві необхідно засвоїти, що нарахування єдиного внеску здійснюється в межах максимальної величини бази нарахування єдиного внеску, що дорівнює п'ятнадцяти розмірам прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом, на який нараховується єдиний внесок.

Розмір єдиного внеску для страхувальників, які використовують найману працю, визначається відповідно до законодавства та нараховується у відсотках (Додатки В, Г).

Єдиний внесок не входить до системи оподаткування та податкове законодавство не регулює порядок нарахування, обчислення і сплати єдиного внеску. Кошти, що надходять від сплати єдиного внеску та застосування фінансових санкцій відповідно до Закону, не можуть зараховуватися до Державного бюджету України та використовуватися на цілі, не передбачені законодавством про загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Сплата єдиного внеску здійснюється виключно у національній валюті шляхом внесення відповідних сум єдиного внеску на рахунки територіальних органів Пенсійного фонду, відкриті в органах Державної казначейської служби України для його зарахування. Платники єдиного внеску зобов'язані сплачувати єдиний внесок, нарахований за відповідний базовий звітний період, не пізніше 20 числа місяця, що настає за базовим звітним періодом.

В подальшому потрібно звернути увагу на те, що ЄСВ сплачується як у обов'язковій, так і у добровільній формі, розмежувати категорії осіб, для яких передбачена обов'язкова сплата страхового внеску і для яких — добровільна. До кола осіб, які мають право на добровільну сплату єдиного внеску, належать: фізичні особи-підприємці; особи, які забезпечують себе роботою самостійно; громадяни України, які працюють за межами України тощо.

Договір про добровільну участь у системі ЗОДСС укладається на строк не менше одного року та набирає чинності з дня його

підписання. В договорі зазначаються: назва документа; відомості про особу, які вносяться до системи персоніфікованого обліку; вид (види) загальнообов'язкового державного соціального страхування, в якому особа братиме участь; строк дії договору; порядок сплати єдиного внеску та рахунки, на які він має сплачуватися; умови набуття застрахованою особою права на виплати за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням відповідно до закону; умови розірвання договору; права та обов'язки сторін, відповідальність сторін за невиконання або неналежне виконання умов договору; інші умови за згодою сторін або передбачені типовим договором про добровільну участь. Визначається розмір єдиного внеску.

Внески за договором сплачуються у відсотках залежно від обраного виду соціального страхування, від суми, самостійно визначеної платником, але яка не може бути меншою за розмір мінімальної заробітної плати та більшою за максимальну величину бази нарахування єдиного внеску, щомісячно до 20 числа місяця, наступного за місяцем за який він сплачується.

Сума єдиного внеску не може бути меншою за розмір мінімального страхового внеску за кожен місяць, в якому отримано дохід (прибуток).

Єдиний внесок нараховується на суми, не зменшені на суму відрахувань податків, інших обов'язкових платежів, що відповідно до закону сплачуються із сум нарахувань, та на суми утримань, що здійснюються відповідно до закону або за договорами позики, придбання товарів та виплат на інші цілі за дорученням отримувача.

Єдиний внесок нараховується на суми незалежно від джерел їх фінансування, форми, порядку, місця виплати та використання, а також від того, чи виплачені такі суми фактично після їх нарахування до сплати.

Здобувач при розрахунку розміру єдиного внеску для кожної категорії платників та пропорції його розподілу за видами загальнообов'язкового державного соціального страхування повинен засвоїти, що його розмір забезпечує застрахованим особам страхові виплати і соціальні послуги; фінансування заходів, спрямованих на профілактику страхових випадків; створення резерву коштів для забезпечення страхових виплат та надання соціальних послуг застрахованим особам; покриття адміністративних витрат із забезпечення функціонування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування. Кошти, що надходять від сплати єдиного внеску та застосування фінан-

сових санкцій не можуть зараховуватися до Державного бюджету України, бюджетів інших рівнів та використовуватися на цілі, не передбачені законодавством про загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

В подальшому необхідно з'ясувати, який орган здійснює збір та веде облік єдиного соціального внеску, його повноваження та відповідальність. Дослідити, які відбуваються операції зі страховими коштами, акумульованими на рахунках Пенсійного фонду; який порядок здійснення державного нагляду за збором та веденням обліку єдиного внеску.

Основною інформаційною базою загальнообов'язкового державного соціального страхування є державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування (далі — Державний реєстр), що створюється для забезпечення: ведення обліку платників і застрахованих осіб у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування та їх ідентифікації; накопичення, зберігання та автоматизованої обробки інформації про сплату платниками єдиного внеску та про набуття застрахованими особами права на отримання страхових виплат за окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування; нарахування та обліку виплат за окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування. Державний реєстр складається з реєстру страхувальників і реєстру застрахованих осіб, джерелами формування якого є відомості, що надходять до Пенсійного фонду від: державних реєстраторів юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців; платників єдиного внеску; застрахованих осіб; фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування; державних органів реєстрації актів цивільного стану; органів державної податкової служби; органів державної статистики; державної служби зайнятості; інших підприємств, установ, організацій та військових частин; органів Державного казначейства України; територіальних органів Пенсійного фонду за результатами перевірок платників єдиного внеску; інших джерел, передбачених законодавством.

Здобувач повинен дослідити структуру реєстрів страхувальників, застрахованих та захист їх інформації, розглянути механізм надання посвідчення застрахованої особи, а також повноваження фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування. В подальшому здобувачеві необхідно звернути увагу на заходи впливу та стягнення ЄСВ.

Термінологічний словник

Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ) — консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування — організаційно-технічна система, призначена для накопичення, зберігання та використання інформації про збір та ведення обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, його платників та застрахованих осіб, що складається з реєстру страхувальників та реєстру застрахованих осіб.

Застрахована особа — фізична особа, яка відповідно до законодавства підлягає загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню і сплачує (сплачувала) та/або за яку сплачується чи сплачувався у встановленому законом порядку єдиний внесок.

Максимальна величина бази нарахування єдиного внеску — максимальна сума доходу застрахованої особи на місяць, що дорівнює п'ятнадцяти розмірам мінімальної заробітної плати, встановленої законом, на яку нараховується єдиний внесок.

Мінімальний страховий внесок — сума єдиного внеску, що визначається розрахунково як добуток мінімального розміру заробітної плати на розмір внеску, встановлений законом на місяць, за який нараховується заробітна плата (дохід), та підлягає сплаті щомісяця.

Пенсійний фонд України — орган, уповноважений вести облік платників єдиного внеску, забезпечувати збір та ведення обліку страхових коштів, контролювати повноту та своєчасність їх сплати, вести Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування;

Посвідчення застрахованої особи в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування — спеціальний документ у вигляді електронної смарт-картки з візуальними персоніфікованими ознаками, який забезпечує

документування, збереження і використання індивідуальної інформації про набуті застрахованою особою права у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування, на якому може зберігатися інша інформація для забезпечення захисту прав застрахованих осіб на отримання коштів та послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням.

Гіг-контракт — особлива форма залучення спеціалістів (в основному, в ІТ сфері), що поєднує в собі ознаки трудового та цивільно-правового договору.

Страхові кошти — кошти, які формуються за рахунок сплати єдиного внеску та надходжень від фінансових санкцій (штрафів та пені).

Страховальники — роботодавці та інші особи, які зобов'язані сплачувати єдиний внесок.

Основне місце роботи — місце роботи, де працівник працює на підставі укладеного трудового договору та визначене ним як основне згідно з поданою заявою та відомостями, що обліковуються в реєстрі застрахованих осіб Державного реєстру на її підставі.

Ситуаційні завдання для практичних занять

З правого боку таблиці 4 наведено визначення економічних термінів, що використовуються в соціальному страхуванні, з лівого — терміни. Обрати правильне трактування економічного змісту кожного терміну.

Таблиця 4

1.	Мінімальний страховий внесок	1.	Сума доходу застрахованої особи, що дорівнює п'ятнадцяти розмірам мінімальної заробітної плати, на яку нараховується єдиний внесок.
2.	Посвідчення застрахованої особи в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування	2.	Консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб та членів їхніх сімей на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

3.	Страхувальники	3.	Фізичні особи, які відповідно до законодавства підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню і сплачують або за яких сплачується чи сплачувався у встановленому законом порядку єдиний внесок.
4.	Застрахована особа	4.	Орган, уповноважений відповідно Закону вести облік платників єдиного внеску, забезпечувати збір та ведення обліку страхових коштів, контролювати повноту та своєчасність їх сплати, вести Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування та виконувати інші функції, передбачені законом.
5.	Учасники накопичувальної системи пенсійного страхування	5.	Організаційно-технічна система, призначена для накопичення, зберігання та використання інформації про збір та ведення обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, його платників та застрахованих осіб, що складається з реєстру страхувальників та реєстру застрахованих осіб.
6.	Страхові кошти	6.	Роботодавці та інші особи, які відповідно до Закону зобов'язані сплачувати єдиний внесок.
7.	Пенсійний фонд України	7.	Учасники накопичувальної системи пенсійного страхування — фізичні особи, які сплачують/за яких сплачуються страхові внески до накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
8.	Максимальна величина бази нарахування єдиного внеску	8.	Кошти, які формуються за рахунок сплати єдиного внеску та надходжень від фінансових санкцій (штрафів та пені), що застосовуються відповідно до Закону.
9.	Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування	9.	Сума єдиного внеску, що визначається розрахунково як добуток мінімального розміру заробітної плати на розмір внеску, встановлений законом на місяць, за який нараховується заробітна плата (дохід), та підлягає сплаті щомісяця.

10.	Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування	10.	Спеціальний документ у вигляді електронної смарт-картки з візуальними персоналізованими ознаками, який забезпечує документування, збереження і використання індивідуальної інформації про набуті застрахованою особою права у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування, на якому може зберігатися інша інформація для забезпечення захисту прав застрахованих осіб на отримання коштів та послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням.
-----	---	-----	---

Взяти участь в обговоренні наведених нижче питань:

1. Які фактори вплинули на запровадження єдиного внеску.
2. Чи виконує введення ЄСВ покладені на нього завдання.
3. Чи доцільне повноваження саме Пенсійного фонду України щодо збору та обліку єдиного внеску.
4. Які проблеми постають перед Пенсійним фондом щодо збору та обліку єдиного внеску.

Завдання для індивідуальної роботи

1. Обґрунтуйте організаційні засади забезпечення збору та обліку єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.
2. Що таке єдиний соціальний внесок, що він має забезпечувати.
3. Як розподіляється єдиний соціальний внесок.
4. Що служить базою для нарахування єдиного соціального внеску.

Тести

Обрати правильний варіант відповіді:

1. Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування:
 - а) страховий внесок, збір якого здійснюється до видів загальнообов'язкового державного соціального страхування;
 - б) консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування;

в) консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється виключно роботодавцями до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування.

2. Застрахована особа:

а) фізична особа, яка підлягає загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню і сплачує (сплачувала) та/або за яку сплачується чи сплачувався єдиний внесок;

б) фізична особа, яка підлягає загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню;

в) вірно а і б.

3. Максимальна величина бази нарахування єдиного внеску:

а) максимальна сума доходу застрахованої особи, що дорівнює 17-ти розмірам прожиткового мінімуму для працездатних осіб, на яку нараховується єдиний внесок;

б) максимальна сума доходу застрахованої особи, що дорівнює 10-ти розмірам прожиткового мінімуму для працездатних осіб, на яку нараховується єдиний внесок;

в) максимальна сума доходу застрахованої особи, що дорівнює п'ятнадцяти розмірам мінімальної заробітної плати, на яку нараховується єдиний внесок.

4. Страхові кошти:

а) кошти, що формуються за рахунок сплати єдиного внеску та надходжень від фінансових санкцій (штрафів та пені);

б) кошти, що формуються за рахунок сплати ЄСВ;

в) кошти, що формуються за рахунок сплати єдиного внеску та благодійних внесків.

5. Збір та ведення обліку єдиного внеску здійснюються за принципами:

а) законодавчого визначення умов і порядку його сплати;

б) обов'язковості сплати;

в) законодавчого визначення розміру єдиного внеску та пропорцій його розподілу за видами загальнообов'язкового державного соціального страхування;

г) всі відповіді правильні.

6. Платниками єдиного внеску є:

а) роботодавці;

б) застраховані;

в) тільки роботодавці;

г) правильні а та б.

7. Облік платників єдиного внеску здійснює:

а) Пенсійним фонд;

б) Державна фіскальна служба України;

в) Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування.

8. *Розмір єдиного внеску повинен забезпечувати:*

а) застрахованим особам страхові виплати і соціальні послуги, фінансування заходів, спрямованих на профілактику страхових випадків;

б) створення резерву коштів для забезпечення страхових виплат та надання соціальних послуг застрахованим особам;

в) покриття адміністративних витрат із забезпечення функціонування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування;

г) всі відповіді правильні.

9. *Розмір єдиного внеску встановлюється:*

а) для кожної категорії платників;

б) виключно для роботодавця;

в) бюджетних установ.

10. *Суми єдиного внеску розподіляються:*

а) за видами загальнообов'язкового державного соціального страхування;

б) за видами виплат;

в) за класами професійного ризику.

11. *Мінімальний страховий внесок:*

а) сума єдиного внеску, що визначається розрахунково як добуток мінімального розміру заробітної плати на розмір внеску, встановлений законом на місяць, за який нараховується заробітна плата (дохід), та підлягає сплаті щомісяця;

б) максимальна сума доходу застрахованої особи, що дорівнює десяти розмірам прожиткового мінімуму для працездатних осіб, на яку нараховується єдиний внесок;

в) максимальна сума доходу застрахованої особи, що дорівнює двадцяти розмірам прожиткового мінімуму для працездатних осіб, на яку нараховується єдиний внесок.

12. *Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування здійснює:*

а) орган, уповноважений відповідно до Закону вести облік платників єдиного внеску, забезпечувати збір та ведення обліку страхових коштів, контролювати повноту та своєчасність їх сплати;

б) організаційно-технічна система, призначена для накопичення, зберігання та використання інформації про збір та ведення обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, його платників та застрахованих осіб, що складається з реєстру страхувальників та реєстру застрахованих осіб;

в) спеціальний документ у вигляді електронної смарт-картки з візуальними персоніфікованими ознаками, на якому може зберігатися інформація для забезпечення захисту прав застрахованих осіб на отримання коштів та послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням;

13. Платниками єдиного внеску є ... (дати визначення).

14. Платник єдиного внеску має право:

а) безоплатно отримувати від територіального органу Пенсійного фонду інформацію, необхідну для виконання обов'язків, покладених на платника згідно з цим Законом, а також для підтвердження надходження до Пенсійного фонду сплачених платником сум єдиного внеску;

б) звертатися до Пенсійного фонду з письмовою заявою про зміну умов сплати єдиного внеску у разі зміни його статусу як платника (або отримання права на зміну розміру єдиного внеску, зокрема у зв'язку із зміною виду економічної діяльності);

в) оскаржувати в установленому законом порядку рішення територіального органу Пенсійного фонду та дії, бездіяльність його посадових осіб;

г) всі відповіді правильні.

15. Для бюджетних установ єдиний внесок встановлюється у розмірі:

а) 45,96 % визначеної бази нарахування;

б) 36,3 % відсотка визначеної бази нарахування;

в) 22 % відсотка визначеної бази нарахування.

16. У договорі про добровільну участь у сплаті єдиного внеску зазначаються:

а) відомості про особу, які вносяться до системи персоніфікованого обліку;

б) вид (види) загальнообов'язкового державного соціального страхування, в якому особа братиме участь;

в) порядок сплати єдиного внеску та рахунки, на які він має сплачуватися; г) відповідні пільги, на які особа має право.

Практичні завдання

Практичне завдання 1.

Розрахувати розмір єдиного внеску за травень ц.р. на підставі наведених даних за умови, що на підприємстві графік роботи п'ять днів на тиждень:

— заробітна плата працівника 26 800 грн.;

— є заява на застосування податкової соціальної пільги.

Приклад розрахунку:

1. Розрахуємо заробітну плату за травень ц. р.
2. Нараховуємо заробітну плату за першу половину місяця (аванс), тобто за дні, що відпрацьовані до 15 травня.
3. Отже, до 15 числа включно працівник відпрацював 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13 = 10 робочих днів.
4. Нарахована заробітна плата за 10 відпрацьованих днів складає: $26\,800 \text{ грн} / 20 \text{ (кількість робочих днів у травні)} \times 10 = 13\,400 \text{ грн}$.
5. Утримання єдиного соціального внеску: $13\,400 \times 22 \% = 2\,948 \text{ грн}$.
6. Нараховуємо заробітну плату за другу половину травня за 12 відпрацьованих днів.
7. Нарахована заробітна плата за другу половину місяця складає $26\,800 - 13\,400 = 13\,400 \text{ грн}$.
8. Утримуємо єдиний соціальний внесок: $13\,400 \times 22 \% = 2\,948 \text{ грн}$.
9. Працівник має право на зменшення суми загального місячного оподатковуваного доходу, отримуваного від одного роботодавця у вигляді зарплати, на суму СП, якщо розмір його доходу не перевищує суми розміру місячного прожиткового мінімуму для працездатної особи (2 481 грн), помноженого на 1,4 й округленого до найближчих 10 грн (ст. 169 Податкового кодексу України). Станом на травень 2022 р. — 3 473 грн.

Разом з цим, у законі про державний бюджет на 2022 р., з 1 січня встановлений мінімальний розмір зарплати 6500 грн, меншу за яку роботодавці не мають права нараховувати. Тож по суті, СП не може застосовуватись до доходів переважної більшості працівників, бо розмір їх зарплати має бути вищим за 6 500 грн, а граничний дохід для застосування СП у 2022 р. — 3 473 грн.

Практичне завдання 2.

Визначити розмір єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за червень ц.р. за умови, що на підприємстві «Світанок» працює 10 працівників, із них 5 найманих працівників-інвалідів. *З працівником цього підприємства²*

² Якщо працівник виконує роботу за цивільно-правовим договором і для нього це є основним місцем роботи, то до загальної бази нарахування ЄСВ за місяць включається як заробітна плата (дохід), так і сума винагороди за цивільно-правовим договором. При цьому, якщо база нарахування ЄСВ буде меншою за розмір мін. заробітної плати, то єдиний внесок розраховується як добуток розміру мін. заробітної плати, встановленої законом та ставки єдиного внеску 22 %.

Пилипенком С. С. було укладено цивільно-правову угоду на виконання роботи, винагорода за яку становить 17 000 грн.

Зарплата найманих працівників-інвалідів:

1. Петренко С. М. — 15 200 грн;
2. Дяченко Т. Ю. — 17 300 грн;
3. Іващенко О. П. — 10 720 грн;
4. Станіславенко Т. П. — 12 400 грн;
5. Романенко Т. П. — 15 000 грн.

Заробітна плата інших найманих працівників:

6. Сидоренко Ю. П. — 16 900 грн;
7. Пилипенко С. С. — 11 600 грн;
8. Ткаченко Т. Л. — 14 200 грн;
9. Цикунов С. С. — 13 100 грн;
10. Швець В. В. — 12 701 грн.

Практичне завдання 3.

Визначити розмір єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за червень ц.р. за умови, що на підприємстві «Добробут» працює 10 працівників, з них 3 найманих працівників-інвалідів. З фізичною особою, яка не є СПД, Димченко Т. Ю. було укладено цивільно-правову угоду на виконання роботи, винагорода за яку становить 15 000 грн.

Зарплата найманих працівників-інвалідів:

1. Сидоренко Ю. П. — 15 100 грн.
2. Пилипенко С. С. — 12 690 грн.
3. Ткаченко Т. Л. — 16 200 грн.

Заробітна плата інших найманих працівників:

4. Цикунов С. С. — 13 100 грн.
5. Швець В. В. — 13 700 грн.
6. Петренко С. М. — 22 200 грн.
7. Дяченко Т. Ю. — 21 300 грн.
8. Іващенко О. П. — 32 720 грн.
9. Станіславенко Т.П. — 33 200 грн.
10. Романенко Т.П. — 42 502 грн.

Практичне завдання 4.

Визначити розмір єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за липень ц.р. за умови, що на підприємстві «Струмок» що входить до Українського товариства організації глухих (УТОГ) працює 8 працівників, із них 5 найманих працівників-інвалідів. З працівником цього підприємства

Сидоренко Ю. П. було укладено цивільно-правову угоду на виконання роботи, винагорода за яку становить 44 500 грн.

Заробітна плата найманих працівників-інвалідів:

1. Сидоренко Ю. П. — 16 900 грн.
2. Пилипенко С. С. — 14 890 грн.
3. Ткаченко Т. Л. — 21 203 грн.

Заробітна плата інших працівників:

4. Петренко С. М. — 23 200 грн.
5. Дяченко Т. Ю. — 18 300 грн.
6. Іващенко О. П. — 22 720 грн.
7. Станіславенко Т. П. — 33 200 грн.
8. Романенко Т. П. — 13 500 грн.

Практичне завдання 5.

Визначити розмір єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за квітень ц. р. за умови, що на підприємстві «Джерельце» що входить до Українського товариства організації сліпих (УТОС), працює 9 працівників, із них 5 найманих працівників-інвалідів.

З фізичною особою Дмитренко Ю. П., яка не є працівником даного підприємства і СПД, було укладено цивільно-правову угоду на виконання роботи, винагорода за яку становить 26 000 грн.

Зарплата найманих працівників-інвалідів:

1. Сидоренко Ю. П. — 31 900 грн.
2. Пилипенко С. С. — 14 890 грн.
3. Ткаченко Т. Л. — 22 903 грн.

Заробітна плата інших працівників:

4. Цикунов М. Р. - 41 900 грн.
5. Петренко С. М. — 22 200 грн.
6. Дяченко Т. Ю. — 11 300 грн.
7. Іващенко О. П. — 17 720 грн.
9. Станіславенко Т. П. — 33 200 грн.
10. Романенко Т. П. — 14 500 грн.

Практичне завдання 6.

Визначити розмір єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за липень ц.р. за умови, що на бюджетному підприємстві «Світанок» працює 9 працівників, із них 4 найманих працівника-інваліда. З працівником цього підприємства Пилипенком С. С. було укладено цивільно-правову угоду на виконання роботи, винагорода за яку становить 20 000 грн.

Зарплата найманих працівників-інвалідів:

1. Петренко С. М. — 18 200 грн.
2. Дяченко Т. Ю. — 18 300 грн.
3. Іващенко О. П. — 27 720 грн.
4. Станіславенко Т. П. — 31 400 грн.

Заробітна плата інших найманих працівників:

5. Сидоренко Ю. П. — 14 800 грн.
6. Пилипенко С. С. — 17 690 грн.
7. Ткаченко Т. Л. — 24 200 грн.
8. Цикунов С. С. — 23 105 грн.
9. Мельник П. О. — 34 506 грн.

Практичне завдання 7.

Працівнику — суміснику, який працює на півставки, нарахована зарплата за березень ц. р. в сумі 3 200 грн. Розрахувати суму сплаченого ЄСВ.

Розв'язок. Оскільки працівникові за неосновним місцем роботи нарахування ЄСВ відбувається на фактично нараховану зарплату, то в цьому разі ЄСВ може бути меншою за мінімальну заробітну плату на момент сплати. $3\,200 \times 22\% = 704$ грн.

Практичне завдання 8.

Працівник за основним місцем роботи перебував у відпустці без збереження заробітної плати з 1 по 31 липня ц.р. У липні йому була нарахована премія за підсумками роботи за I півріччя в сумі 5 000 грн. Розрахувати суму сплаченого ЄСВ.

Розв'язок. Працівник перебував у трудових відносинах повний календарний місяць. База нарахування ЄСВ (5 000 грн) нижче МЗП (6 500 грн). Виконуємо вимогу про сплату ЄСВ з МЗП.

Визначимо додаткову базу: $6\,500 - 5\,000 = 1\,500$ грн. Загальна сума ЄСВ складе:

$$(5\,000 \times 0.22) + (1\,500 \times 0.22) = 1\,100 + 330 = 1\,430 \text{ (грн.)}$$

Практичне завдання 9.

Загальний дохід ФОП Петренко Д. О. у травні ц. р. склав 106 000 грн.

Розрахувати суму сплаченого ЄСВ, якщо відомо, що вік підприємця — 65 років.

ФОП пенсійного віку звільнені від сплати ЄСВ

Практичне завдання 10.

ФОП архітектор Данилюк А. А. має намір добровільно сплачувати ЄСВ з доходів від своєї діяльності. Розрахувати та

пояснити, з якої суми та на яких підставах вона сплачуватиме ЄСВ.

Практичне завдання 11.

Медсестра Іваненко С. В. відпрацювала повний місяць, за який їй нараховано 5 700 грн. заробітної плати. Розрахувати додаткову базу для нарахування ЄСВ, а також загальну суму сплаченого ЄСВ.

Додаткова база — мін.з/п — з/п, з обох сум розрахувати єсв та скласти (що?)

Практичне завдання 12.

Працівниця Морозова Е. Г. хворіла з 29.06. ц. р. по 12.07. ц. р. включно. За відпрацьовані дні в червні їй нарахована зарплата в сумі 2 250 грн. У липні працівниці нараховані такі виплати: зарплата за відпрацьовані дні липня — 10 200 грн, лікарняні — у загальній сумі 2 440 грн, у т. ч. за дні хвороби в червні — 640 грн, за дні хвороби в липні — 1 800 грн. Розрахувати суму сплати ЄСВ за місяцями.

Розв'язок.

1. Сума зарплати за червень менше МЗП. Проте загальна сума доходу за цей місяць ще не відома. Тому в червні ЄСВ нараховуємо на фактичну зарплату: $2\,250 \times 0.22 = 495$ грн.

2. У липні, після нарахування лікарняних, для цілей порівняння з МЗП виплати за дні хвороби відносимо до місяців, за які вони нараховані. База нарахування ЄСВ за:

червень: $2\,250 + 640 = 2\,890$ грн — менше МЗП, додаткова база — 3 610 грн;

$(2\,890 \times 0.22) + (3\,610 \times 0.22) = 635.8 + 794.2 = 1\,430$ грн.

липень: $10\,200 + 1\,800 = 12\,000$ грн $\times 0.22 = 2\,640$ грн.

Опрацювати додаткову літературу

1. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування». Редакція від 12.01.2022 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text>

2. Закон України «Про оплату праці». Редакція від 15.07.2021 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Міністерство фінансів України. Наказ «Про затвердження Інструкції про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на

загальнообов'язкове державне соціальне страхування» № 449 від 20.04.2015 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0508-15#Text>

4. Довідник бухгалтера. Бухоблік і податки в Україні. <https://www.buhoblik.org.ua/nalogi/edinyj-soczialnyj-vznos/586-dinij-soczialnij-vnesok-2013.html>

5. Система страхових внесків має принципове значення (Електронний ресурс) / Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності. — Режим доступу: http://www.fse.gov.ua/fse/control/uk/publish/article?art_id=175458&cat_id=43655

6. Сайт АПФ «Центр персоніфікованого обліку» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.acpo.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3&Itemid=3

ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ У ЗВ'ЯЗКУ З ТИМЧАСОВОЮ ВТРАТОЮ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ ТА ВИТРАТАМИ, ЗУМОВЛЕНИМИ ПОХОВАННЯМ

Професійні компетенції здобувачів після вирішення ситуаційних завдань за темою 5

Вивчення цього виду соціального страхування має на меті з'ясувати сутність та принципи страхування; визначити права та обов'язки суб'єктів соціального страхування з тимчасової втрати працездатності; засвоїти види матеріального забезпечення та соціальних послуг за соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності; скласти уявлення про систему управління державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності; знати джерела формування коштів Фонду соціального страхування України (ФССУ) та напрямки їх використання.

По завершенню виконання всіх завдань за темою 5 здобувач **знатиме:**

- ✓ сутність страхування тимчасової втрати працездатності;
- ✓ суб'єктів соціального страхування з тимчасової втрати працездатності;
- ✓ види матеріального забезпечення та соціальних послуг страхування тимчасової втрати працездатності;
- ✓ порядок розрахунку матеріального забезпечення страхування тимчасової втрати працездатності.

Також здобувач **вмітиме:**

- ✓ визначати базу для розрахунку розмірів матеріального забезпечення зі страхування тимчасової втрати працездатності;
- ✓ вільно застосовувати порядки нарахування розмірів матеріального забезпечення зі страхування тимчасової втрати працездатності;
- ✓ орієнтуватися в підставах надання соціальних послуг.

Законодавство України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування визначає правові, організаційні та фінансові основи загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян на випадок тимчасової втрати працездатності, у зв'язку з вагітністю та пологами, у разі смерті, а також надання

послуг із санаторно-курортного лікування та оздоровлення застрахованим особам та членам їх сімей.

Вивчаючи цю тему, необхідно з'ясувати сутність соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням та визначити суб'єктів страхування. У зв'язку з цим необхідно з'ясувати, які особи підлягають соціальному страхуванню, які мають право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги.

Далі здобувачеві необхідно скласти чітке уявлення про права, обов'язки та відповідальність суб'єктів соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.

Соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, передбачає матеріальне забезпечення громадян у зв'язку з втратою заробітної плати (доходу) внаслідок тимчасової втрати працездатності (включаючи догляд за хворою дитиною, дитиною-інвалідом, хворим членам сім'ї), вагітності та пологів, часткову компенсацію витрат, пов'язаних із смертю застрахованої особи або членів її сім'ї, а також надання соціальних послуг за рахунок бюджету ФССУ, що формується шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також за рахунок інших джерел.

Під час подальшого вивчення цієї теми доцільно зупинитися на принципах, за якими здійснюється даний вид соціального страхування. У зв'язку з цим здобувачеві необхідно розібратися у сутності кожного з них.

Одним з важливих питань цієї теми є управління соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. Здобувач має скласти уявлення про систему управління соціальним страхуванням. Крім цього, важливо з'ясувати, хто здійснює керівництво та управління соціальним страхуванням, хто проводить акумуляцію страхових внесків, призначених для фінансування матеріального забезпечення та соціальних послуг та забезпечує їх надання, хто здійснює контроль за використанням цих коштів.

Для кращого розуміння механізму управління соціальним страхуванням, здобувачеві необхідно більш детально зупинитися на характеристиці органів управління ФССУ, а саме: правлінні та виконавчій дирекції та їх повноважень. З'ясувавши механізм управління даним видом соціального страхування, необхідно розглянути питання державного нагляду.

Опанування цієї теми неможливе без характеристики окремих видів матеріального забезпечення та соціальних послуг. Одним із

основних видів матеріального забезпечення є допомога по тимчасовій непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною).

Для того, щоб повною мірою розкрити сутність даного виду матеріального забезпечення, здобувачеві необхідно передусім зосередити увагу на механізмі надання допомоги при настанні кожного зі страхових випадків. Необхідно запам'ятати, що допомога по тимчасовій непрацездатності виплачується застрахованим особам залежно від страхового стажу в таких розмірах:

50 % середньої заробітної плати (доходу) — застрахованим особам, які мають страховий стаж до трьох років;

60 % середньої заробітної плати (доходу) — застрахованим особам, які мають страховий стаж від трьох до п'яти років;

70 % середньої заробітної плати (доходу) — застрахованим особам, які мають страховий стаж від п'яти до восьми років;

100 % середньої заробітної плати (доходу) — застрахованим особам, які мають страховий стаж понад вісім років.

Іншим важливим видом допомоги є допомога по вагітності і пологах. Допомога надається застрахованій особі у формі матеріального забезпечення, яке компенсує втрату заробітної плати (доходу) за період відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами. Необхідно звернути увагу на те, що допомога по вагітності та пологах застрахованій особі виплачується за весь період відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, тривалість якої становить 70 календарних днів до пологів і 56 (у разі ускладнених пологів або народження двох чи більше дітей — 70) календарних днів після пологів.

Важливо також з'ясувати порядок надання допомоги жінкам, віднесеним до 1-4 категорій осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; застрахованій особі, яка усиновила дитину протягом двох місяців з дня її народження, зазначеного у свідоцтві про народження; застрахованій особі у період її тимчасової непрацездатності; застрахованій особі у період простою підприємства, установи, щорічної відпустки, відпустки без збереження заробітної плати і т. д.

Окрему увагу слід звернути на визначення розміру допомоги по вагітності та пологах. Допомога надається застрахованій особі у розмірі 100 % середньої заробітної плати (доходу), відповідно до ст. 26 ЗУ «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» і не залежить від страхового стажу. Сума допомоги не повинна перевищувати розміру максимальної величини (граничної суми) місячної заробітної плати (доходу), з якої сплачувались страхові внески.

Необхідно звернути увагу на особливості надання одноразової відпустки при народженні дитини, яка надається тривалістю на 14 к. д. (без урахування святкових і неробочих днів) не пізніше 3 місяців з дня народження дитини і має бути використана не пізніше 104-го дня з дня народження дитини. Така відпустка надається чоловіку, бабі або діду, чи іншому родичу дитини, які фактично здійснюють догляд за дитиною. Порядок надання такої відпустки встановлено Постановою КМУ № 693.

Наступним видом матеріального забезпечення є допомога на поховання. Ця допомога надається у разі смерті застрахованої особи, а також членів сім'ї, які перебували на її утриманні. Здобувач має з'ясувати, які особи можуть перебувати на утриманні застрахованої особи, а які не вважаються такими, що перебували на її утриманні.

Допомога на поховання застрахованої особи або особи, яка перебувала на її утриманні, надається в розмірі, що встановлюється правлінням Фонду, але не менше розміру прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Слід зупинитися також на одному з видів соціальної послуги — санаторно-курортному лікуванні та оздоровленні, що посідає перше місце за видатками Фонду. Для забезпечення відновлення здоров'я застрахована особа та члени її сім'ї мають право на отримання санаторно-курортного лікування, оздоровлення в спеціалізованих оздоровчих закладах у межах асигнувань, установлених бюджетом Фонду на зазначені цілі. Надання послуг застрахованим особам, пов'язаних із санаторно-курортним лікуванням, здійснюється за наявності медичних показань.

Обсяг коштів для забезпечення оздоровчих заходів (оплата путівок на санаторно-курортне лікування застрахованим особам та членам їх сімей, утримання санаторіїв-профілакторіїв), утримання дитячих оздоровчих таборів, дитячих спортивних шкіл визначається бюджетом.

Важливо також звернути увагу на призначення та виплату матеріального забезпечення та надання соціальних послуг. У зв'язку з цим необхідно з'ясувати, які документи необхідні для призначення матеріального забезпечення, які строки розгляду документів, призначення та виплати матеріального забезпечення.

У зв'язку з цим необхідно з'ясувати, хто приймає рішення про призначення матеріального забезпечення та надання соціальних послуг, ким здійснюється виплата матеріального забезпечення та надання соціальних послуг. Крім цього, здобувачеві необхідно звернути увагу на те, що у разі ліквідації (реорганізації) підпри-

ємства, установи, організації матеріальне забезпечення за страховими випадками, які настали до їх ліквідації (реорганізації), виплачується застрахованим особам їх правонаступником, а в разі відсутності правонаступника — виконавчою дирекцією відділення Фонду за місцем здійснення обліку ліквідаційного підприємства, установи, організації як страхувальника.

Термінологічний словник

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності — система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення громадян у зв'язку з втратою заробітної плати (доходу) внаслідок тимчасової втрати працездатності (включаючи догляд за хворою дитиною, дитиною — інвалідом, хворим членом сім'ї), вагітності та пологів, часткову компенсацію витрат, пов'язаних зі смертю застрахованої особи або членів її сім'ї, а також надання соціальних послуг за рахунок бюджету Фонду соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, що формується шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також за рахунок інших джерел.

Застрахована особа — найманий працівник, також інші особи (громадяни України, іноземці, особи без громадянства та члени їх сімей, які проживають в Україні), на користь яких здійснюється загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням.

Страхувальник — роботодавець, для осіб, які працюють на умовах трудового договору (контракту) на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності або у фізичних осіб, та громадяни, які працюють за межами території України і не застраховані в системі соціального страхування країни, в якій вони перебувають; особи, які забезпечують себе роботою самостійно.

Страховик — Фонд соціального страхування України.

Найманий працівник — фізична особа, яка працює за трудовим договором (контрактом, гіг — контрактом) на підприємстві, в установі, організації незалежно від форм власності, виду діяльності та господарювання або у фізичної особи.

Страховий ризик — це обставина, внаслідок якої застрахована особа або члени її сім'ї можуть втратити тимчасово засоби

існування та потребувати матеріального забезпечення або надання соціальних послуг за ЗДСС у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.

Страховий випадок — подія, з настанням якої виникає право застрахованої особи або членів її сім'ї на отримання матеріального забезпечення або соціальних послуг.

Страховий стаж — період (строк), протягом якого особа підлягала страхуванню у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та за який щомісяця сплачено нею та роботодавцем або нею страхові внески в сумі не меншій, ніж мінімальний страховий внесок, крім випадків, передбачених законодавством.

Страхові внески — відрахування на ЗДСС у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.

Страхові кошти — акумульовані страхові внески для здійснення матеріального забезпечення та надання соціальних послуг.

Ситуаційні завдання для практичних занять

Взяти участь в обговоренні наведених нижче проблем:

1. Проблеми цільового використання коштів соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.

2. Призначення допомоги і надання соціальних послуг у сфері соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

3. Основні повноваження правління, відділень та виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України стосовно тимчасової втрати працездатності.

4. Особливості формування цільового Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності у структурі місцевих бюджетів.

5. Можливості використання та впровадження іноземного досвіду у діяльності Фонду соціального страхування України у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.

6. Порядок виплати матеріальної допомоги у період карантину, накладеного органами санітарно-епідеміологічної служби.

Завдання для індивідуальної роботи

1. На практичному прикладі пояснить методику розрахунку допомоги по тимчасовій непрацездатності.

2. Охарактеризуйте схему розрахунку допомоги по вагітності і пологах.

3. Поясніть порядок обчислення середньої заробітної плати для розрахунку виплат за даним видом соціального страхування.

Тести

Обрати правильний варіант відповіді:

1. Страхувальником за загальнообов'язковим соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності є:

- а) працівник;
- б) страхові організації;
- в) власник підприємства;
- г) держава.

2. Обставини, внаслідок якої застрахована особа або члени її сім'ї можуть втратити тимчасово засоби існування та потребувати матеріального забезпечення, це:

- а) страховий випадок;
- б) страховий ризик;
- в) страховий поліс.

3. Страховик у системі соціального страхування з тимчасової втрати працездатності зобов'язаний:

- а) здійснювати контроль за своєчасною сплатою страхових внесків;
- б) вести облік і звітність щодо страхових коштів;
- в) нараховувати та сплачувати страхові внески;
- г) вести облік заробітної плати застрахованих осіб.

4. Допомога по тимчасовій непрацездатності не надається:

- а) у разі тимчасової непрацездатності внаслідок захворювання або травми не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві;
- б) у разі навмисного заподіяння шкоди своєму здоров'ю з метою ухилення від роботи;
- в) за період перебування застрахованої особи у відпустці без збереження заробітної плати;
- г) у разі тимчасової непрацездатності по догляду за хворою дитиною віком до 14 років.

5. Членами Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності є:

- а) Наглядова рада Фонду та уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері праці та соціальної політики;
- б) усі страхувальники;
- в) усі застраховані особи.

6. Допомога по тимчасовій непрацездатності встановлюється:

- а) з урахуванням віку та статі застрахованої особи;*
- б) з урахуванням страхового стажу;*
- в) в однакових для усіх застрахованих осіб розмірах.*

7. Застрахованим особам, які мають страховий стаж до 8 років допомога по тимчасовій непрацездатності виплачується у розмірі:

- а) 60 %;*
- б) 70 %;*
- в) 100 %;*
- г) 80 %.*

8. Допомога по вагітності та пологах надається страховій особі у розмірі:

- а) 60 % прожиткового мінімуму для працездатних осіб;*
- б) 80 % мінімальної заробітної плати;*
- в) 100 % середньої заробітної плати особи;*
- г) 75 % прожиткового мінімуму для працездатних осіб.*

9. Допомога по тимчасовій непрацездатності за рахунок коштів Фонду соціального страхування України надається у випадку:

- а) необхідності догляду за хворою дитиною;*
- б) професійного захворювання працівника;*
- в) отримання пенсії по інвалідності;*
- г) тимчасової непрацездатності внаслідок захворювання або травми.*

10. За загальнообов'язковим державним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням надаються наступні види соціальних послуг:

- а) допомога по тимчасовій непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною);*
- б) допомога по вагітності та пологах;*
- в) допомога при народженні дитини та по догляді за нею;*
- г) допомога на поховання пенсіонерів.*
- д) забезпечення оздоровчих заходів.*

11. Основним фінансовим документом, який визначає доходи і витрати страхових коштів на матеріальне забезпечення застрахованих осіб і надання їм соціальних послуг, є:

- а) бюджет ФССУ;*
- б) звіт про фінансові результати Фонду;*
- в) балансовий звіт.*

12. Застрахованим особам, які мають страховий стаж від 5 до 8 років, допомога з тимчасової непрацездатності виплачується в такому розмірі:

- а) 60 % середньої заробітної плати (доходу);
- б) 80 % середньої заробітної плати (доходу);
- в) 70 % середньої заробітної плати (доходу).

13. Строк повноважень правління Фонду становить:

- а) чотири роки;
- б) шість років;
- в) два роки.

14. Порядок обчислення середньої заробітної плати для надання допомоги з тимчасової непрацездатності, по вагітності та пологам визначається:

- а) Кабінетом Міністрів України;
- б) Верховною Радою України;
- в) Фондом соціального страхування України;
- г) Виконавчою дирекцією Фонду соціального страхування України;
- д) Наглядовою Радою ФССУ.

15. Максимальною величиною бази нарахування єдиного внеску є:

- а) максимальна сума доходу застрахованої особи, що дорівнює 15-ти розмірам прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- б) максимальна сума доходу застрахованої особи, що дорівнює 17-ти розмірам прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- в) обмеження граничного доходу для нарахування єдиного внеску не застосовується.

16. Застрахованим інвалідам, які працюють на підприємствах та в організаціях товариств УТОГ і УТОС, допомога по тимчасовій непрацездатності, внаслідок захворювання або травми, непов'язаної з нещасним випадком на виробництві, виплачується Фондом:

- а) починаючи з шостого дня непрацездатності за весь період до відновлення працездатності;
- б) починаючи з першого дня непрацездатності за весь період до відновлення працездатності;
- в) не виплачується взагалі.

17. Страхові кошти, зараховані на окремий рахунок у відповідному органі Державної казначейської служби України, можуть бути:

- а) використані страхувальником виключно на надання матеріального забезпечення та соціальних послуг;

- б) спрямовані на задоволення вимог кредиторів;
- в) спрямовані на часткове фінансування санаторії-профілакторіїв, дитячих оздоровчих заходів.

18. Рішення про перерахування тимчасово вільних коштів, у тому числі резерву коштів Фонду, на депозитний рахунок приймається:

- а) Кабінетом Міністрів України;
- б) Верховною Радою України;
- в) рішенням Конституційного Суду;
- г) правлінням Фонду.

19. Резерв коштів ФССУ, необхідний для фінансування матеріального забезпечення застрахованих осіб встановлюється в розрахунку:

- а) на 30 календарних днів;
- б) на 7 календарних днів;
- в) на 5 календарних днів.

Практичні завдання

Практичне завдання 1.

Застрахована особа була відсутня на роботі через тимчасову непрацездатність з 4 по 25 липня ц.р. Страховий стаж — 6 років. Визначити величину виплат у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності в цілому, а також з виокремленням виплат за рахунок коштів роботодавця та за рахунок Фонду соціального страхування.

Таблиця 5

Розрахунковий період	Відпрацьовані дні	Нарахована заробітна плата, грн.	Заробітна плата для обчислення розміру середньої заробітної плати, грн.
Січень	20	20 400	20 400
Лютий	20	22 000	22 000
Березень	22	24 000	24 000
Квітень	21	24 800	24 400
Травень	21	25 000	24 400
Червень	21	20 000	20 000
Усього	125	136 200	135 200

Розв'язок.

Відомо, що розмір допомоги у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності внаслідок загального захворювання залежить від страхового стажу застрахованої особи.

Допомога по тимчасовій непрацездатності виплачується застрахованим особам, залежно від страхового стажу в таких розмірах:

50 % середньої заробітної плати (доходу) — застрахованим особам, які мають страховий стаж до 3 років;

60 % середньої заробітної плати (доходу) — застрахованим особам, які мають страховий стаж від 3 до 5 років;

70 % середньої заробітної плати (доходу) — застрахованим особам, які мають страховий стаж від 5 до 8 років;

100 % середньої заробітної плати (доходу) — застрахованим особам, які мають страховий стаж понад 8 років.

Для визначення розміру допомоги з тимчасової непрацездатності необхідно визначити середньоденну заробітну плату застрахованої особи. Розрахунковим періодом для визначення середньої ЗП є 6 місяців, які передували місяцю, в якому настала тимчасова непрацездатність.

Середньоденний заробіток становить:

$$135\,200:125 = 1\,081 \text{ грн.}$$

На період тимчасової непрацездатності припадає 16 робочих днів.

Таким чином, допомога, що має бути виплачена застрахованій особі з урахуванням стажу в цілому становить:

$$1\,081 \times 0,7 \times 16 = 12\,114 \text{ грн.}$$

З цієї суми за рахунок коштів підприємства буде сплачено наступну суму з урахуванням того, що на перші п'ять календарних днів припадає п'ять робочих днів:

$$1\,081 \times 0,7 \times 5 = 3\,783,5 \text{ грн.}$$

Решту коштів буде виплачено за рахунок Фонду соціального страхування, а саме:

$$1\,081 \times 0,7 \times 11 = 8\,324 \text{ грн.}$$

Практичне завдання 2.

Громадянин Н. працює в двох місцях. З 5 по 23 січня ц.р. (12 роб.дн.) громадянин має лікарняний. Страховий стаж становить 4 роки. Дані стосовно заробітної плати як за основним місцем роботи, так і за сумісництвом наведена в таблиці. Визначити величину виплат у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності в цілому, а також з виокремленням виплат за рахунок коштів роботодавців та за рахунок ФССУ.

Таблиця 6

Місяці	Кількість днів роб/кал	Заробітна плата за основним місцем роботи, грн	Заробітна плата яка враховується, грн	Заробітна плата за сумісництвом, грн	Заробітна плата яка враховується, грн
Лютий	20/28	27 000		27 200	
Березень	22/31	28 000		26 000	
Квітень	22/30	29 200		29 000	
Травень	18/31	29 400		28 000	
Червень	20/30	28 800		25 000	
Липень	22/31	28 000		25 000	
Серпень	21/31	29 500		26 000	
Вересень	22/30	30 000		28 000	
Жовтень	20/31	27 000		26 000	
Листопад	22/30	31 000		23 000	
Грудень	22/31	29 000		25 000	
Січень	19/31	27 000		27 200	

Розв'язання.

У ході розв'язання слід заповнити таблицю.

Таблиця 7

Місяці	Кількість днів роб /кал	Заробітна плата за основним місцем роботи, грн	Заробітна плата яка враховується, грн	Заробітна плата за сумісництвом, грн	Заробітна плата яка враховується, грн
Лютий	20/28	27 000	27 000	27 200	27 200
Березень	22/31	28 000	28 000	26 000	26 000
Квітень	22/30	29 200	29 200	29 000	29 000
Травень	18/31	29 400	29 400	28 000	28 000
Червень	20/30	28 800	28 800	25 000	25 000
Липень	22/31	28 000	28 000	25 000	25 000
Серпень	21/31	29 500	29 500	26 000	26 000
Вересень	22/30	30 000	30 000	28 000	28 000
Жовтень	20/31	27 000	27 000	26 000	26 000
Листопад	22/30	31 000	31 000	23 000	23 000
Грудень	22/31	29 000	29 000	25 000	25 000
Січень	19/31	27 000	27 000	27 200	27 200
Усього	250/365	343 900	343 900	—	315 400

Максимальний розмір доходів, з яких справляються страхові внески на 2022 р. встановлено в таких розмірах: з 1 січня — 97 500 грн, з 1 жовтня — 100 500 грн. Таким чином, сума заробітної плати за основним місцем роботи враховується в повному обсязі, а сума заробітної плати за сумісництвом лише в такому розмірі, щоб разом із заробітної плати за основним місцем роботи не перевищувало граничної суми заробітної плати (доходу), з яких справляються страхові внески у відповідному періоді 2022 року. *Середньоденна заробітна плата визначається діленням заробітної плати за фактично відпрацьовані протягом двох місяців робочі дні на число відпрацьованих робочих днів.*

Середньоденний заробіток за основним місцем роботи становить:

$$60\,000/44 = 1\,363.6 \text{ грн.}$$

Середньоденний заробіток за сумісництвом становить:

$$48\,000/44 = 1\,091 \text{ грн.}$$

Допомога, що має бути виплачена громадянину Н. за основним місцем роботи за рахунок коштів підприємства за робочі дні, що припадають на перші п'ять днів непрацездатності, враховуючи страховий стаж 4 роки (в даному випадку за середу, четвер, понеділок, вівторок, середу) складає:

$$1\,363.6 \times 0,6 \times 5 = 4\,091 \text{ грн.}$$

Допомога, що має бути виплачена громадянину Н. за сумісництвом за рахунок коштів підприємства за робочі дні, що припадають на перші п'ять днів непрацездатності дорівнює:

$$1\,091 \times 0,6 \times 5 = 3\,273 \text{ грн.}$$

Допомога, що має бути виплачена громадянину Н. за основним місцем роботи за рахунок коштів Фонду соціального страхування України за решту днів дорівнює:

$$1\,363.6 \times 0,6 \times 7 = 5\,727 \text{ грн.}$$

Допомога, що має бути виплачена громадянину Н. за сумісництвом за рахунок коштів Фонду соціального страхування на випадок тимчасової втрати працездатності за решту днів дорівнює:

$$1\,091 \times 0,6 \times 7 = 4\,582 \text{ грн.}$$

Отже, загальний розмір допомоги, що буде виплачено громадянину Н. у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю становить 17 637 грн.

Практичне завдання 3.

Громадянка Л. була прийнята на посаду менеджера 8 лютого ц. р. з п'ятиденним робочим тижнем. 11 квітня ц.р. виникло право на відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами. За відпрацьований період їй було нараховано 34200 грн. Визначити суму допомоги по вагітності та пологах, враховуючи те, що у громадянки Л. народилася одна дитина.

Розв'язання.

На період 7 лютого по 8 квітня припадає 42 роб. дні. Середньоденний заробіток громадянки Л. за даний період становив $34\,200/42=814.3$ грн. З урахуванням того, що народилась одна дитина, тривалість відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами становить 126 календарних днів. Допомога буде виплачуватися за усі календарні дні таким чином, в розмірі допомоги по вагітності та пологах складає: $814.3 \times 126= 102\,602$ грн.

Практичне завдання 4.

Громадянин В. працює в двох місцях. З 3 по 24 жовтня ц.р. громадянин В. хворів. Страховий стаж складає 7 років. Як за основним місцем роботи, так і за сумісництвом, він працює в режимі п'ятиденного робочого тижня. Дані стосовно заробітної плати як за основним місцем роботи, так і за сумісництвом наведено в таблиці 10. Визначити розмір допомоги на період втрати працездатності, яка буде виплачена громадянину В.

Таблиця 10

Місяці	Кількість днів роб./кал.	Заробітна плата за основним місцем роботи, грн.	Заробітна плата яка враховується, грн.	Заробітна плата за сумісництвом, грн.	Заробітна плата яка враховується, грн.
Січень	19/31	28 000		17 000	
Лютий	20/28	29 500		15 000	
Березень	22/31	29 500		14 400	
Квітень	20/30	26 200		16 900	
Травень	20/31	29 400		7 200	
Червень	19/30	19 000		16 200	
Липень	22/31	29 800		14 500	
Серпень	22/31	30 200		7 200	

Місяці	Кількість днів роб./кал.	Заробітна плата за основним місцем роботи, грн.	Заробітна плата яка враховується, грн.	Заробітна плата за сумісництвом, грн.	Заробітна плата яка враховується, грн.
Вересень	22/30	29 500		7 100	
Жовтень	20/31	10 100		16 400	
Листопад	22/30	29 400		15 400	
Грудень	21/31	29 400		15 200	
Усього	249/365				

Практичне завдання 5.

Громадянка Т. була прийнята на посаду бухгалтера 14 березня ц.р. з п'ятиденним робочим тижнем. 1 липня того ж року громадянка Т. надала в бухгалтерію лікарняний лист у зв'язку з вагітністю та пологами. За відпрацьований період їй було нараховано 53 000 грн. Визначити розмір допомоги із вагітності та пологів враховуючи те, що у громадянки Т. народилося дві дитини.

Практичне завдання 6.

У зв'язку зі стрімким поширенням коронавірусу, підприємство закрили на карантин. Через особливості роботи, з дому працювати було неможливо, тому було введено простій з оплатою 2/3 окладу з грудня м.р. по січень ц.р. включно. Оклад працівника Прокопенка К. — 40 000 грн, стаж — 5 років. Працівник хворів з 10 по 14 січня ц.р. Визначити суму виплачених лікарняних.

Практичне завдання 7.

Застрахована особа була відсутня на роботі через тимчасову непрацездатність з 1 по 22 серпня ц.р. Страховий стаж — 3 роки. Визначити розмір виплат у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності в цілому, а також з виокремленням виплат за рахунок коштів роботодавця та за рахунок Фонду соціального страхування.

Таблиця 11

Розрахунковий період	Відпрацьовані дні	Заробітна плата за основним місцем роботи, грн.	Заробітна плата для обчислення середньоденної заробітної плати
Лютий	20/28	14 000	
Березень	22/31	14 500	
Квітень	20/30	15 000	
Травень	20/31	14 800	
Червень	19/30	12 000	
Липень	22/31	14 900	
Усього			

Практичне завдання 8.

Робітник Нестеренко М. О. працює на підприємстві з 10 лютого ц.р. Його середньомісячна заробітна плата становить 24 600 грн. Страховий стаж роботи — 3 роки. У період з 01.05.ц. р. по 20.10.ц. р. Нестеренко Н. О. не мав заробітку на підприємстві, оскільки знаходився у відпустці за свій рахунок. До роботи він приступив 21.10. ц. р. і в період з 21 по 31 жовтня ц. р. отримав лист непрацездатності внаслідок загального захворювання. Розрахувати розмір допомоги.

Практичне завдання 9.

Працівниці М. надано листок непрацездатності у зв'язку з доглядом за дитиною віком до 14 років на 10 днів — з 04.07 по 13.07 ц.р. На підприємстві встановлено п'ятиденний робочий тиждень. Визначити джерела фінансування допомоги по тимчасовій непрацездатності за умови, що працівниця має 8 років страхового стажу. Середньомісячна заробітна плата 23 200 грн.

Практичне завдання 10.

Фізична особа — суб'єкт підприємницької діяльності, Козаченко Н.К. був тимчасово непрацездатним з 01.03. по 16.05. ц.р. Сплачує єдиний внесок 1 430 грн/міс. Страховий стаж — 6 років. Розрахувати розмір допомоги по тимчасовій непрацездатності особі за таких обставин.

Опрацювати додаткову літературу

1. Закон «Про Державний бюджет України на 2022 р.» від 02.12.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>

2. Постанова КМУ від 26 вересня 2001 р. № 1266 «Про обчислення середньої заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1266-2001-%D0%BF#Text>

3. Міністерство економіки України. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2022-2024 pp. URL: [https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=77059300-efc0-4c61-8a67-3974e0cd27a5&title=Prognoz Ekonomichnogo Sotsialnogo Rozvitku Ukraini&fbclid=IwAR0XXE UgO1_WlUhhcffyvh0dov_vIEYPE3avlbstduifC29qzPfzB-_WFgw](https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=77059300-efc0-4c61-8a67-3974e0cd27a5&title=Prognoz%20Ekonomichnogo%20Sotsialnogo%20Rozvitku%20Ukraini&fbclid=IwAR0XXEUGo1_WlUhhcffyvh0dov_vIEYPE3avlbstduifC29qzPfzB-_WFgw)

СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНОГО ВИПАДКУ НА ВИРОБНИЦТВІ ТА ПРОФЕСІЙНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ

Професійні компетенції здобувачів після вирішення ситуаційних завдань за темою 6

Страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання є самостійним видом загальнообов'язкового державного соціального страхування, за допомогою якого здійснюється соціальний захист, охорона життя та здоров'я громадян у процесі їх трудової діяльності. Вивчаючи дану тему, необхідно з'ясувати сутність страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, гарантії забезпечення прав застрахованим у страхуванні від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання.

По завершенню виконання всіх завдань за темою 6 здобувач **знає**:

- ✓ державну політику в сфері охорони праці;
- ✓ необхідність, сутність та значення страхування від нещасного випадку на виробництві;
- ✓ порядок фінансування страхування від нещасних випадків на виробництві та професійного захворювання;
- ✓ управління страхуванням від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання;
- ✓ види соціальних виплати та послуги, які здійснюються Фондом соціального страхування України.

Також здобувач **вміє**:

- ✓ визначати базу для розрахунку матеріального забезпечення за рахунок коштів Фонду соціального страхування України;
- ✓ виконувати розрахунки розмірів матеріального забезпечення за рахунок коштів ФССУ;
- ✓ формувати пакет документації для призначення виплат за рахунок коштів ФССУ.

Студенти мають звернути увагу на те що основним *завданням* страхування від нещасного випадку на виробництві є:

- проведення профілактичних заходів, спрямованих на усунення шкідливих і небезпечних виробничих факторів, запобігання нещасним випадкам на виробництві, професійним захворю-

ванням та іншим випадкам загрози здоров'ю застрахованих, викликаним умовами праці;

- відновлення здоров'я та працездатності потерпілих на виробництві від нещасних випадків або професійних захворювань;

- відшкодування шкоди, пов'язаної з втратою застрахованими особами заробітної плати або відповідної її частини під час виконання трудових обов'язків, надання їм соціальних послуг у зв'язку з ушкодженням здоров'я, а також у разі їх смерті здійснення страхових виплат непрацездатним членам їх сімей.

Забезпечити виконання основного завдання, в свою чергу, можливо при дотриманні класичних та особливих принципів загальнообов'язкового державного соціального страхування на яких базується соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві. Студентам варто звернути увагу на те, які методи впливу надають можливість досягти дотримання даних принципів.

Також, особливу увагу слід приділити характеристиці суб'єктів та об'єктів страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. Суб'єктами страхування від нещасного випадку є застраховані громадяни, а в окремих випадках — члени їх сімей та інші особи, страхувальники та страховик. Застрахованою є фізична особа, на користь якої здійснюється страхування (тобто найманий працівник). Страхувальниками є роботодавці, а в окремих випадках — застраховані особи. Страховик — Фонд соціального страхування України. Об'єктом страхування від нещасного випадку є життя застрахованого, його здоров'я та працездатність.

Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» визначено коло осіб, які підлягають обов'язковому страхуванню від нещасного випадку на виробництві та особи, які можуть застрахуватися на добровільних засадах. Обов'язковому страхуванню від нещасного випадку підлягають:

- особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту) або на інших підставах, передбачених законодавством про працю;

- учні та студенти навчальних закладів, клінічні ординатори, аспіранти, докторанти, залучені до будь-яких робіт під час, перед або після занять; під час занять, коли вони набувають професійних навичок; у період проходження виробничої практики (стажування), виконання робіт на підприємствах;

- особи, які утримуються у виправних, лікувально-трудових, виховно-трудових закладах та залучаються до трудової діяльності на виробництві цих установ або на інших підприємствах за спеціальними договорами;

– зародок новонародженого жінки, яка під час вагітності отримала виробничу травму. Заподіяння шкоди зародку внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання жінки під час її вагітності, у зв'язку з чим дитина народилася інвалідом, прирівнюється до нещасного випадку, який трапився із застрахованим.

Для страхування від нещасного випадку на виробництві не потрібно згоди або заяви працівника. Страхування здійснюється в безособовій формі. Всі особи, зазначені вище вважаються застрахованими незалежно від фактичного виконання страхувальниками своїх зобов'язань щодо сплати страхових внесків. Усі застраховані є членами Фонду соціального страхування України.

Добровільно від нещасного випадку можуть застрахуватися:

– особи, які забезпечують себе роботою самостійно — займаються адвокатською, нотаріальною, творчою та іншою діяльністю, пов'язаною з отриманням доходу безпосередньо від цієї діяльності, члени фермерського господарства, особистого селянського господарства, якщо вони не є найманими працівниками;

– громадяни — суб'єкти підприємницької діяльності.

Страхування від нещасного випадку здійснює Фонд соціального страхування України, який є некомерційною самоврядною організацією, діє на підставі статуту, що затверджується її правлінням. Фонд є юридичною особою яка знаходиться у м. Києві. Управління Фондом здійснюється на паритетній основі державою, представниками застрахованих осіб і роботодавців. Безпосереднє управління Фондом здійснюють його правління та виконавча дирекція. До складу правління Фонду, загальна чисельність якого становить 21 особа, включаються представники трьох сторін, а саме, по 7 представників від держави, застрахованих осіб та від роботодавців. Представники держави призначаються Кабінетом Міністрів України, а представники застрахованих осіб і роботодавців обираються (делегується) об'єднаннями профспілок та роботодавців, строком на 6 років. Студентам варто ретельно розібратися в правах та обов'язках делегованих представників, з'ясувати їхні функції та повноваження, які на них покладаються. Треба звернути увагу також на виконавчу дирекцію фонду та дослідити, яким чином здійснюється її діяльність, як забезпечується контроль та нагляд за діяльністю фонду, які органи виконавчої влади беруть у цьому участь і покладені на них функції.

Відповідно до п.п. 5.5. Статуту Фонду соціального страхування України від 08.02.2017 р. № 12, статутні функції та обов'язки Фонду щодо запобігання нещасним випадкам виконують страхо-

ві експерти з охорони праці, які провадять свою діяльність відповідно до «Положення про службу страхових експертів з охорони праці, профілактики нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань». Враховуючи, що Фонд вживає ряд заходів, спрямованих на запобігання нещасним випадкам, усунення загрози здоров'ю працівників, викликані умовами праці — студентам варто чітко з'ясувати необхідність діяльності такої категорії, їх права та функції, а також вимоги що висуваються до осіб, які виконують їх обов'язки.

Усі види соціальних послуг та виплат надаються застрахованому та особам, які перебувають на його утриманні, незалежно від того, перебуває на обліку підприємство, на якому стався страховий випадок, як платник страхових внесків, чи ні.

Під час вивчення цієї теми студент повинен з'ясувати порядок призначення та особливості здійснення страхових виплат у разі настання нещасного випадку на виробництві або виникненні професійного захворювання. Доцільним буде дослідження порядку розгляду справ про страхові виплати та причини відмови у виплатах і наданні страхових послуг.

Слід зауважити, що в умовах військового стану МОЗ спростило процедуру встановлення інвалідності. Вперше, особи мають право звертатися до МСЕК для встановлення інвалідності заочно та незалежно від місця проживання чи перебування. Проходити повторний огляд для підтвердження інвалідності не потрібно. Діти та дорослі з інвалідністю можуть отримувати відповідно до індивідуальної програми реабілітації реабілітаційні послуги та соціальні виплати.

Термінологічний словник

Об'єкт страхування від нещасного випадку — життя, здоров'я та працездатність працівника.

Страховий ризик — обставини, внаслідок яких може статися страховий випадок.

Страховий випадок — це нещасний випадок на виробництві або професійне захворювання, що спричинили застрахованому професійно зумовлену фізичну чи психічну травму з настанням яких виникає право застрахованої особи на отримання матеріального забезпечення та/або соціальних послуг.

Нещасний випадок — це обмежена в часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, що сталися у процесі виконання ним трудових

обов'язків, внаслідок яких заподіяно шкоду здоров'ю або настала смерть.

Професійне захворювання — це захворювання, що виникло внаслідок професійної діяльності застрахованого та зумовлюється виключно або переважно впливом шкідливих речовин і певних видів робіт та інших факторів, пов'язаних з роботою. Професійне захворювання є страховим випадком також у разі його встановлення чи виявлення в період, коли потерпілий не перебував у трудових відносинах з підприємством, на якому він захворів.

Ситуаційні завдання для практичних занять Питання для дискусій

Взяти участь в обговоренні наведених нижче проблем.

1. Законодавство про страхування від нещасного випадку на виробництві та від професійного захворювання, його характеристика.
2. Фінансування страхових виплат, соціальних послуг та профілактичних заходів при страхуванні від нещасного випадку на виробництві та від професійного захворювання.
3. Обґрунтуйте основні рекомендації МОП щодо удосконалення національної системи охорони праці.
4. Страхування від нещасного випадку на виробництві та від професійного захворювання його сутність та значення.
5. Гарантії забезпечення прав застрахованим у страхуванні від нещасного випадку на виробництві та від професійного захворювання.
6. Основні принципи страхування від нещасного випадку на виробництві та від професійного захворювання.
7. Система фінансування та джерела коштів Фонду соціального страхування України.

Завдання для індивідуальної роботи

1. На практичному прикладі охарактеризуйте механізм розрахунку допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, що викликана нещасним випадком на виробництві та професійним захворюванням.
2. Механізм розрахунку щомісячної страхової виплати.
3. Порядок призначення страхової виплати при тимчасовому переведенні на легшу роботу.

Тести

Обрати правильний варіант відповіді.

1. *За загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності надаються наступні види матеріального забезпечення (виплати):*

- а) одноразова допомога в разі стійкої втрати професійної працездатності або смерті потерпілого;
- б) стаціонарне лікування;
- в) допомога по тимчасовій непрацездатності по догляду за дитиною;
- г) пенсія по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання;
- д) відновлення здоров'я та працездатності потерпілого.

2. *Обов'язковому страхуванню від нещасного випадку на виробництві підлягають:*

- а) особи, які працюють на умовах цивільно-правового договору;
- б) учні та студенти навчальних закладів, клінічні ординатори, аспіранти, докторанти, залучені до будь-яких робіт під час, перед або після занять;
- в) особи, які утримуються у виправних, лікувально-трудових, виховно-трудових закладах та залучаються до трудової діяльності на виробництві цих установ або на інших підприємствах за спеціальними договорами.

3. *За загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням від нещасного випадку на виробництві та професійним захворювання, максимальний розмір щомісячної страхової виплати не має перевищувати:*

- а) 10 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб;
- б) чотирикратного розміру граничної суми заробітної плати, з якої справляються внески на дату настання права потерпілого на призначення одноразової допомоги;
- в) сімнадцятикратного розміру прожиткового мінімуму.

4. *Загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві здійснюється за наступними принципами:*

- а) проведення профілактичних заходів по запобіганню нещасним випадкам на виробництві та професійним захворюванням;

б) цільового використання коштів страхування на випадок безробіття;

в) економічної зацікавленості суб'єктів страхування в поліпшенні умов і безпеки праці;

г) диференціації страхового тарифу з урахуванням умов і стану безпеки праці, виробничого травматизму та професійної захворюваності на кожному підприємстві.

5. Суб'єктами страхування від нещасних випадків на виробництві та від професійного захворювання є:

а) страхові компанії;

б) страхувальники;

в) уповноважений Кабінетом Міністрів України центральний орган виконавчої влади;

г) застраховані особи.

6. Виконання статутних функцій та обов'язків Фонду соціального страхування України здійснює:

а) голова Наглядової Ради;

б) страхові експерти з охорони праці;

в) лікарі — експерти страховиків;

г) андеррайтери;

д) уповноважений Кабінетом Міністрів України центральний орган виконавчої влади.

7. Об'єктом страхування від нещасних випадків на виробництві та від професійного захворювання виступає:

а) життя та здоров'я застрахованої особи;

б) матеріальне забезпечення застрахованого; в) витрати роботодавців.

8. Нещасний випадок — це... (надати визначення).

9. Добровільно від нещасного випадку на виробництві можуть застрахуватися:

а) особи, які забезпечують себе роботою самостійно;

б) громадяни — суб'єкти підприємницької діяльності;

в) особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту).

10. Для здійснення страхування від нещасного випадку на виробництві обов'язково потрібно:

а) погодження з боку працівника на здійснення даного виду страхування;

б) здійснення фактичного виконання страхувальниками своїх зобов'язань щодо сплати страхових внесків;

в) віднесення страхувальника до класу професійного ризику виробництва з урахуванням виду його економічної діяльності.

11. Страховим випадком за даним видом соціального страхування є:

а) нещасний випадок або професійне захворювання на виробництві, що сталося внаслідок порушення нормативних актів про охорону праці;

б) нещасний випадок, що стався під час щорічної відпустки;

в) нещасний випадок або професійне захворювання на виробництві.

12. До складу правління Фонду соціального страхування України включаються:

а) представники держави;

б) представники роботодавців та застрахованих осіб;

в) представники Наглядової Ради;

г) представники робочих органів.

13. Фонд соціального страхування зобов'язаний своєчасно та в повному обсязі відшкодовувати шкоду, заподіяну працівникові внаслідок ушкодження його здоров'я, а саме:

а) допомогу у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю члена родини в разі загального захворювання;

б) пенсію по інвалідності внаслідок загального захворювання;

в) одноразову допомогу в разі стійкої втрати професійної працездатності або смерті потерпілого внаслідок нещасного випадку;

г) грошову суму в разі часткової чи повної втрати працездатності, що компенсує моральну шкоду потерпілому в разі нещасного випадку на виробництві.

14. Страховими експертами з охорони праці можуть бути:

а) особи з вищою технічною/медичною освітою, які мають стаж практичної роботи на підприємстві не менше 3 років та відповідне посвідчення;

б) особи з вищою юридичною освітою, які мають стаж практичної роботи на підприємстві не менше 1 року та відповідне посвідчення;

в) особи з вищою економічною освітою, які мають стаж практичної роботи на підприємстві не менше 5 років та відповідне посвідчення;

15. Допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю потерпілого внаслідок нещасного випадку на виробництві виплачується Фондом соціального страхування в розмірі:

а) 100 % середньої заробітної плати починаючи з шостого дня тривалості тимчасової непрацездатності за весь період до відновлення працездатності;

б) 100 % середнього заробітку за весь термін тимчасової непрацездатності;

в) 80 % середнього заробітку починаючи з шостого дня тривалості тимчасової непрацездатності за весь період до відновлення працездатності.

Практичні завдання

Практичне завдання 1.

Найманий працівник у перший день роботи одержав травму на підприємстві, на якому встановлено чотириденний робочий тиждень, або 32 год. Нормальна тривалість робочого часу за професією працівника становить 40 годин на тиждень при п'ятиденному робочому тижні. Тобто робочий тиждень становить 80 % нормальної тривалості робочого часу ($32 \text{ год.} : 40 \text{ год.} \times 100 \%$). Тарифну ставку на цей час було встановлено у розмірі 13 000 грн/міс. Середньомісячна заробітна плата, з якої признаються страхові виплати та здійснюється оплата перших п'яти днів тимчасової непрацездатності за рахунок коштів роботодавця, становить 10 400 грн ($13\,000 \text{ грн} \times 0,8$).

Для оплати днів тимчасової непрацездатності середньоденна заробітна плата становить 650 грн ($10\,400 \text{ грн} / 16$, де 16 — кількість р.д. за графіком роботи застрахованої особи у місяці, в якому настав страховий випадок).

Практичне завдання 2.

Застрахована особа хворіла з 1 серпня по 31 січня ц.р. Розрахунковим для оплати перших п'яти днів тимчасової непрацездатності за рахунок коштів підприємства та для розрахунку допомоги по тимчасовій непрацездатності є період з 1 лютого до 31 липня ц. р. 3 28 лютого у застрахованої особи виникло право на призначення страхової виплати у зв'язку з установленням МСЕК стійкої втрати працездатності внаслідок професійного захворювання.

З метою обчислення середньої заробітної плати для нарахування виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили стійку втрату працездатності, береться розрахунковий період, визначений перед попереднім страховим випадком, тобто з 1 лютого до 31 липня ц. р.

Практичне завдання 3.

Найманий працівник В., який працює по трудовому договору на підприємстві «Мрія» (основне місце роботи), одержавши виробничу травму під час виконання своїх професійних обов'язків, звернувся у відділ бухгалтерії з листком тимчасової непрацездатності виданим на період з 10 травня по 8 червня ц. р. Розрахувати величину виплат у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності в цілому, а також з виокремленням виплат за рахунок коштів роботодавця та за рахунок Фонду соціального страхування, навести перелік документів необхідних для отримання виплат та пояснити порядок здійснення даної виплати. Дані про заробітну плату наведені в таблиці 14.

Таблиця 14

Розрахунковий період	К-ть р.д. за графіком п/п «Мрія»	Заробітна плата за основним місцем роботи, грн.	Заробітна плата за сумісництвом, грн.	Сумарний заробіток, грн.	Суми, що враховуються при розрахунках, грн.
Листопад		33 700	14 800		
Грудень		32 800	13 700		
Січень		34 600	16 900		
Лютий		33 500	17 900		
Березень		35 700	19 700		
Квітень		33 800	11 300		
Всього					

Практичне завдання 4.

Обчислити розмір одноразової допомоги в разі стійкої втрати професійної працездатності потерпілого П., якщо 22 червня ц.р. комісією МСЕК було встановлено стійку втрату професійної працездатності 30 % у зв'язку з професійним захворюванням, а 20 липня ц. р. йому встановлено стійку втрату професійної працездатності 20 % у зв'язку з нещасним випадком на виробництві. Обидва страхові випадки настали з вини одного й того ж роботодавця. Середня заробітна плата перед настанням першого страхового випадку становила 25 700 грн.

Практичне завдання 5.

Обчислити розмір щомісячної грошової допомоги в разі стійкої втрати професійної працездатності потерпілого Р., якщо

25 травня ц. р. комісією МСЕК йому було встановлено 40 % втрати професійної працездатності та III групу інвалідності. Середньомісячний заробіток перед настанням страхового випадку становив 22 700 грн, а пенсія по інвалідності — 3 500 грн.

Практичне завдання 6.

Обчислити розмір одноразової компенсації сім'ї потерпілого, який загинув внаслідок нещасного випадку на виробництві. Сім'я складається з дружини, яка не працює та двох дітей віком до 10 років. Середньомісячний заробіток працівника становив 23 500 грн.

Практичне завдання 7.

Обчислити величину одноразової компенсації працівникові, який внаслідок виробничої травми втратив 35 % працездатності. Комісією з розслідування нещасного випадку було встановлено, що травма сталася з вини потерпілого. При цьому середньомісячна заробітна плата працівника дорівнює 10 500 грн.

Практичне завдання 8.

Застрахована особа була відсутня на роботі з 2 по 29 грудня ц. р. через тимчасову непрацездатність внаслідок отриманої виробничої травми в результаті якої за висновком комісії МСЕК втратила 35 % професійної працездатності. Страховий стаж потерпілого — 8 років. Визначити величину виплат у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності в цілому, а також з виокремленням виплат за рахунок коштів роботодавця та за рахунок Фонду соціального страхування. Розрахувати розмір одноразової допомоги та щомісячних страхових виплат, які отримає застрахована особа, враховуючи, що вона має III групу інвалідності та отримує пенсію у розмірі 3 500 грн.

Таблиця 15

Місяці	Кількість робочих/календарних днів	Заробітна плата за основним місцем роботи, грн.	Заробітна плата за сумісництвом, грн.	Сумарний заробіток, грн.	Суми, що враховуються при розрахунках, грн.
Січень		25 700	13 800		
Лютий		26 900	12 900		
Березень		25 900	14 800		

Продовження табл. 15

Місяці	Кількість робочих/ календарних днів	Заробітна плата за основним місцем роботи, грн.	Заробітна плата за сумісництвом, грн.	Сумарний заробіток, грн.	Суми, що враховуються при розрахунках, грн.
Квітень		26 700	17 700		
Травень		27 400	12 200		
Червень		26 800	14 800		
Липень		26 900	13 800		
Серпень		25 700	13 400		
Вересень		26 300	17 000		
Жовтень		33 500	-		
Листопад		25 500	11 000		
Грудень		23 700	-		
Усього					

Практичне завдання 9.

Пояснити порядок призначення допомоги у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності до відновлення працездатності або встановлення інвалідності, навести перелік документів необхідних для отримання виплат та пояснити алгоритм послідовності дій застрахованої особи при настанні нещасного випадку на виробництві.

Практичне завдання 10.

Пояснити порядок призначення одноразової допомоги та щомісячних грошових сум в разі стійкої втрати професійної працездатності потерпілого внаслідок нещасного випадку на виробництві, навести перелік документів необхідних для отримання виплат та розкрити алгоритм послідовності дій проходження комісії МСЕК застрахованою особою в разі настання страхового випадку. Аргументувати, чи має застрахована особа право на отримання грошової суми за моральну шкоду.

Практичне завдання 11.

Працівнику встановлено МСЕК 50 % втрати професійної працездатності у зв'язку з травмою на виробництві. Через деякий час

у нього виявлено професійне захворювання у зв'язку з роботою на іншому підприємстві та МСЕК встановила 70 % втрати професійної працездатності. Визначити сукупний розмір допомоги, пояснити розв'язок.

У зв'язку з тим, що відсоток втрати проф. працездатності не може бути менше 100, відділення повинно направити потерпілого на МСЕК для встановлення сукупного відсотку втрати професійної працездатності та тільки після цього призначити йому страхові виплати.

Практичне завдання 12.

Одним із основних показників стану охорони праці є рівень виробничого травматизму та професійної захворюваності. Проведіть аналіз, надайте коментар та рекомендації щодо можливого змїну стану травматизму травмонебезпечних галузей враховуючи причини страхових випадків та устаткування, яке при цьому використовувалося за I півріччя (квартал) ц .р.

Опрацювати додаткову літературу

1. Закон України «Про охорону праці» від 21 листопада 2002 р. №229-IV. Редакція від 14.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>

2. Статут Фонду Соціального страхування України. URL: <http://komspir.rada.gov.ua/uploads/documents/30443.pdf>

3. Постанова правління Фонду соціального страхування України від 19.07.2018 №11 «Про затвердження Порядку призначення, перерахування та проведення страхових виплат». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011890-18#n10>

МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ

Професійні компетенції студентів після вирішення ситуаційних завдань за темою 7

У системі заходів щодо поліпшення соціальної захищеності громадян важливе місце займає охорона здоров'я, яка забезпечує право кожного громадянина на одержання якісної медичної допомоги. В Україні, як і в більшості країн світу, охорона здоров'я визнана одним із пріоритетних напрямів державної політики, який має надзвичайно важливе соціальне, економічне та суспільне значення. Головною метою системи охорони здоров'я на сучасному етапі є впровадження якісно нових підходів організації інфраструктури та управління у відповідності до вимог сучасного світу. Тому, одним з особливо гострих питань державної політики України є медична реформа, яка стартувала з прийняттям Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» 19.10.2017 р.

Суть медичної реформи полягає у зміні систему фінансування закладів охорони здоров'я таким чином, щоб кожен українець в змозі безкоштовно отримати чіткий перелік медичних послуг та ліків, а лікарі є фінансово мотивовані надавати якомога кращі послуги.

Стратегічною метою реформи є запровадження загальнообов'язкового державного медичного страхування, яке має риси соціального страхування, оскільки порядок його здійснення визначається державним законодавством. Воно реалізується у відповідності з державними Програмами, що обумовлюють гарантійний обсяг та умови надання медичної допомоги населенню. Але шлях до втілення такої мети непростий, пов'язаний з вирішенням багатьох суміжних питань: детінізація заробітних плат медичних працівників, запровадження оновлених протоколів лікування, розвитку добровільного медичного страхування (ДМС). Ключовим є визначення моделі страхової медицини, запровадження стимулів для ДМС та розробкою моделі фармацевтичного страхування на основі результатів початкового етапу реформи.

По завершенню виконання всіх завдань за темою 7 здобувач **знає:**

✓ історію становлення та розвитку медичного страхування;

- ✓ необхідність, сутність та завдання медичного страхування в Україні;
- ✓ принципи та функції медичного страхування;
- ✓ суб'єктів медичного страхування їх характеристики та взаємозв'язок;
- ✓ перелік безкоштовних медичних послуг та ліків.

Також здобувач **вмітиме**:

- ✓ на практиці застосовувати інноваційні нововведення реформи;
- ✓ вільно орієнтуватися в обов'язковому медичному страхуванні та в його державних програмах;
- ✓ формувати зміст Програм добровільного медичного страхування;
- ✓ виділяти державну та приватну програму медичного страхування;
- ✓ орієнтуватися в організаційних аспектах медичного страхування в різних країнах світу.

Самостійна підготовка з цієї теми має починатися із визначення необхідності медичного страхування, передумов його виникнення, ризиків, особливостей та завдань. Неабияке значення під час розгляду цієї теми має з'ясування розвитку медичного страхування в Україні, що відбувається в умовах формування страхового законодавства в рамках правової бази незалежної України.

Необхідність запровадження медичного страхування пов'язана із недостатнім фінансування охорони здоров'я в Україні. Медики змушені створювати при лікарнях благодійницькі фонди, куди хворі вносять гроші, які потім використовують на їхнє ж лікування. Незадовільний стан фінансування закладів охорони здоров'я, існуючий рівень розвитку добровільного медичного страхування не в змозі забезпечити принципів рівності, доступності та якісного забезпечення медичними послугами всі верстви населення, тому виникає гостра потреба запровадження загальнообов'язкового медичного страхування.

Розглядаючи питання функціонування медичного страхування в Україні за роки незалежності, варто відзначити, що медичне страхування є складовою частиною системи соціального страхування і формою соціального забезпечення населення у сфері охорони здоров'я, спрямоване на забезпечення конституційних прав громадян на охорону здоров'я та реалізацію державних гарантій на одержання безоплатних медичних послуг. Саме таке спрямування медичного страхування має назву загальнообов'язкового державного медичного страхування та

закладено в Законі України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» реалізація якого буде одним з подальших етапів.

Метою загальнообов'язкового державного медичного страхування є: встановлення гарантій щодо захисту прав громадян на отримання безоплатних медичних послуг на засадах соціальної рівності і доступності, незалежно від віку, статі, стану здоров'я за рахунок коштів загальнообов'язкового державного медичного страхування в обсягах відповідно до гарантованої Програми; створення умов для поліпшення та збереження здоров'я населення; підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, що спрямовуються на охорону здоров'я; посилення правової та економічної заінтересованості держави, підприємств, установ, організацій та населення в охороні здоров'я; удосконалення медичного обслуговування населення, підвищення його якості та ефективності; посилення зацікавленості та відповідальності застрахованої особи за стан свого здоров'я.

Далі необхідно з'ясувати які функції виконує медичне страхування, адже саме у функціях закладені найважливіші риси, сутність і призначення, роль та місце його в суспільстві. Для того, щоб зрозуміти механізм дії медичного страхування, необхідно звернути увагу на його об'єкт, суб'єкт та форми проведення. Слід мати на увазі, що за формою проведення медичне страхування може бути обов'язковим і добровільним. Щодо обов'язкового медичного страхування, то треба з'ясувати, хто координує й контролює його проведення, на яких принципах воно базується, який його рівень забезпечення для працюючих і непрацюючих осіб.

У результаті розгляду питання про здійснення загальнообов'язкового медичного страхування необхідно мати чітке уявлення про механізм відносин між суб'єктами страхування, а також здійснення прав та обов'язків між ними.

Здобувач повинен розуміти, хто виступає суб'єктами медичного страхування, вміти відокремлювати суб'єктів загальнообов'язкового державного медичного страхування, та добровільного страхування, яке здійснюють комерційні страховики в Україні (таблиця 18). Необхідно з'ясувати, на яких засадах будуються взаємовідносини між суб'єктами добровільного медичного страхування і загальнообов'язкового державного медичного страхування, їхні права та обов'язки, відповідальність одного перед одним, механізм розрахунків за надану медичну допомогу.

Таблиця 18

Суб'єкти медичного страхування

Добровільне медичне страхування							
Страховик	Юридичні особи, що одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності	Страховальник	Юридичні особи та дієздатні фізичні особи, у тому числі суб'єкти підприємницької діяльності, які уклали Договір страхування будь-якої фізичної особи	Застрахована особа	Фізичні особи, на користь яких укладаються договори страхування	Лікувально-профілактичні установи	Медичні установи, які мають ліцензію на право надання медичної допомоги і послуг у системі добровільного медичного страхування
Загальнообов'язкове державне медичне страхування							
Страховик	Національна служба здоров'я України	Страховальник	Єдиний національний замовник медичних послуг який укладає договори із закладами охорони здоров'я та закуповує у них послуги з медичного обслуговування населення	Застрахована особа	Особи, яка підлягає загальнообов'язковому державному медичному страхуванню та має право на отримання медичних послуг за загальнообов'язковим державним медичним страхуванням		
Страховик	Фонд медичного страхування	Страховальник	Роботодавець — власник підприємства, установи, організації, фізичні особи, які використовують працю найманих працівників розташовані в Україні іноземні підприємства, установи, організації філії та представництва чи інші відокремлені підрозділи, які використовують працю найманих працівників	Застрахована особа	Особа, яка підлягає загальнообов'язковому державному соціальному медичному страхуванню та має право на отримання медичних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним медичним страхуванням		

Необхідно розуміти, що в нинішніх економічних умовах функціонуюча система охорони здоров'я підлягає суттєвим організаційно-управлінським змінам, які розпочалися відповідно до реалізації Національної стратегії реформування системи охорони здоров'я в Україні ще у 2015–2020 рр.

Розглядаючи питання медичної допомоги, права та вільний вибір лікаря потрібно розібратися на яких підставах це можна зробити, адже реалізація права вільного вибору лікаря закладено ст. 284 Цивільного кодексу України. Згідно зі ст. 9 Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» в разі потреби у медичних послугах та лікарських засобах за Програмою медичних гарантій пацієнт чи його законний представник реалізує своє право на вибір лікаря шляхом подання надавачу медичних послуг декларації про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу. Студент повинен розібратися у сутності та змісті цієї Програми. Надання медичних послуг і лікарських засобів за Програмою медичних гарантій, пов'язаних з вторинною, третинною, паліативною медичною допомогою та медичною реабілітацією, здійснюється за направленням лікаря, який надає первинну медичну допомогу, або лікуючого лікаря у порядку, передбаченому законодавством, окрім випадків, коли згідно із законодавством направлення лікаря не вимагається.

Всі пацієнти, які уклали договори-декларації, можуть розраховувати на консультацію лікаря, спостереження за загальним станом здоров'я, проведення профілактичних заходів із запобігання виникнення неінфекційних захворювань.

Декларації не є підставою для ненадання пацієнтам безперервної первинної медичної допомоги. Пацієнтам, які не обрали свого сімейного лікаря, у Центрах первинної медико-санітарної допомоги мають змогу безоплатно отримати медичну допомогу при невідкладному стані, у тому числі і вдома. Водночас, пацієнту запропонують обрати лікаря та укласти з ним декларацію. Кінцевого терміна для укладання декларацій немає.

Без направлення сімейного лікаря медичні послуги у закладах другого рівня для пацієнтів є платними. Звернення без направлень оплачуються Національною службою здоров'я України у визначеному переліку випадків, який розроблений державою.

Національна служба охорони здоров'я України (НСЗУ) — це є єдиний національний замовником медичних послуг, що є центральним органом виконавчої влади та реалізує державну політику у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення за Програмою медичних гарантій. НСЗУ є національним страховиком, який укладає договори із закладами охорони здоров'я та закуповує у них послуги з медичного обслуговування населення. НСЗУ контролює дотримання умов договорів та робить прямі виплати закладам за надані послуги.

Далі важливо зупинитися на дослідженні самої Програми медичних гарантій, яка визначає перелік та обсяг медичних послуг та лікарських засобів, оплата яких гарантується за рахунок коштів Державного бюджету України.

У межах Програми медичних гарантій держава гарантує громадянам, іноземцям, особам без громадянства, які постійно проживають на території України, та особам, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, повну оплату за рахунок коштів Державного бюджету України необхідних їм медичних послуг та лікарських засобів, пов'язаних з наданням: екстреної, первинної, вторинної, третинної, паліативної медичної допомоги, медичної допомоги дітям до 16 років та медичної допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами.

Слід звернути увагу, що іноземцям та особам без громадянства, які тимчасово перебувають на території України, у межах Програми медичних гарантій держава забезпечує оплату необхідних медичних послуг та лікарських засобів, пов'язаних з наданням екстреної медичної допомоги. Такі особи зобов'язані компенсувати державі повну вартість наданих медичних послуг та лікарських засобів у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, якщо інше не передбачено міжнародними договорами чи законами України.

Медичні послуги та лікарські засоби, пов'язані з наданням інших видів медичної допомоги, оплачуються іноземцями та особами без громадянства, які тимчасово перебувають на території України, за рахунок власних коштів, коштів добровільного медичного страхування чи інших джерел, не заборонених законодавством.

Вивчаючи тему самостійно, потрібно чітко визначити ключові зміни які відбулися в галузі охорони здоров'я на початковому етапі реформування, а саме:

- ✓ механізм фінансування медичних закладів;
- ✓ призначення Національної служби охорони здоров'я;
- ✓ функції новоствореного Державного комерційного підприємства «Медичні закупівлі України»;
- ✓ дію програми «Доступні ліки», «Дія»;
- ✓ алгоритм бази даних «Health» — ДП «Електронне здоров'я».
- ✓ порядком функціонування електронної системи охорони здоров'я яка затверджується Кабінетом Міністрів України з урахуванням вимог законодавства України щодо захисту персональних даних.

У результаті розгляду теми медичного страхування необхідно детально розглянути які ще новації внесла і ще може внести в

наше життя реформа 2020-2024 рр. Адже реформування вітчизняної системи охорони здоров'я — це кардинальна зміна організаційно-економічних принципів управління відповідно до ринкових умов та європейських стандартів.

При самостійному опрацюванні теми потрібно приділити увагу та проаналізувати Концепцію реформи фінансування системи охорони здоров'я, яка передбачає переведення галузі охорони здоров'я на страхові засади. Концепцією передбачено, що реформа фінансування системи охорони здоров'я відбувається в три етапи: початковий або підготовчий, етап запровадження та інтеграції.

На першому етапі визначається обсяг та структура Державного гарантованого пакету медичних послуг (ДГП), а також законодавчо унормовуються можливості спів оплати за послуги та надання платних послуг публічними закладами.

Першим етапом реформування галузі охорони здоров'я, у відповідності до вищезазначеної Концепції є запровадження «первинного медичного страхування». Головною новацією при цьому вважається відмова від фінансування охорони здоров'я за показником «ліжко-день» і перехід на фінансування відповідно до наданих сімейним лікарем послуг; можливість населенню укладати прямі договори з усіма видами медичних закладів, які надають первинну медичну допомогу — з амбулаторіями, приватними практиками — усіма лікарськими закладами, які є у територіальній громаді.

Первинна медична допомога (ПМД) на підготовчому етапі фінансується з бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що утворюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад.

Вторинна (спеціалізована) медична допомога на підготовчому етапі фінансується з бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що утворюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, та обласних бюджетів із підготовкою до запровадження оплати постачальникам на договірній основі за методом розподілу на діагностично-споріднені групи.

Третинна (високоспеціалізована) медична допомога на підготовчому етапі фінансується з державного бюджету та обласних бюджетів із підготовкою до запровадження оплати за методом розподілу на діагностично-споріднені групи.

Другий етап визначає заклади, які надають послуги ДГП, отримують оплату за новими механізмами (норматив на одного

жителя для первинної допомоги, змішана система оплати для спеціалізованої амбулаторної допомоги, оплата за пролікований випадок з використанням DRG для стаціонарної допомоги) тощо.

Третій етап характеризується замовленням послуг на основі запланованих об'ємів та встановлених тарифів за контрактами тощо.

Концепцією передбачений єдиний реєстр пацієнтів — єдина електронна система обміну медичною інформацією, до якої надходитимуть дані усіх пацієнтів, і розподіл коштів за ними. Єдиний реєстр пацієнтів є тим механізмом, який дозволить не мати пацієнта, зареєстрованого у трьох місцях. Реєстр не поширюється на випадки, коли громадянам потрібна невідкладна медична допомога.

Міністерство охорони здоров'я передбачає створення «Зеленого і Червоного реєстру» пацієнтів. «Зелений реєстр» — це дані в розрізі суб'єктів надання ПМД про кількість пацієнтів, що уклали договори про вибір лікаря ПМД з лікарями відповідного закладу. Цей реєстр почне формуватись після початку приписної компанії до медичного закладу, і буде поступово наповнюватись. Він дає можливість визначити для кожного закладу ПМД кількість та статеву вікову структуру пацієнтів, що уклали договори з лікарями цього закладу.

«Червоний реєстр» — це дані в розрізі закладів про кількість пацієнтів згідно з їхньою офіційною «припискою» до певного закладу ПМД на момент початку приписної компанії. Початковий склад цього реєстру формується за даними, зібраними у закладів ПМД через обласні державні адміністрації. Але ці дані в подальшому будуть уточнюватись в ході приписної компанії.

Передбачено утворення госпітальних округів, метою яких є впорядкування мережі закладів охорони здоров'я у спосіб, який би дозволив забезпечити якість і своєчасність надання медичної допомоги населенню, а також ефективне використання бюджетних коштів для забезпечення надання спеціалізованої допомоги жителям відповідних територій. Госпітальний округ утворюється як функціональне об'єднання закладів охорони здоров'я однієї чи декількох адміністративно-територіальних одиниць в межах області.

Даною концепцією передбачено запровадження державного гарантованого пакету медичної допомоги, що базується на пріоритетах охорони здоров'я, враховує поточний економічний стан і можливості держави. Гарантований пакет медичної допомоги є головним фінансовим документом галузі охорони здоров'я, який

містить повний перелік захворювань та станів, які покриваються обов'язковим медичним страхуванням. Для кожного виду допомоги, захворювання чи стану в гарантованому пакеті зафіксовані єдині для всіх тарифи покриття та тарифи спів оплати. Він буде предметом договірних відносин між державою (єдиним національним замовником медичних послуг) та медичними закладами.

Потрібно звернути увагу, що повне 100 % покриття медичних послуг, за Законом, передбачено при «Невідкладній медичній допомозі» коли є загроза життю пацієнта, при «Первинній допомозі», що включає педіатрію, профілактику та при «Паліативній допомозі» в останні дні життя хворого. Цей обсяг зафіксовано в Законі, і не може бути зменшеним.

Загальнообов'язкове державне медичне страхування охоплює все населення країни і призначене задовольняти основні, першочергові потреби в медичній допомозі. Але воно не може задовольнити всі існуючі потреби. І саме це визначає необхідність проведення добровільного медичного страхування, яке базується на залученні коштів юридичних і фізичних осіб у сферу охорону здоров'я. Неабияке значення під час розгляду цієї теми має з'ясування суті таких понять як медичне страхування і страхова медицина.

Розглядаючи питання добровільного медичного страхування (ДМС), студент має знати, що метою ДМС є забезпечення страхувальникові (застрахованому) гарантії повної або часткової компенсації страховиком додаткових витрат, пов'язаних із зверненням до лікувально-профілактичної установи за послугою, яка надається згідно з програмою добровільного медичного страхування. Поява добровільної форми медичного страхування зумовлена тим, що обсяг послуг й умови надання медичної допомоги за програмою обов'язкового медичного страхування обмежені. В рамках добровільного медичного страхування передбачається оплата медичних послуг понад програму обов'язкового медичного страхування. Програми добровільного медичного страхування розрізняються між собою залежно від переліку медичних послуг (наприклад, у разі стаціонарного лікування або виклику лікаря додому); контингенту застрахованих (послуги дітям або дорослим); переліку лікувальних установ, що їх пропонує страхова компанія для виконання програми добровільного медичного страхування; від вартості надаваних послуг.

Розглядаючи добровільну форму медичного страхування, важливо зосередити свою увагу на порядку укладення договору страхування та його змісті, а також на порядку визначення розмі-

ру страхової суми і страхових внесків, умови їх сплати. Студент повинен знати, у яких випадках страхова компанія має право відмовити у страховій виплаті.

Важливе значення для глибокого засвоєння цієї теми має питання про види добровільного медичного страхування, тому необхідно мати чітке уявлення про види страхування, що передбачають виплати, не пов'язані з вартістю лікування, і види страхування, що забезпечують їх компенсацію. Добровільна форма медичного страхування передбачає застосування видів страхування, в яких відповідальність страховика виникає за фактом захворювання або лікування. Виплату за цими видами страхова компанія здійснює у вигляді фіксованої страхової суми або добо-вих. Добровільною формою охоплені й ті види страхування, згідно з якими відповідальність страхової компанії настає в разі звернення страхувальника (застрахованого) до лікувально-профілактичної установи за одержанням медичної допомоги або послуг відповідно до умов договору страхування. Виплата має вигляд компенсації вартості необхідного лікування.

Важливе значення для глибокого засвоєння цієї теми має вивчення питання з надання медичної допомоги із застосуванням телемедицини, яке здійснюється шляхом телемедичного консуль-тування, телемедичного консилиуму, телеметрії, домашнього телеконсультування, виконання медичних маніпуляцій та операцій.

Після того як студент розбереться в сутності загальноо-бов'язкового і добровільного медичного страхування, він має порівняти ці дві форми страхового захисту громадян, визначити спільні їх риси і розбіжності.

При цьому важливо звернути увагу на фінансування охорони здоров'я яке може бути бюджетним, соціальним або приватним.

Бюджетна система фінансування передбачає використання коштів податкових надходжень до бюджету, що не сприяє стабільності фінансового забезпечення охорони здоров'я.

Соціальна система фінансування охорони здоров'я заснована на цільових внесках підприємств, працівників, на державних субсидіях. Крім того, внески підприємців є переважаючим джерелом надходжень. Незважаючи на те, що внески сплачують одержувачі доходів, існують винятки, які стосуються пенсіонерів та осіб з низьким рівнем доходів.

У різних країнах питання про співіснування базових державних і приватних систем вирішується по-різному. Наприклад, у Німеччині передбачена можливість виходу певної категорії населення з державної системи та її участь у приватному страхуванні

за умови контролю держави за його якістю. У Франції державна система не забезпечує повного відшкодування вартості лікування, що спонукає населення брати участь у приватному страхуванні. У Великій Британії поряд із тим, що все населення застраховане державою, у випадках, коли державна система не влаштовує громадян, з метою поліпшення обслуговування вони мають змогу взяти участь у приватному страхуванні.

У США фінансування охорони здоров'я базується майже виключно на платній основі, але певна частина населення, чиї доходи нижчі за межу бідності (пенсіонери, бідняки, інваліди), обслуговуються за державними програмами «Медікер» і «Медікейд». Медичне страхування пов'язане із компенсацією витрат громадян, які обумовлені одержанням медичної допомоги, а також інших витрат, спрямованих на підтримку здоров'я.

Як свідчить зарубіжний досвід медичне страхування має не лише позитивні сторони, а й негативні, що не повинно пройти поза увагою студента під час вивчення цієї теми.

Вивчаючи тему медичного страхування, здобувачі мають опрацювати відповідні літературні джерела, визначити їх економічну необхідність та доцільність.

Термінологічний словник

Медичне страхування — форма соціального захисту населення з охорони здоров'я, яка гарантує громадянам у разі настання страхового випадку одержання медичної допомоги за рахунок нагромаджених коштів і фінансування профілактичних заходів. Проводиться в обов'язковій і добровільній формі.

Медичні послуги — послуги, що надаються медичними працівниками та іншими відповідними кваліфікованими фахівцями з метою збереження та врятування життя, відновлення і поліпшення здоров'я людини, які є ідентифікованими елементами медичної допомоги. Медичні послуги поділяються на стандартні (здебільшого надаються за однаковою технологією будь-яким категоріям хворих і мають відносно стійке ціноутворення) та індивідуальні (характеризуються широким набором різних дій і маніпуляцій, використанням різних лікарських препаратів тощо і мають лише часткову відносну стійкість ціноутворення).

Медична (лікувально-профілактична) допомога — медична послуга чи комплекс медичних послуг, що надаються медичними працівниками з використанням професійних знань,

навичок та вимог державних соціальних стандартів, і спрямовані на забезпечення профілактики захворювань, травм та отруєнь, обстеження стану здоров'я людини, діагностики, лікування, догляду і реабілітації у зв'язку з захворюваннями, іншими розладами здоров'я, вагітністю та пологами.

Програма державних гарантій медичного обслуговування населення (програма медичних гарантій) — програма, що визначає перелік та обсяг медичних послуг (включаючи медичні вироби) та лікарських засобів, повну оплату надання яких пацієнтам держава гарантує за рахунок коштів Державного бюджету України згідно з тарифом, для профілактики, діагностики, лікування та реабілітації у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами.

Надавачі медичних послуг — це зареєстровані в установленому порядку суб'єкти господарської діяльності (юридичні та фізичні особи), які на основі договорів із страховиком надають медичні послуги особам, застрахованим за загальнообов'язковим державним соціальним медичним страхуванням.

Об'єкт загальнообов'язкового державного медичного страхування — страховий випадок, із настанням якого застрахована особа має право на отримання медичної допомоги за загальнообов'язковим державним медичним страхуванням.

Застраховані особи — особи, які відповідно до Закону підлягають загальнообов'язковому державному соціальному медичному страхуванню та мають право на медичну допомогу за загальнообов'язковим державним соціальним медичним страхуванням.

Лікар сімейний — лікар, який підготовлений для організації лікарсько-профілактичної роботи з населенням за принципом сімейного обслуговування за умови підписання договору-декларації між пацієнтом і лікарем.

Єдиний національний замовник — це незалежна інституція (Національна служба охорони здоров'я), яка діє в інтересах пацієнтів та закуповує медичні послуги з єдиного національного пулу коштів на основі єдиних базових тарифів та вимог до якості.

Національна служба здоров'я України — національний страховик, який укладає договори із закладами охорони здоров'я та закуповує у них послуги з медичного обслуговування населення.

Електронна система охорони здоров'я — це система, яка допомагає пацієнтам отримувати, а лікарям — надавати якісні медичні послуги. А ще — дозволяє контролювати, наскільки ефективно витрачаються виділені на охорону здоров'я державні кошти і запобігати зловживанням.

Екстрена медична допомога — медична допомога, яка полягає у здійсненні медичними працівниками відповідно до закону невідкладних організаційних, діагностичних та лікувальних заходів, спрямованих на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я.

Первинна медична допомога — це медична допомога, що передбачає надання консультації, проведення діагностики та лікування найбільш поширених хвороб, травм, отруєнь, патологічних, фізіологічних (під час вагітності) станів, здійснення профілактичних заходів; направлення відповідно до медичних показань пацієнта, який не потребує екстреної медичної допомоги, для надання йому вторинної (спеціалізованої) або третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги; надання невідкладної медичної допомоги у разі розладу фізичного чи психічного здоров'я пацієнта, який не потребує екстреної, вторинної (спеціалізованої) або третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги.

Вторинна (спеціалізована) медична допомога — медична допомога, що надається незалежно від задекларованого/зареєстрованого місця проживання особи в амбулаторних або стаціонарних умовах лікарями відповідної спеціалізації (крім лікарів загальної практики — сімейних лікарів) у плановому порядку або в екстрених випадках і передбачає надання консультації, проведення діагностики, лікування та профілактики хвороб, травм, отруєнь, патологічних і фізіологічних (під час вагітності та пологів) станів; направлення пацієнта відповідно до медичних показань для надання вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги з іншої спеціалізації або третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги.

Третинна (високоспеціалізована) медична допомога — медична допомога, що надається незалежно від задекларованого/зареєстрованого місця проживання особи в амбулаторних або стаціонарних умовах у плановому порядку або в екстрених випадках і передбачає надання консультації, проведення діагностики, лікування хвороб, травм, отруєнь,

патологічних станів, ведення фізіологічних станів (під час вагітності та пологів) із застосуванням високотехнологічного обладнання та/або високоспеціалізованих медичних процедур високої складності; направлення пацієнта відповідно до медичних показань для надання вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги або третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги з іншої спеціалізації.

Ситуаційні завдання для практичних занять ***Питання для дискусій***

Взяти участь в обговоренні наведених нижче питань.

1. Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» та його основні характеристики.
2. Принципи обов'язкового медичного страхування.
3. Суб'єкти обов'язкового медичного страхування їх характеристика та функції.
4. Порівняйте особливості добровільного та загальнообов'язкового державного медичного страхування.
5. Переваги та недоліки запровадження в Україні загальнообов'язкового державного медичного страхування.
6. Порівняйте особливості загальнообов'язкового та добровільного медичного страхування.
7. Яка роль регулятора (Національного банку України) при контролі якості послуг загальнообов'язкового державного медичного страхування.
8. Національна служба охорони здоров'я: призначення та основні функції.
9. Сімейний лікар та його місце в системі медичного страхування.
10. Організаційна схема загальнообов'язкового державного медичного страхування.
11. Програми загальнообов'язкового державного медичного страхування їх характеристика.
12. Джерела коштів загальнообов'язкового державного медичного страхування та їх використання.
13. Управління коштами Фонду соціального обов'язкового медичного страхування (за наявності).
14. Роль загальнообов'язкового державного медичного страхування в забезпеченні покращення якості та матеріального-технічного обслуговування медичних послуг в Україні.

15. Порівняльна характеристика загальнообов'язкового державного (соціального) медичного страхування в Україні та країнах СНД.

16. Вплив загальнообов'язкового державного медичного страхування на якість медичних послуг в Україні.

17. Застраховані особи та можливість (необхідність) кола їх розширення.

18. Проблеми перетинання страхового поля добровільного та обов'язкового медичного страхування.

19. Яке місце повинні посідати страховики в системі загальнообов'язкового державного медичного страхування.

20. Як зробити послуги з добровільного медичного страхування доступнішими для громадян України?

Завдання для індивідуальної роботи

1. Дослідіть напрями виконання функцій загальнообов'язкового державного медичного страхування в умовах фінансово-економічної кризи.

2. Поясніть співвідношення функціонування загальнообов'язкового державного медичного страхування та добровільного медичного страхування в Україні, визначте переваги та недоліки.

3. Проведіть аналіз функціонування загальнообов'язкового державного медичного захисту в Україні і світі на сучасному етапі.

4. Визначте особливості функціонування загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні і світі.

5. Проаналізуйте і охарактеризуйте Порядок укладення договорів про медичне обслуговування населення за Програмою медичних гарантій та порядок визначення тарифів для оплати медичних послуг і лікарських засобів.

6. Виникнення медичного страхування та його розвиток в Україні.

7. Характеристика ринку добровільного медичного страхування в Україні.

8. Характеристика ринку добровільного медичного страхування у світі.

9. Охарактеризуйте переваги і недоліки загальнообов'язкового державного медичного страхування.

10. Особливості діяльності страхової компанії яка здійснює медичне страхування.

Тести

Обрати правильний варіант відповіді:

1. Загальнообов'язкове державне медичне страхування здійснюється:

- а) Фондом медичного страхування;
- б) страховими компаніями зі страхування життя та пенсій;
- в) страховими компаніями із загальних видів страхування;
- г) Національною службою охорони здоров'я.

2. Обов'язкова форма медичного страхування передбачає, що сплата внесків покладається на:

- а) підприємців;
- б) працівників;
- в) все населення країни.

3. Платниками страхових внесків є:

- а) застраховані особи;
- б) особи, які забезпечують себе роботою самостійно;
- в) роботодавці;
- г) працівники профспілок;
- д) органи місцевого самоврядування за застрахованих осіб;
- ж) Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

4. До принципів загальнообов'язкового державного медичного страхування належить, принцип (продовжити)...

5. До обов'язків держави у загальнообов'язковому державному медичному страхуванні відносять:

- а) встановлення бюджетних асигнувань;
- б) виплата матеріального забезпечення;
- в) забезпечення надходження страхових внесків;

6. Застрахованими особами є:

- а) громадяни України;
- б) іноземці;
- в) особи без громадянства, які постійно проживають в Україні.

7. Страховиком при соціальному медичному страхуванні є:

- а) Національна служба охорони здоров'я;
- б) Фонд загальнообов'язкового медичного страхування;
- в) держава;
- г) роботодавець.

8. Програми загальнообов'язкового державного медичного страхування:

- а) медичних гарантій;
- б) додаткова та територіальна;

г) регіональна та базова.

9. *Безпосереднє управління Національною службою охорони здоров'я здійснює:*

- а) держава;
- б) правління та виконавча влада;
- в) представники роботодавців та застрахованих осіб;
- г) Кабінет Міністрів України.

10. *У якому співвідношенні перебувають страхова медицина та медичне страхування?*

- а) не пов'язані між собою;
- б) медичне страхування — це складова страхової медицини;
- в) страхова медицина — це складова медичного страхування.

11. *Функції медичного страхування:*

- а) превентивна;
- б) регресна;
- в) контрольна;
- г) накопичувальна.

12. *Чи можна укласти договір добровільного медичного страхування особі, застрахованій за загальнообов'язковим соціальним медичним страхуванням?*

- а) так;
- б) ні;
- в) так, за погодженням Національної служби охорони здоров'я;

г) так, але на суму не більше 100 тис.грн

13. *Суб'єкти добровільного медичного страхування:*

- а) Фонд медичного страхування;
- б) страхувальники;
- в) страховики;
- г) лікувально-профілактичні установи;
- д) застраховані особи;
- е) Національна служба охорони здоров'я.

14. *Суб'єкти загальнообов'язкового державне медичного страхування:*

- а) Фонд медичного страхування;
- б) Національна служба охорони здоров'я;
- в) страхувальники і страховики;
- г) лікувально-профілактичні установи;
- д) застраховані особи;
- е) треті особи.

15. *Чи виконує загальнообов'язкове державне медичне страхування накопичувальну функцію?*

- а) так;
- б) ні;
- в) так, за умови укладання додаткової угоди з Фондом медичного страхування.

16. Чи можуть страхові компанії приймати участь в загальнообов'язковому державному медичному страхуванні?

- а) лише як страховальник;
- б) так, як страховик;
- в) як страховик, так і страховальник.

17. Чи відрізняється між собою обов'язкове медичне страхування та загальнообов'язкове соціальне медичне страхування?

- а) ні, це тотожні поняття;
- б) так, обов'язкове медичне страхування здійснює Національна служба охорони здоров'я, а загальнообов'язкове соціальне медичне страхування забезпечують страхові компанії;
- в) так, обов'язкове медичне страхування здійснюють страхові компанії, а загальнообов'язкове соціальне медичне страхування забезпечує Фонд медичного страхування.

18. Чи є пенсіонер застрахованим за загальнообов'язковим державним медичним страхуванням?

- а) так;
- б) ні;
- в) так, за умови що пенсіонер працює.

19. Що є джерелом сплати внесків до Фонду медичного страхування?

- а) фонд оплати праці роботодавця;
- б) заробітна плата кожного працівника;
- в) фонд соціального медичного страхування.

20. Обов'язкове медичне страхування здійснюється:

- а) Фондом медичного страхування;
- б) страховими компаніями зі страхування життя та пенсій;
- в) страховими компаніями із загальних видів страхування;
- г) Національною службою охорони здоров'я.

Практичні завдання

Практичне завдання 1.

Громадянин Білорусії тимчасово проживає та працює в Україні. Він уклав договір добровільного медичного страхування. Отримавши ускладнення здоров'я, він потребує медичного обстеження та подальшого лікування. За рахунок яких коштів громадянин Білорусії може отримати страхову виплату (коштів

страховика, коштів Національної служби охорони здоров'я, коштів Фонду медичного страхування Білорусії чи України)?

Практичне завдання 2.

Громадянин України зареєстрований як суб'єкт підприємництва, відповідно, надає роботу двом громадянам Ірану. За найманих працівників роботодавець сплачує внески до Фонду соціального медичного страхування, а за себе — ні (в цілях економії). В результаті вірусу захворіли всі співробітники, в т. ч. — роботодавець. Хто може розраховувати на отримання виплати з Фонду соціального медичного страхування та на яких підставах?

Практичне завдання 3.

Громадянка України є аспіранткою ВНЗ та за сумісництвом займається приватною практикою — складає бізнес-плани для юридичних осіб. За станом здоров'я дана особа потребує хірургічного втручання. Прокоментуйте, за рахунок яких джерел коштів аспірантка може отримати фінансування на проведення хірургічного втручання.

Практичне завдання 4.

Фонд соціального медичного страхування за результатами року отримав страхові внески на суму 350 млн. грн.

При складанні кошторису витрат на наступний рік перед управлінням Фонду постали наступні завдання:

- ✓ Виплата страхового відшкодування;
- ✓ Оновлення матеріально-технічної бази лікувальних установ;
- ✓ Фінансування підготовки сімейних лікарів;
- ✓ Оплата праці медичного персоналу.

Які витрати мають бути пріоритетними при складанні кошторису та чому.

Практичне завдання 5.

Фонд соціального медичного страхування за результатами року отримав страхові внески на суму 70 млн. грн.

При складанні кошторису витрат на наступний рік перед управлінням Фонду постали наступні завдання:

- ✓ Виплата страхового відшкодування;
- ✓ Фінансування профілактичних заходів;
- ✓ Фінансування перепідготовки працівників Фонду;
- ✓ Оплата праці медичного персоналу.

Які витрати мають бути пріоритетними при складанні кошторису та чому?

Практичне завдання 6.

Пенсіонер уклав договір добровільного медичного страхування. Отримавши ускладнення здоров'я, він потребує медичного обстеження та подальшого лікування. За рахунок яких коштів громадянин він може отримати страхову виплату (коштів страховика, коштів Фонду медичного страхування України)?

Практичне завдання 7.

Сім'я вчителів вирішили укласти договори добровільного медичного страхування на час поїздки за кордон. Ще перебуваючи в Україні, захворів батько, а за кордоном під час подорожі, захворіла дружина. Чи отримають вчителі страхову виплату та за рахунок яких коштів?

Практичне завдання 8.

Студентка без відриву від виробництва уклала договір добровільного медичного страхування на випадок пологів. Витрати, пов'язані з пологами склали 25 тис.грн. За рахунок яких коштів студентка може отримати страхову виплату (коштів страховика, коштів Фонду медичного страхування України, Національної служби охорони здоров'я)? Який розмір страхової виплати складе?

Практичне завдання 9.

Військовослужбовець строкової служби отримав поранення під час виконання своїх професійних обов'язків. Витрати на хірургічне втручання та подальше лікування склали 25 тис. грн. чи отримає страхову виплату військовослужбовець? Якщо так, за рахунок яких коштів він може отримати страхову виплату?

Практичне завдання 10.

Громадянин України, який працює в іноземному представництві, отримав ускладнення здоров'я та потребує медичного обстеження та подальшого лікування. За рахунок яких коштів громадянин він може отримати страхову виплату?

Практичне завдання 11.

Страхова сума за договором добровільного медичного страхування складає 400 тис. грн. За умовами страхового договору пок-

риваються наступні ризики: стоматологічне лікування, стаціонарне лікування.

Умовна франшиза складає 3 дні непрацездатності.

Визначити суму страхового відшкодування, якщо застрахований поніс наступні витрати за одним випадком:

- ✓ виклик швидкої допомоги — 0,2 тис. грн.;
- ✓ лікування в стаціонарі лікарні — 40,5 тис. грн. за 5 днів;
- ✓ стоматологічне лікування — 1 тис. грн.

Практичне завдання 12.

Страхова сума за договором добровільного медичного страхування складає 250 тис. грн. За умовами страхового договору покриваються наступні ризики:

- а) виклик швидкої допомоги;
- б) стаціонарне лікування.

Умовна франшиза складає 5 днів непрацездатності.

Визначити суму страхового відшкодування, якщо застрахований поніс наступні витрати:

1 випадок — лікування в стаціонарі лікарні — 14500 грн. за 4 дні; 2 випадок — лікування в стаціонарі лікарні — 19500 грн. за 6 днів.

Практичне завдання 13.

Страхова сума за договором добровільного медичного страхування складає 100 тис. грн. Страховий тариф — 7 %, безумовна франшиза 2 %. Договір страхування укладено на 7 місяців.

Необхідно визначити суму страхового платежу.

Практичне завдання 14.

Страхова сума за договором добровільного медичного страхування складає 100 тис. грн. Страховий тариф — 1,8 %, умовна франшиза 2 %. Договір страхування укладено на рік.

Необхідно визначити суму страхового платежу.

Практичне завдання 15.

Страхова сума за договором добровільного медичного страхування складає 1000000 грн. Страховий тариф — 5 %, безумовна франшиза 2 %. Договір страхування укладено на 7 місяців. Сума збитку, який настав через 4 місяці після укладання договору страхування, складає 100 тис. грн.

Необхідно визначити суму страхового платежу та суму страхової виплати.

Практичне завдання 16.

Страхова сума за договором добровільного медичного страхування складає 400 тис. грн. Страховий тариф — 8 %, безумовна франшища 10 %. Договір страхування укладено на 1 рік. Сума збитку, який настав через 2 місяці після укладання договору страхування, складає 80 тис. грн.

Необхідно визначити суму страхового платежу та суму страхової виплати.

Практичне завдання 17.

За загальнодержавним соціальним медичним страхуванням роботодавець щомісяця перераховував 1000 грн. страхового внеску за свого найманого працівника протягом останніх 8 місяців. В результаті настання страхової події витрати склали 100 тис. грн.

Необхідно визначити чи буде здійснена застрахованому працівнику страхова виплат та в якому розмірі.

Практичне завдання 18.

За загальнодержавним соціальним медичним страхуванням роботодавець щомісяця перераховував 500 грн. страхового внеску за свого найманого працівника протягом останніх 2 років. В результаті настання страхової події витрати склали 80 тис. грн.

Необхідно визначити чи буде здійснена застрахованому працівнику страхова виплат та в якому розмірі.

Практичне завдання 19.

Страхова сума за договором добровільного медичного страхування складає 500 тис. грн. Страховий тариф — 2 %, умовна франшища 10 %. Договір страхування укладено на 8 місяців. Сума збитку, який настав через 4 місяці після укладання договору страхування, складає 10 тис. грн. Сума збитку, який настав через 6 місяців після попереднього збитку, складає 40 тис. грн.

Необхідно визначити суму страхового платежу та суму страхової виплати, враховуючи той факт, що дана особа застрахована і за загальнодержавним соціальним медичним страхуванням.

Практичне завдання 20.

Сім'я з 4 чоловік уклала договори добровільного медичного страхування, при цьому кожен страхувальник обрав окрему страхову суму та тариф.

Таблиця 19

	Страхова сума, тис. грн.	Тариф, %	Франшиза безумов- на, %	Страховий платіж, тис. грн.
1 страхувальник	120	7	1	
2 страхувальник	500	5	0	
3 страхувальник	300	1,2	0	
4 страхувальник	200	10	2	

Необхідно визначити суму сплаченого страхового платежу.

Опрацювати додаткову літературу

1. Климук Н. Я. Особливості медичного страхування в Україні у сучасних умовах / Н. Я. Климук / Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я. ТНМУ — 2021. № 1 (87)

2. Михайловська Н. С. Діяльність сімейного лікаря в умовах страхової медицини : навч.-метод. посіб. до практ. занять та самостійної роботи студентів VI курсу з дисципліни «Загальна практика — сімейна медицина» / Михайловська Н. С. — Запоріжжя : ЗДМУ, 2017. — 109 с.

3. Стецюк Т. І., Пархета Л. О. Інноваційні підходи щодо впровадження обов'язкового медичного страхування в Україні / Л.О. Пархета / зб. наук. праць «Фінанси, облік і аудит» КНЕУ 2017. Вип. 2 (30) С. 174–185.

4. Стецюк Т. І., Пархета Л. В. Економічні аспекти страхової медицини / Пархета Л. О. / КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ, 2019 Матеріали Міжнародного економічного форуму КНУ імені Тараса Шевченка Частина II Глобальні економічні виклики та можливості у цифрову епоху. Київ — 2019.

5. Стецюк Т. І. Реформування галузі охорони здоров'я на страхових засадах: українські і світові паралелі (0,15 д.а.) КНЕУ, м. Київ, 19 березня 2019 р. Міжнародна науково-практична конференція Фінансова інфраструктура в забезпеченні сталого розвитку.

6. Стецюк Т. І. Корпоративне медичне страхування, як ефективний інструмент мотивації персоналу (0,15 д.а) КНЕУ, м. Київ, 30 жовтня 2019 р. Міжнародна науково-практична конференція Сучасні проблеми економіки та фінансів.

7. Третяк Д. Д. Сутність та соціально-економічне значення медичного страхування / Третяк Д. Д. // Інвестиції: практика та досвід. — 2019. — № 12. — С. 43–47.

8. Яку модель обов'язкового медичного страхування обрати. Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/197544/>.

9. Печений О. П. Запровадження моделі медичного страхування: перспективи законодавчого регулювання [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.provisor.com.ua/archive/2009/N06/smms3_069.php.

СТРАХУВАННЯ НА ВИПАДОК БЕЗРОБІТТЯ

Професійні компетенції здобувачів після вирішення ситуаційних завдань за темою 8

Ринкові умови економіки України зумовлюють необхідність створення адекватної їм моделі соціального захисту населення. Кожна працююча людина має подбати про свій захист від тих негативних наслідків, що супроводжують структурну перебудову економіки, приватизацію підприємств, упровадження нових форм організації виробництва і праці. Досягненню цієї мети найбільше відповідає, як свідчить і міжнародний досвід, солідарна система обов'язкового соціального страхування на випадок безробіття, яка спроможна забезпечити ефективний соціальний захист. Саме така модель і дає можливість уникнути зрівнялівки, утриманських настроїв, не послаблювати дієвості мотивів і стимулів до праці. Страхова система передбачає залежність отримання допомоги із безробіття від вкладу застрахованої особи, а саме від сплати страхових внесків та наявності страхового стажу.

По завершенню виконання всіх завдань за темою 8 здобувачі **знатимуть**:

- ✓ необхідність та сутність страхування на випадок безробіття;
- ✓ функціональні аспекти ринку праці в Україні;
- ✓ управління страхуванням на випадок безробіття;
- ✓ види матеріального забезпечення та соціальні послуги;
- ✓ порядок розрахунку матеріального забезпечення в страхуванні на випадок безробіття;
- ✓ забезпечення незастрахованих осіб.

Також здобувачі **вмітимуть**:

- ✓ орієнтуватися в умовах призначення матеріального забезпечення при страхуванні на випадок безробіття;
- ✓ нараховувати виплати по безробіттю
- ✓ виділяти події, що свідчать про припинення виплат по безробіттю
- ✓ визначати підстави щодо надання соціальних послуг при страхуванні на випадок безробіття.

Економічна сутність безробіття полягає в тому, що за рахунок вимушеної незайнятості частини економічно-активних громадян

суспільство позбавляється певної величини суспільного продукту, витрачаючись при цьому на утримання безробітних і членів їх сімей, котрі знаходяться на їх утриманні.

Соціальна сутність безробіття характеризується тим, що вимушено непрацюючі особи, які існують не на зароблені кошти, а на допомогу вони не знаходять самовираження в праці, і якщо безробіття стає тривалим, втрачають професіоналізм, виробничі навички, зневіряються і можуть деградувати як особистості. Таким чином, безробіття в умовах ринкових відносин є, з одного боку, невід'ємною, а з другого, неприйнятною альтернативою зайнятості, проблемою, яку суспільству доводиться вирішувати шляхом проведення заходів державного регулювання зайнятості.

Під час вивчення цієї теми здобувач повинен з'ясувати поняття «загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», скласти досить точне уявлення щодо суб'єктів страхування на випадок безробіття та взаємозв'язок між ними, проаналізувати об'єкт страхування та економічні категорії страхування на випадок безробіття.

Необхідно зосередитися на класифікації безробіття та принципах за якими здійснюється даний вид соціального страхування. Потрібно з'ясувати, хто підлягає страхуванню на випадок безробіття на обов'язкових засадах а хто на добровільних, хто не підлягає взагалі і чому. Далі здобувачу необхідно ознайомитися із суб'єктами страхування на випадок безробіття, проаналізувати права, обов'язки

Здобувачі повинні чітко знати, хто може бути визначений безробітним а хто ні. Відповідно до законодавства, безробітними визначаються працездатні громадяни працездатного віку, які через відсутність роботи не мають заробітку або інших передбачених законодавством доходів і зареєстровані у службі зайнятості як такі, що шукають роботу, готові та здатні приступити до підходящої роботи. Зверніть увагу! Постановою Кабінету Міністрів України від 09.04.2014 №111 «Питання грошового забезпечення військовослужбовців, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період» встановлено, що військовослужбовцям, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період виплачується грошове забезпечення, з якого сплачується єдиний внесок, в тому числі на випадок безробіття. Отже, період перебування на військовій службі під час мобілізації зараховується до Вашого страхового стажу, що дає Вам право на отримання статусу безробітного та призначення допомоги по безробіттю при зверненні до держа-

вної служби зайнятості після проходження військової служби. Облік та реєстрація в центрі зайнятості проводиться незалежно від зареєстрованого місця проживання або перебування. Тобто, можна звернутись до будь-якого зручного територіального органу Державної служби зайнятості, надавши відповідні документи.

Важливо з'ясувати поняття «підходяща робота». Адже, як відомо при відмові від двох пропозицій «підходящої роботи» застраховану особу безробітною не визнають і наступного разу вона може зареєструватися в службі зайнятості не раніше як через три місяці. Тож знаючи для кого яку роботу законодавство визнає «підходящою», буде легше захистити свої права та довести, що запропонована робота насправді не є такою.

У відповідності із ст. 7 «Підходяща робота» викладена в такій редакції. Для громадян, які втратили роботу і заробітну плату (дохід), підходящою вважається робота, що відповідає їхній освіті, професій (спеціальності), кваліфікації, доступності послуг транспортного обслуговування, встановлених рішеннями місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів місцевих рад. При пропонуванні підходящої роботи враховується попередня діяльність громадянина, тривалість роботи за професією, досвід, а також стан ринку праці.

Далі потрібно розібратися у тому, яка робота є підходящою для громадян які вперше шукають роботу і не мають професій (спеціальності), яка робота підходящою не може вважатися. Важливо розуміти, що у разі неможливості надати підходящу роботу, безробітному може бути запропоновано пройти професійну підготовку, перепідготовку та підвищити свою кваліфікацію.

Здобувач повинен знати що, щоб отримати статус безробітного, необхідно звернутися до державної служби зайнятості за місцем постійного проживання і подати заяву, надати паспорт і трудову книжку. Якщо протягом перших семи днів Державна служба зайнятості не знайде підходящої роботи, починаючи з восьмого дня після реєстрації приймається рішення про надання статусу безробітного. Із восьмого дня застраховані громадяни мають право на допомогу, а також можливість пройти перепідготовку або підвищити свою кваліфікацію. Варто пам'ятати, що допомога призначається як з восьмого дня так і з дев'ятого першого дня, розмір допомоги по безробіттю залежить від тривалості безробіття.

Застраховані особи в системі соціального страхування на випадок безробіття мають право на виплату матеріального забезпечення та надання соціальних послуг. Видами матеріального за-

безпечення є: допомога з безробіття, у тому числі одноразова її виплата для організації безробітним підприємницької діяльності; допомога з часткового безробіття; матеріальна допомога у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації безробітного; допомога на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні.

Відповідно до Закону України «Про зайнятість населення» та Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» видами соціальних послуг є: професійна підготовка або перепідготовка, підвищення кваліфікації та профорієнтації; пошук підходящої роботи та сприяння у працевлаштуванні, у тому числі шляхом надання роботодавцю дотації на створення додаткових робочих місць для працевлаштування безробітних та фінансування організації оплачуваних громадських робіт для безробітних; інформаційні та консультаційні послуги, пов'язані з працевлаштуванням. У разі необхідності для проходження професійної підготовки або перепідготовки, підвищення кваліфікації особа направляється до закладів охорони здоров'я для проходження попереднього медичного та наркологічного огляду відповідно до законодавства. Застрахована особа забезпечується місцем проживання на період проходження професійної підготовки або перепідготовки, підвищення кваліфікації та її компенсується витрати на проїзд до місця проходження навчання та у зворотному напрямку. Вивчаючи специфіку матеріального забезпечення та надання соціальної послуги, необхідно чітко з'ясувати, що матеріальне забезпечення надається у вигляді грошової суми а соціальна послуга у вигляді послуги.

Кошти Фонду використовуються на виплату матеріального забезпечення та надання соціальних послуг; компенсацію витрат Пенсійному фонду, які пов'язані з достроковим виходом осіб на пенсію; фінансування витрат на утримання та забезпечення діяльності виконавчих дирекцій, робочих органів, управління фонду; створення резерву коштів фонду.

Окрему увагу потрібно звернути на характеристики видів матеріального забезпечення, соціальні послуги і страховий стаж. У зв'язку з цим треба розібратися, коли право на допомогу з безробіття у разі перерви страхового стажу зберігається а коли ні; чи виплачується допомога при порушенні трудової дисципліни і якщо так, в якому обсязі і протягом якого періоду; на протязі якого часу застрахована особа може звернутися до служби зайнятості. Важливо знати, що розмір допомоги по безробіттю визначається у відсотках до їх середньої заробітної плати (доходу) за-

лежно від страхового стажу. Допомога по безробіттю особам, які мають право на допомогу по безробіттю без урахування страхового стажу визначається у розмірі прожиткового мінімуму.

До середньої заробітної плати включається заробітна плата у межах максимальної величини заробітної плати та оподаткованого доходу, з яких сплачується страховий внесок до страхового фонду. Середній дохід добровільно застрахованій особі обчислюється виходячи із суми оподаткованого доходу, з якого сплачувався страховий внесок.

Далі здобувачу потрібно з'ясувати, що середньоденна зарплата обчислюється шляхом ділення нарахованої за розрахунковий період заробітної плати (оподаткованого доходу), з якого сплачувався страховий внесок на кількість календарних днів за розрахунковий період. Для страхування на випадок безробіття розрахунковим періодом, за яким обчислюється середня заробітна плата, є період роботи за основним місцем роботи перед настанням страхового випадку, протягом якого сплачувався страховий внесок особою або роботодавцем. Важливо не забувати, що для осіб, які виконували роботи за цивільно-правовим договором, розрахунковий період, за яким обчислюється сума доходу для розрахунку виплат за страхуванням на випадок безробіття, є місяці, протягом яких особа добровільно сплачувала страховий внесок, незалежно від кількості укладених договорів. Розрахунковим періодом, за яким обчислюється середня заробітна плата для осіб (включаючи осіб, які працюють неповний робочий день, тиждень та добровільно застрахованих осіб), є останні шість календарних місяців (з першого по перше число), що передують місяцю в якому настав страховий випадок.

З'ясувавши зазначені вище питання, слід детально розібратися ким та як призначається матеріального забезпечення та надаються соціальні послуги. Згідно з Порядком надання допомоги з безробіття, у тому числі одноразової її виплати для організації безробітним підприємницької діяльності, затвердженого Наказом від 20 листопада 2000 р. № 307 Міністерства праці та соціальної політики України, який набрав чинності з 1 січня 2001 р. допомога по безробіттю призначається центрами зайнятості, на які покладено функції робочих органів виконавчої дирекції ФСС ВБ.

Дуже серйозним видом матеріального забезпечення є допомога по частковому безробіттю яка надається застрахованим особам у разі втрати частини заробітної плати внаслідок вимушеного тимчасового скорочення нормальної чи встановленої на підприємстві відповідно до законодавства України тривалості робочого

часу або перерви в отриманні заробітної плати чи скорочення її розмірів у зв'язку з тимчасовим припиненням виробництва без переривання трудових відносин з причин економічного, технологічного та структурного характеру. Допомога з часткового безробіття надається з першого дня простою, тривалість її виплати не може перевищувати 180 календарних днів впродовж року. Розмір допомоги встановлюється за кожну годину простою з розрахунку $\frac{2}{3}$ тарифної ставки і не може перевищувати прожиткового мінімуму. Далі студенту потрібно акцентувати увагу на тому, за яких умов допомога не надається.

Матеріальна допомога у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації виплачується з першого дня навчання. Тривалість виплати матеріальної допомоги зараховується до загальної тривалості виплат допомоги по безробіттю і не може її перевищувати.

Допомога на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні, виплачується особам, які здійснювали поховання у розмірі прожиткового мінімуму. Допомога на поховання виплачується, якщо звернення щодо її отримання надійшло не пізніше шести місяців після смерті безробітного.

Фондом може надаватися дотація роботодавцю для працевлаштування безробітних, у тому числі молоді на перше робоче місце у розмірі витрат на заробітну плату прийнятих за направленням державної служби зайнятості осіб (але не вище за середній рівень у галузях національної економіки відповідної області) в розрахунку на рік. Можливості та обсяги дотацій визначаються правлінням Фонду виходячи із фінансового стану Фонду. Для кращого розуміння виплати допомоги по безробіттю розглянемо це на прикладі задачі.

Задача. Визначити розмір виплати допомоги по безробіттю за умови, що особа працювала понад 26 календарних тижнів протягом 12 місяців. Заробітна плата складала 12000 грн., страховий стаж 4 роки. 1 березня особа звільнилася за згодою сторін (Ст. 36 п.1), у службу зайнятості звернулась 3 березня, отримала статус безробітного 10 березня, працевлаштувалась 28 липня. Розрахувати розмір матеріального забезпечення?

Розв'язок. У довідці про заробітну плату за останні шість місяців з попереднього місця роботи зазначено, що у січні відпрацьовано було 31 к.д., у лютому — 29, у грудні — 31, листопаді — 30, жовтні — 31, вересні — 30 к.д. Разом: 182 календарні дні, (26 к.т. і є 182 к.д.). Розрахуємо середньоденну заробітну плату:

$12000 \times 6 \text{ місяців} = 72\,000 \text{ грн.} : 182 \text{ к.д.} = 395,6$. Стаж у нас 4 роки, значить виплата здійснюється у розмірі 0,55 %, а саме: $395,6 \times 0,55 = 217,58$.

Перші 90 днів виплата буде здійснюватись у розмірі 100 %, відповідно за березень застрахована особа отримає:

$22 \text{ к.д.} \times 217,58 = 4786,7$;

за квітень $30 \text{ к.д.} \times 217,58 = 6527,4$;

у травні $31 \text{ к.д.} \times 217,58 = 6744,9$;

у червні лишилося $7 \text{ к.д.} \times 217,58 = 1523,06$

Наступні 90 днів вона отримає 80 %, у червні залишилося $23 \text{ к.д.} \times 217,58 \times 0,80 = 1740,64$; за липень отримає $27 \times 217,58 \times 0,80 = 4699,7$ Відповідно 28 липня вона працевлаштувалась.

З'ясувавши види матеріального забезпечення необхідно розглянути види соціальних послуг. Одним із поширених видів соціальних послуг є надання роботодавцю дотації на створення додаткових робочих місць для працевлаштування безробітних. Ця соціальна послуга затверджена Наказом Міністерства праці і соціальної політики України від 10 січня 2001 р. № 1, визначає умови, механізм надання роботодавцю дотації. Перевага в наданні дотації надається роботодавцям, що створюють додаткові робочі місця для працевлаштування безробітних, які не здатні на рівних конкурувати на ринку праці, понад встановлену квоту. Дотація надається в межах коштів Фонду, передбачених бюджетом та кошторисами на цю мету.

Особливої уваги потребує питання забезпечення незастрахованих осіб. До них відносяться особи, які шукають роботу вперше, та інші незастраховані особи, визначені в установленому порядку безробітними. Допомога таким особам встановлюється в розмірі прожиткового мінімуму і виплачується з 8-го дня після реєстрації особи у встановленому порядку у державній службі зайнятості. Тривалість виплати такої допомоги не перевищує 180 календарних днів.

Також потрібно звернути увагу на те, що громадяни України, які працюють за межами України та не застраховані в системі соціального страхування на випадок безробіття країни, в якій вони перебувають, подають до центру зайнятості заяву за формою та завірені відповідальною особою центру зайнятості копії документів як документ, що підтверджує роботу особи в країні, де він перебуває та що він не застрахований в системі соціального страхування цієї країни на випадок безробіття; довідку про присвоєння ідентифікаційного номера з Державного реєстру фізичних осіб — платників податків та інших обов'язкових платежів. На

основі перелічених вище документів проводяться відповідні записи в журналах обліку, а одержані від платників заява та копії документів підшиваються до справи, на якій проставляється реєстраційний номер. Після реєстрації платникові видається повідомлення, в якому проставляється реєстраційний номер.

Загальний порядок виплат з Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття по-дана в таблиці 20.

Таблиця 20

Матеріальне забезпеченні на випадок безробіття

№	Особи, які мають право на страхове забезпечення		Чим регулюється порядок надання
	Види забезпечення	Розмір виплати	
1	а) застраховані особи, визнані у встановленому порядку безробітними, які працювали на умовах повного або неповного робочого дня (тижня) не менше 26 календарних тижнів впродовж 12 місяців, що передували настанню безробіття, та сплачували при цьому страхові внески; б) особи, у яких була перерва трудового стажу з поважних причин		Допомогу виплачують, починаючи з 8-го дня після реєстрації у державній службі зайнятості. Загальна тривалість виплати не може перевищувати 360 календарних днів впродовж двох років (Порядок виплати затверджено наказом Мінпраці України від 20.11.2000 № 307)
	Допомога з безробіття	Залежить від страхового стажу (у відсотках до середньої заробітної плати): — до 2-х років — 50 %; — від 2 до 6 років — 55 %; — від 6 до 10 років — 60 %; — понад 10 років — 70 %	
2	а) особи, визнані у встановленому порядку безробітними, які впродовж 12 місяців що передували початку безробіття, працювали менше 26 календарних тижнів; б) особи, які бажають відновити трудову діяльність після перерви, що тривала більше 6 місяців; в) застраховані особи, які були звільнені з останнього місця роботи на підставах, передбачених ст. 37, пунктами 3, 4, 8 ст. 40, ст. 41 та ст. 45 Кодексу законів про працю України		
	Допомога з безробіття	Не нижче 23 % прожиткового мінімуму для непрацездатної особи	

Продовження табл. 20

№	Особи, які мають право на страхове забезпечення		Чим регулюється порядок надання
	Види забезпечення	Розмір виплати	
3	Особи які звільнилися за власним бажанням без поважних причин, визнані у встановленому порядку безробітними		Виплачують починаючи з 91-го календарного дня з відповідним понижуючи відсотком (Порядок № 307)
	Допомога з безробіття	Див. рядок 1 або 2 таблиці, залежно від категорії, до якої віднесено таку особу	
4	Застраховані особи у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації за направленням державної служби зайнятості		Виплачують з першого і до останнього дня навчання (Порядок затверджено наказом Міністрації України від 20.11.2000 № 308)
	Матеріальна допомога у період професійного навчання	Див. рядок 1 або 2 таблиці, залежно від категорії, до якої віднесено таку особу	
5	Безробітні, у яких закінчився строк виплати допомоги по безробіттю, за умови, що сукупний дохід на члена сім'ї не перевищує прожиткового мінімуму		Надається впродовж 180 календарних днів (Порядок затверджено наказом Міністрації України від 20.11.2000 № 309)
	Матеріальна допомога у період професійного навчання	Не нижче 23 % від прожиткового мінімуму для працездатної особи	
6	Безробітні, у яких закінчився строк виплати матеріальної допомоги з безробіття, або непрацездатні особи, які знаходяться на їх утриманні, за умови, що сукупний дохід на члена сім'ї не перевищує прожиткового мінімуму		Виплачуються один раз (Порядок затверджено наказом Міністрації України від 20.11.2000 № 309)
	Одноразова матеріальна допомога	Не нижче 23 % від прожиткового мінімуму для працездатної особи	
7	Особи, які шукають роботу вперше, та інші незастраховані особи, визнані у встановленому порядку безробітними		Надають з 8-го дня після реєстрації у службі зайнятості. Тривалість виплати не перевищує 180 календарних днів (Порядок затверджено наказом Міністрації України від 20.11.2000 № 309)
	Допомога з безробіття	Не нижче 23 % від прожиткового мінімуму для працездатної особи	
8	Особи, які здійснили поховання безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні		
	Допомога на поховання	Не нижче 50 % від прожиткового мінімуму для працездатної особи	

№	Особи, які мають право на страхове забезпечення		Чим регулюється порядок надання
	Види забезпечення	Розмір виплати	
9	За бажанням безробітних, яким виповнилося 18 років, за умови, що вони не можуть бути працевлаштовані у зв'язку з відсутністю на ринку праці відповідної роботи		Безробітний подає до центру зайнятості заяву про виплату допомоги та бізнес-план. Виплачується одноразово (Порядок № 307)
	Одноразова виплата для організації підприємницької діяльності	Річна сума допомоги з безробіття, визначеної на одну особу. Якщо безробітний вже одержав частину допомоги з безробіття, то виплачують різницю між призначеною одноразовою допомогою та виплаченою частиною	

Термінологічний словник

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття — система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття з незалежних від застрахованих осіб обставин та надання соціальних послуг.

Об'єкт страхування на випадок безробіття — страховий випадок, із настанням якого у застрахованої особи (члена її сім'ї, іншої особи) виникає право на отримання матеріального забезпечення на випадок безробіття та надання соціальних послуг.

Страховий випадок — це подія через яку застраховані особи втратили заробітну плату або інші передбачені законодавством України доходи внаслідок втрати роботи з незалежних від них обставин та зареєстровані у встановленому порядку як безробітні, готові та здатні приступити до підходящої роботи і дійсно шукають роботу.

Застраховані особи — наймані працівники, а у випадках, передбачених Законом, також інші особи (громадяни України, іноземці, особи без громадянства, які постійно проживають в Україні, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України), на користь яких здійснюється страхування на випадок безробіття.

Страхувальники — роботодавці та застраховані особи, які відповідно до Закону сплачують страхові внески.

Страховик — Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Роботодавець — власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган та фізичні особи, які використовують найману працю.

Найманий працівник — фізична особа, яка працює за трудовим договором (контрактом) на підприємстві, в установі організації або у фізичної особи.

Страховий стаж — період (строк), протягом якого особа підлягає страхуванню на випадок безробіття та за який сплачено страхові внески (нею, роботодавцем).

Часткове безробіття — вимушене тимчасове скорочення нормальної або встановленої законодавством України тривалості робочого часу, перерва в одержанні заробітку або скорочення його розміру через тимчасове припинення виробництва без припинення трудових відносин з причин економічного, технологічного, структурного характеру.

Дотація — це кошти Фонду страхування на випадок безробіття, надані роботодавцю, що створює додаткові робочі місця для працевлаштування безробітних за направленням державної служби зайнятості, на покриття витрат на заробітну плату прийнятих на них осіб.

Додаткове робоче місце — це робоче місце, на яке прийнята на постійну роботу особа за направленням державної служби зайнятості з числа зареєстрованих безробітних за умови відсутності на підприємстві скорочення чисельності працюючих за професією (спеціальністю), за якою працевлаштувався безробітний, протягом останніх 12 місяців.

Цивільно-правовий договір — домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Трудовий договір — угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому розпорядку, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання

роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін.

Ситуаційні завдання для практичних занять

Взяти участь в обговоренні наведених нижче питань:

1. Які особливості функціонування ринку праці.
2. Який взаємозв'язок між поняттям «зайнятість» і «працевдатність».
3. Які напрямки державної політики зайнятості.
4. Використовуючи інформацію різних джерел, обґрунтуйте висновок щодо професій, які мають найбільший попит на ринку праці.

Завдання для індивідуальної роботи

1. На практичному прикладі охарактеризуйте економічну і соціальну сутність зайнятості.
2. На практичному прикладі поясніть методику розрахунку допомоги по безробіттю.
3. Використовуючи статистичну інформацію та інші джерела, охарактеризуйте види безробіття, які притаманні сучасному ринку праці.
4. Охарактеризуйте способи реалізації напрямів удосконалення політики зайнятості.

Тести

Обрати правильний варіант відповіді:

1. Платниками Єдиного страхового внеску на випадок безробіття є:
 - а) роботодавець;
 - б) наймані працівники;
 - в) фізичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності;
 - г) особи, які забезпечують себе роботою самостійно.
2. Страхуванню на випадок безробіття підлягають:
 - а) працюючі пенсіонери;
 - б) іноземці та особи без громадянства, які тимчасово працюють за наймом в Україні;
 - в) особи, які працюють на основі трудового договору;
 - г) особи які працюють на основі цивільно-правового договору.

3. Видами забезпечення при загальнообов'язковому страхуванні на випадок безробіття є:

- а) допомога на поховання безробітного у разі його смерті;
- б) підвищення кваліфікації та профпереорієнтації;
- в) інформаційні та консультаційні послуги, пов'язані з працевлаштуванням.

4. Безробіття яке є наслідком вивільнення працівників у результаті модернізації устаткування та втілення нових технологій це:

- а) технологічне;
- б) інституційне;
- в) економічне.

5. Безробіття яке є наслідком структурних зрушень в економіці як у галузевій сфері, так і в зміні форм власності — це:

- а) технологічне;
- б) структурне;
- в) інституційне;
- г) економічне.

6. Розмір допомоги по безробіттю залежить від:

- а) середньої заробітної плати особи;
- б) стажу роботи;
- в) причини звільнення;
- г) віку особи;
- д) статі особи.

7. Допомога по безробіттю особам, які звільнилися з останнього місця роботи за власним бажанням без поважних причин, виплачується починаючи з:

- а) першого календарного дня безробіття;
- б) 6-го дня безробіття;
- в) 8-го дня безробіття;
- г) 91-го дня безробіття;
- д) правильна відповідь відсутня.

8. Загальна тривалість допомоги з безробіття не може перевищувати:

- а) 360 календарних днів протягом одного року;
- б) 720 календарних днів;
- в) 180 календарних днів;
- г) правильна відповідь відсутня.

9. Допомога по частковому безробіттю надається якщо, простій охопив:

- а) 30 % чисельності працівників і становить 20 % і більше робочого часу;

б) 50 % чисельності працівників і становить 20 % і більше робочого часу.

10. *Вимушене тимчасове скорочення нормальної або встановленої законодавством України тривалості робочого часу, перерва в одержанні заробітку або скорочення його розміру через тимчасове припинення трудових відносин з причин економічного, технологічного, структурного характеру — це:*

- а) часткове безробіття;
- б) структурне безробіття;
- в) інституційне безробіття;
- г) технологічне безробіття.

11. *Методи скорочення попиту на робочу силу:*

- а) встановлення додаткових податків за залучення робочої сили;
- б) жорстка кредитна політика;
- в) зниження інвестицій;
- г) скорочення або відміна гнучких форм зайнятості;
- д) забезпечення гарантій зайнятості за умов зміни власника, приватизації, банкрутства.

12. *До захисних заходів держави по безробіттю відносять:*

- а) вдосконалення системи виплат і допомоги з безробіття та створення страхових систем;
- б) договірне регулювання трудової діяльності;
- в) забезпечення гарантій зайнятості за умов зміни власника, приватизації, банкрутства;
- г) організація і проведення громадських робіт.

13. *Ринок праці — це ... (дати визначення).*

14. *Методи стимулювання попиту на робочу силу:*

- а) прямі інвестиції у створення і реконструкцію робочих місць;
- б) відшкодування підприємству витрат на пошук, навчання та найм на роботу працівників;
- в) прямі виплати підприємствам за кожного найманого працівника;
- г) забезпечення гарантій зайнятості за умов зміни власника, приватизації, банкрутства.

15. *Резерв коштів на випадок безробіття повинен забезпечувати:*

- а) виплату допомоги по безробіттю терміном на місяць;
- б) виплату допомоги по безробіттю терміном на 5 днів;
- в) виплату допомоги терміном на шість місяців;
- г) немає правильної відповіді.

16. *Номінальна заробітна плата — це ... (дати визначення).*

17. *Мінімальна заробітна плата виражає:*

- а) встановлений державою розмір оплати праці;
- б) сума грошей, яку отримує працівник за виконану роботу;
- в) кількість споживних вартостей (товарів, послуг), які може придбати найманий працівник.

18. Рішення про перерахування тимчасово-вільних коштів та резерву коштів Фонду на депозитний рахунок приймає:

- а) Кабінет Міністрів України;
- б) центральний орган виконавчої влади у сфері праці і соціальної політики;
- в) правління Фонду;
- г) уповноважений банк.

19. До принципів страхування на випадок безробіття можна віднести:

- а) економічної зацікавленості суб'єктів страхування в поліпшенні умов і стану безпеки праці;
- б) паритетності в управлінні страхуванням на випадок безробіття;
- в) диференціації розмірів допомоги по безробіттю залежно від страхового стажу та терміну безробіття;
- д) диференціація розмірів виплати допомоги залежно від страхового стажу та розміру мінімальної заробітної плати.

20. «Страховий стаж» — це ... (дати визначення).

Практичні завдання

Практичне завдання 1.

Особа до реєстрації у службі зайнятості працювала 1 місяць із заробітною платою 12 000 грн. В якому обсязі і чи отримає вона допомогу?

Практичне завдання 2.

Після трьох років роботи громадянин Петренко вступив до аспірантури на денну форму навчання, а Борисенко у вищий навчальний заклад на заочну форму навчання. Перерва у страховому стажі була протягом навчання. Чи зберігається за ними право на допомогу по безробіттю і за яких умов?

Практичне завдання 3.

Працівник Волошко частково безробітний через сезонний простій виробництва на 2 місяці. Чи має право працівник на матеріальну допомогу?

Практичне завдання 4.

На підприємстві «Світанок» простій виробництва, що охопив 400 із 100 працівників і 27 % робочого часу. Простій триватиме 3 місяці. Тимчасово безробітними стали: Іванов, що проходить альтернативну (невійськову) службу; Петров, що є провідним фахівцем вже більше 13 років; Сидоров, який працює за сумісництвом; Макаренко, який вперше влаштувався на роботу за два місяці до простою; Мащенко, пропрацював вже 5 років, але відмовився від підходящої роботи з повним робочим днем. Хто буде отримувати допомогу, і з якого дня?

Практичне завдання 5.

Застрахована Іванова була направлена Державною службою зайнятості на курси підвищення кваліфікації, в цей же момент жінка отримувала допомогу по догляду за 2 річною дитиною. Чи буде надана допомога і з якого дня навчання?

Практичне завдання 6.

Особа, що була зареєстрована у Державній службі зайнятості померла. Чи отримає допомогу особа, що здійснювала її поховання і в якому розмірі?

Практичне завдання 7.

Особа є безробітною у зв'язку зі звільненням з роботи за власним бажанням без поважної причини. Має 15 років страхового стажу, середньомісячний заробіток до втрати роботи становив 12 000 грн. Визначити розмір допомоги на випадок безробіття.

Практичне завдання 8.

Особа є безробітною у зв'язку зі звільненням з роботи за згодою сторін. Має 10 років страхового стажу, а її середньомісячна заробітна плата в втрати роботи становила 13 500 грн. Визначити розмір допомоги на випадок безробіття.

Практичне завдання 9.

Найманого працівника звільнено 8 грудня 2021 року за власним бажанням. Ставши на облік у службу зайнятості, особа визнана безробітною з призначенням допомоги по безробіттю з 17 грудня 2022 року. Страховий стаж працівника — понад 5 років. Середньоденна заробітна плата за 6 місяців перед настанням страхового випадку становить 950,0 грн.

Розрахувати загальну суму допомоги по безробіттю в залежності від тривалості її виплати, якщо відомо:

✓ максимальна величина заробітної плати, з якої відповідно до законодавства сплачуються страхові внески становить (станом на 01.12.2022 р. складає $1004 \times 150 = 15060$ грн);

✓ середньомісячна заробітна плата, що склалася в галузях економіки області за місяць становила 9500 грн.

Практичне завдання 10.

Особа працювала за останнім основним місцем роботи з 10 березня 2022 року до 15 квітня 2022 року (заробітна плата становила у березні 7850,0 грн., у квітні — 6 580,0 грн.) За попереднім місцем роботи працювала 5 років і звільнена 26 лютого 2022 р. До державної служби зайнятості подала дві довідки про середню заробітну плату: з останнього місяця роботи за фактично відпрацьований час (березень-квітень 2022 р.) та попереднього місяця роботи за 6 календарних місяців (серпень 2019 р. — січень 2022 р.) із заробітною платою за місяцями розрахункового періоду відповідно 11 500 грн, 11 700 грн, 12 000 грн, 1000 грн. (матеріальна допомога) та 1 500 грн. З 30 листопада по 31 грудня 2019 р. включно особа хворіла.

Здійснити розрахунок одноразової допомоги по безробіттю для здійснення безробітним підприємницької діяльності, якщо відомо, що середньомісячна заробітна плата, що склалася в галузях економіки за місяць, що передував початку безробіття становила 3 985,6 грн.

Практичне завдання 11.

Підприємство — платник єдиного податку працевлаштувало двох безробітних на дотаційні робочі місця. За відпрацьовані в жовтні 2021 р. 20 робочих днів їм було нараховано 12 000 грн, та 11 500 грн, основної заробітної плати відповідно. Середня заробітна плата по області, в якій знаходиться підприємство у травні 2021 р. становила 3 124,35 грн. Діяльність підприємства віднесено до 14 класу професійного ризику виробництва, страховий тариф — 0,86 %.

Розрахувати загальну суму дотації, яку одержить підприємство — платник єдиного податку за жовтень 2021 р. в результаті працевлаштування безробітних.

Практичне завдання 12.

В виробничому цеху підприємства «Зоря» (чисельність персоналу 840 осіб) з чисельністю працівників 260 осіб. Протягом міся-

ця було періодичне вимкнення електроенергії за несплату, в результаті чого перерва у виробництві становила 23 % робочого часу. Петров — інженер виробничого цеху, який працює за сумісництвом, має середньомісячний оклад у розмірі 12 000 грн, Іванов — фрезерувальник цього цеху працює за сумісництвом, має середньомісячний оклад 11 500 грн, Сидоров — токарь 6-го розряду відмовився від підходящої роботи на цьому ж підприємстві, має середньомісячний оклад у розмірі 11 200 грн. Розрахувати розмір та строки виплати допомоги по частковому безробіттю (середня тривалість робочого дня 8 годин, 24 робочі дні на місяць).

Практичне завдання 13.

Випускник КНЕУ працював на протязі 1,5 років волонтером у компанії «Квазар-Мікро», звільнився 21.12.20, працевлаштувався по професії 24.06.21 р. Визначити, чи має право дана особа на допомогу, в якому розмірі, з якого дня, тривалість виплати?

Практичне завдання 14.

Особа працювала на заводі з 01.01.2010 р. із середньою заробітною платою 9 600 грн на місяць, але з 05.06.2020 р. був звільнений з незалежних від нього обставин. 04.07.2020 р. був зареєстрований у державній службі зайнятості як безробітний. Протягом двох місяців, що передували безробіттю, особа здійснювала догляд за 14 річним сином — інвалідом. Розрахувати страховий стаж, розмір та строки виплати допомоги по безробіттю.

Практичне завдання 15.

Уявіть собі, що Ви одні з дійових осіб на ринку праці, а саме: Державна служба зайнятості (ДСЗ), безробітний, роботодавець. Зімітуйте процес надання матеріального забезпечення та отримання соціальних послуг по даному виду соціального страхування, відіграючи певну випадково отриману роль з використанням математичних розрахунків при визначенні розміру допомоги по безробіттю, допомоги по частковому безробіттю, допомоги у період професійного навчання.

Практичне завдання 16.

Особу звільнено з незалежних від неї причин за 2 роки до виходу на пенсію. Особа працювала 35 років слюсарем 4-го розряду із середньою заробітною платою 12 560 грн. на місяць. 08.03.2021 особа зареєстрована у службі зайнятості як безробітна. Розрахувати розмір та строки виплати допомоги по безробіттю.

Практичне завдання 17.

Сім'я Іванових, яка складається з трьох осіб (чоловік, жінка, донька 15-ти років) мають сукупний річний дохід 98 832 грн. Батько вже три роки є безробітним і вже не отримує допомогу по безробіттю, і ще не працевлаштувався. За останнім місцем роботи середньомісячна заробітна плата його складала 9 590 грн. Чи має право батько отримати допомогу, якщо так, то розрахувати розмір та строки виплати матеріальної допомоги по безробіттю.

Практичне завдання 18.

Визначити загальний розмір матеріальної допомоги на випадок безробіття за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за умови, що застраховану особу було звільнено з роботи за скороченням штату 17 лютого 2021 року, а зареєструвалась вона у Державній службі зайнятості 1 березня 2021 року. У статусі безробітної застрахована особа перебувала до 20 листопада 2021 року, враховуючи, що з 1 жовтня по 20 листопада 2021 року вона відвідувала курси підвищення кваліфікації. Страховий стаж становить 7 років, щомісячна заробітна плата — 16 350 грн.

Практичне завдання 19.

Визначити розмір допомоги по частковому безробіттю та розмір заробітної плати що отримають працівники за умови, що на підприємстві (з загальною чисельністю персоналу 875 ос.) з п'ятиденним робочим тижнем та 8-ми часовим робочим днем простій становить 35 відсотків та охоплює 310 чол., тривалість якого з 12 квітня 2021 року по 13 вересня 2021 року. Працівнику Петренко С., який працює за сумісництвом, встановлено погодинну тарифну ставку 97,50 гривень при страховому стажі 6 років., а працівнику Стеженко М. встановлено погодинну тарифну ставку 75 гривень при страховому стажі 7 років.

Практичне завдання 20.

Працівник 1952 р.н. пропрацював на підприємстві 9 р. і мав оклад 13800 грн., звільнений за порушення трудової дисципліни 15.12.2021 р. За останній рік пропрацював 40 кал. тиж. Працевлаштувався на новому робочому місці 25.06.21 р. Чи буде надана йому допомога? Якщо так, то в якому розмірі, з якого дня? Розрахувати розмір допомоги.

Опрацювати додаткову літературу

1. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України [Електронний ресурс]: [прийнятий 2 берез. 2000 р.] за станом на 25 лист. 2016 р. / Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/153314>

2. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17/print1448191825302238#Text>

3. Про мінімальний розмір допомоги по безробіттю: Постанова Правління Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття від 12.09.2018 р. № 175. Офіційний вісник України. 2018. № 83. Ст. 2751.

4. Конвенція МОП № 44 про допомогу особам, котрі є безробітними з незалежних від них обставин від 23.06.1934 р. Конвенції та рекомендації, ухвалені Міжнародною організацією праці 1964-1999. Том I. Женева: Міжнародне бюро праці.

5. Конвенція МОП № 168 про сприяння зайнятості та захист від безробіття 21.06.1988 р. Конвенції та рекомендації, ухвалені Міжнародною організацією праці 1965-1999, Том II. Женева: Міжнародне бюро праці.

6. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України «Про затвердження переліку причин тимчасового припинення виробництва, що призводять до часткового безробіття і порядку фінансування виплат по частковому безробіттю» № 45 від 07.02.2009 р. // Соціальний захист. 2009. — № 3. — С. 34–36

7. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми збереження і розвитку трудового потенціалу України на період до 2017 року» від 22 липня 2009 р. № 851 –р.

8. Зайнятість та безробіття за 2019–2021 р.р: офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

9. Казановський А. В. Практика діяльності служб зайнятості зарубіжних країн: досвід та принципи організації : навч.-метод. розробка / А. В. Казановський. — К. : ІПК ДСЗУ, 2010. — 50 с.

10. Показники діяльності Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс]. — Офіційний сайт. — Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua>

11. Ситуація на ринку праці та результати діяльності державної служби зайнятості: Державна служба зайнятості. Офіційний сайт. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/68>.

12. Показники діяльності Державної служби зайнятості [Електронний ресурс]. Офіційний сайт. Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua>

13. Панюк Т. П. Використання світового досвіду для вирішення проблем ринку праці в Україні / Т. П. Панюк // Збірник наукових праць. Луцький технічний університет. — 2019. — Вип. 10 (38). С. 178–187.

14. Трунова Г. Окремі проблеми правового регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття / Г. Трунова. Трудове право 2017. №5. С. 76–79.

15. Шабанов Р. Правова характеристика тимчасових громадських робіт як заходу сприяння зайнятості населення [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2021/1/28.pdf>

ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ

Професійні компетенції студентів після вирішення ситуаційних завдань за темою 9

При вивченні теми здобувачу необхідно звернути увагу на: рівні пенсійної системи України; види пенсій; пенсійний вік та страховий стаж, при досягненні яких особа має право на отримання пенсійних виплат; джерела формування коштів, що спрямовуються на пенсійне забезпечення; організацію та порядок здійснення управління в системі пенсійного забезпечення; принципи та структуру системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; коло осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню; умови набуття права та порядок визначення розмірів пенсійних виплат; мінімальний розмір пенсії за віком; порядок здійснення пенсійних виплат за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням; порядок використання коштів Пенсійного фонду та накопичувальних фондів; роль та місце страхових компаній зі страхування життя у системі пенсійного страхування України.

Після виконання всіх завдань до теми 8 здобувач **знає**:

- ✓ сутність, необхідність та принципи пенсійного страхування;
- ✓ суб'єктну складову загальнообов'язкового державного пенсійного страхування їх взаємозв'язок;
- ✓ рівні пенсійної системи в Україні;
- ✓ види пенсійного забезпечення їх характеристику;

Також здобувач **вміє**:

- ✓ орієнтуватися в умовах призначення матеріального забезпечення пенсійного страхування;
- ✓ вільно орієнтуватися в державних і приватних системах пенсійного забезпечення;
- ✓ формулювати зміст програм добровільного пенсійного страхування;
- ✓ орієнтуватися в джерелах формування та використання коштів, що спрямовуються на пенсійне забезпечення;
- ✓ організацію та порядок здійснення управління в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Опанування теми здобувачу необхідно почати зі сутності та необхідності пенсійного страхування в Україні, розгляду його

структури, що складається з трьох рівнів: солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та системи недержавного пенсійного забезпечення.

Здобувач повинен зрозуміти, що перший рівень — солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування — базується на засадах солідарності і субсидування та здійснення виплат пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду. Другий рівень — накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування — базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді або у відповідних недержавних пенсійних фондах. Третій рівень — система недержавного пенсійного забезпечення базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат за рахунок недержавного пенсійне забезпечення.

Наступним кроком здобувач повинен визначити сутність суб'єктів системи пенсійного забезпечення в Україні, а саме: застрахованих осіб, страхувальників, Пенсійного фонду, Накопичувального фонду, недержавних пенсійних фондів, страхових організацій зі страхування життя тощо.

Визначити коло громадян України, які підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню та коло громадян, які мають право на отримання пенсійних виплат та соціальних послуг. Звернути увагу на добровільну участь громадян у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що здійснюється на підставі договору добровільної участі.

З'ясувати види пенсійних виплат, що призначаються за рахунок коштів Пенсійного та Накопичувального фонду, особливі принципи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування: права на добровільну участь у системі загальнообов'язкового пенсійного страхування осіб, які не підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню; заінтересованості кожної працездатної особи у власному матеріальному забезпеченні після виходу на пенсію; рівноправності застрахованих осіб щодо отримання пенсійних виплат та виконання обов'язків стосовно сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування; диференціації розмірів пенсій залежно від тривалості страхового стажу та розміру

заробітної плати (доходу); фінансування видатків на виплату пенсій, надання соціальних послуг за рахунок страхових внесків, бюджетних коштів і коштів цільових фондів; спрямування частини страхових внесків до накопичувальної системи пенсійного страхування для здійснення оплати договорів страхування довічної пенсії і одноразової виплати залежно від розмірів накопичень застрахованої особи з урахуванням інвестиційного доходу; організації управління Пенсійним фондом на основі паритетності представників від застрахованих осіб, роботодавців та держави і на засадах гласності, прозорості та доступності його діяльності; обов'язковості фінансування за рахунок коштів Пенсійного фонду витрат, пов'язаних з виплатою пенсій та наданням соціальних послуг; відповідальності суб'єктів системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, а також за невиконання або неналежне виконання покладених на них обов'язків.

Здобувач повинен звернути увагу на структуру Персональної облікової картки застрахованої особи, а саме на умовно-постійну її частину, частини які відображають страховий стаж, заробітну плату (дохід) та розмір сплачених страхових внесків, сплату за рахунок коштів Пенсійного фонду пенсії застрахованій особі за місяцями, стан пенсійних активів застрахованої особи або здійснення виплат спадкоємцям накопичувального пенсійного рахунку.

Далі здобувачу треба ознайомитись зі порядком визначення страхового стажу для обчислення розміру пенсії, коефіцієнтом страхового стажу.

Наступним кроком у вивченні умови призначення пенсії за віком є порядок розрахунку розміру пенсії, підстави для призначення мінімального розміру пенсії, для підвищення розміру пенсії у разі відстрочки часу її призначення.

При розгляді пенсії по інвалідності внаслідок загального захворювання, здобувачу необхідно звернути увагу на її розмір, який залежить від віку особи, що визнана інвалідом, групи інвалідності, страхового стажу на час настання інвалідності або на день настання пенсії, а також на період, на який призначається пенсія по інвалідності, строк її виплати.

В подальшому потрібно дослідити основні принципи призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника (розмір пенсії у зв'язку з втратою годувальника, період, на який призначається пенсія у зв'язку з втратою годувальника, зміна розміру пенсії, призначення однієї пенсії у зв'язку з втратою годувальника на всіх членів сім'ї, виділення частки пенсії).

Вивчаючи дану тему, здобувачі мають ознайомитися зі порядком визначення заробітної плати для обчислення пенсії у солідарній системі, строками призначення (перерахунку) та виплати пенсії.

Здобувач повинен приділити увагу ставкам збору на обов'язкове державне пенсійне страхування, базам нарахування та його платникам (за виключенням єдиного соціального внеску).

Таблиця 21

Ставки збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій

№	Суб'єкти — платники збору на обов'язкове державне пенсійне страхування	Об'єкт оподаткування	Ставка збору
1.	Суб'єкти підприємницької діяльності, що здійснюють торгівлю ювелірними виробами із золота (крім обручок), платини і дорогоцінного каміння	Вартість реалізованих ювелірних виробів із золота (крім обручок), платини і дорогоцінного каміння	5 %
2.	Юридичні та фізичні особи при відчуженні легкових автомобілів, крім легкових автомобілів, якими забезпечуються інваліди, та тих автомобілів, які переходять у власність спадкоємцям за законом	Вартість легкового автомобіля	3–5 %
3.	Підприємства, установи та організації незалежно від форм власності та фізичні особи, які придбавають нерухоме майно	Вартість нерухомого майна, зазначена в договорі купівлі-продажу такого майна	1 %
4.	Підприємств, установ та організацій, фізичних особи, які користуються послугами стільникового рухомого зв'язку	Вартість будь-яких послуг стільникового рухомого зв'язку, сплачена споживачами цих послуг оператору, що їх надає	7,5 %

Після розгляду порядку призначення пенсій у солідарній системі пенсійного страхування, студенту необхідно звернути увагу на пенсійні виплати за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування, отримання довічної пенсії або одноразової виплати за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування, що обліковуються на її накопичувальному пенсійному рахунку в Накопичувальному фонді або на індивідуальному пенсійному рахунку у відповідному недержавному пенсійному фонді. В подальшому необхідно з'ясувати види довічних пенсій.

З огляду на забезпечення фінансової стабільності Пенсійного фонду необхідно відзначити функції Резерву коштів Пенсійного фонду, що складається зі резерву коштів для поточних потреб та резерву коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду в майбутніх періодах.

Вивчення питання щодо джерел формування накопичувальної системи пенсійного страхування та використання її коштів необхідно розпочати зі джерел формування до яких відносять: страхові внески до накопичувальної системи пенсійного страхування, інвестиційний дохід, що утворюється в результаті розміщення та інвестування коштів накопичувальної системи пенсійного страхування, суми пені, сплаченої страхувальником за несвоєчасне перерахування сум страхових внесків на рахунок для другого рівня системи пенсійного забезпечення на користь учасників накопичувальної системи пенсійного страхування.

Продовжуючи розгляд розпочатого питання, необхідно приділити увагу напрямкам використання коштів накопичувальної системи пенсійного страхування для: інвестування з метою отримання інвестиційного доходу на користь учасників накопичувальної системи пенсійного страхування, оплати договорів страхування довічних пенсій або здійснення одноразових виплат, оплати послуг компаній з управління активами накопичувального фонду або відповідного недержавного пенсійного, оплати послуг зберігача Накопичувального фонду або відповідного недержавного пенсійного фонду, оплати послуг із проведення планової аудиторської перевірки Накопичувального фонду або недержавного пенсійного фонду, оплати послуг радника з інвестиційних питань, оплати послуг виконавчої дирекції Пенсійного фонду з адміністрування Накопичувального фонду, у тому числі на проведення конкурсів, або оплати послуг з адміністрування недержавного пенсійного фонду.

Розкриваючи питання управління пенсійними активами необхідно звернути увагу на категорії їх представлення та обмеження по квотам, вимоги по їх зберіганню.

Термінологічний словник

Актuariйні розрахунки — фінансовий аналіз коротко- і довгострокових наслідків функціонування системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що містить прогноз фінансових потоків, оцінку фінансових зобов'яз-

зань, довгостроковий прогноз стану та стабільності системи, докладний аналіз коротко- і довгострокових фінансових наслідків будь-яких змін у цій системі.

Довічна пенсія з коштів Накопичувального пенсійного фонду — пенсійна виплата, сума якої визначається в договорі страхування довічної пенсії та сплачується у визначеному законом порядку застрахованій особі після досягнення нею пенсійного віку або членам її сім'ї чи спадкоємцям передбачених законодавством.

Застрахована особа — фізична особа, яка підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню і сплачує (сплачувала) та/або за яку сплачуються чи сплачувалися страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Зберігач — банк, що здійснює свою діяльність відповідно до законодавства про банки і банківську діяльність, щодо зберігання та обслуговування коштів Накопичувального фонду.

Коефіцієнт страхового стажу — величина, що визначається для обрахування страхового стажу при обчисленні розміру пенсії у солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Компанія з управління активами — юридична особа, яка здійснює управління активами на підставі ліцензії на провадження професійної діяльності з управління активами в частині управління пенсійними активами та обирається за результатами тендера.

Мінімальна пенсія — державна соціальна гарантія, розмір якої визначається законодавством.

Накопичувальний пенсійний рахунок — частина персональної облікової картки в системі персоніфікованого обліку, що відображає стан пенсійних активів застрахованої особи в накопичувальній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Накопичувальний пенсійний фонд — цільовий позабюджетний фонд, який акумулює страхові внески застрахованих осіб, що обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках та інвестуються з метою отримання інвестиційного доходу на користь застрахованих осіб, пенсійні активи якого використовуються для оплати договорів страхування довічних пенсій або одноразових виплат застрахованим особам, членам їхніх сімей чи спадкоємцям.

Недержавний пенсійний фонд — фонд, що створюється та діє у відповідності до законодавства про недержавне пенсійне забезпечення.

Непрацездатні громадяни — особи, які досягли встановленого законом пенсійного віку або визнані інвалідами, у тому числі діти-інваліди, а також особи, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника.

Одноразова виплата — пенсійна виплата, що здійснюється в разі досягнення застрахованою особою пенсійного віку за рахунок коштів Накопичувального фонду.

Основні напрями інвестиційної політики — документ, визначає напрями та обмеження інвестування коштів Накопичувального фонду, рівні інвестиційного доходу, суми коштів на адміністративні витрати, видатки на фінансування оплати договорів страхування довічних пенсій та одноразових виплат у відповідному році.

Пенсійні виплати — грошові виплати в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що здійснюються у вигляді пенсії, довічної пенсії або одноразової виплати.

Пенсія — щомісячна пенсійна виплата в солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яку отримує застрахована особа в разі досягнення нею пенсійного віку чи визнання її інвалідом, або отримують члени її сім'ї.

Пенсійні активи Накопичувального фонду — грошові кошти, цінні папери, майнові права та зобов'язання щодо них, які сформовані в Накопичувальному фонді.

Пенсіонер — особа, яка отримує пенсію, довічну пенсію, або члени її сім'ї, які отримують пенсію в разі смерті цієї особи.

Персоніфікований облік у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування (персоніфікований облік) — організація та ведення обліку відомостей про застраховану особу, що використовується в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Професійна діяльність з управління активами в частині пенсійних активів — професійна діяльність, що пов'язана з управлінням пенсійними активами Накопичувального фонду з метою збереження їх вартості та отримання інвестиційного доходу на користь застрахованих осіб.

Уповноважений банк — банк, що здійснює свою діяльність відповідно до законодавства про банки і банківську діяльність

та провадить розрахунково- касові операції з коштами Пенсійного фонду.

Чиста вартість одиниці пенсійних активів — вартість одиниці пенсійних активів, що визначається шляхом ділення чистої вартості пенсійних активів на загальну кількість одиниць пенсійних активів на день розрахунку;

Чиста вартість пенсійних активів — різниця між вартістю пенсійних активів на день проведення розрахунку та загальною сумою зобов'язань Накопичувального фонду, що підлягають виконанню на день проведення розрахунку.

Ситуаційні завдання для практичних занять

У правому стовпчику таблиці 22 наведено визначення економічних термінів, що використовуються в соціальному страхуванні, у лівому — терміни. Обрати правильне трактування економічного змісту кожного терміну.

Таблиця 22

1.	Зберігач	1.	Фізична особа, яка підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню і сплачує (сплачувала) та/або за яку сплачуються чи сплачувалися страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.
2.	Застрахована особа	2.	Банк, який здійснює свою діяльність відповідно до законодавства про банки і банківську діяльність, щодо зберігання та обслуговування коштів Накопичувального фонду.
3.	Мінімальна пенсія	3.	Величина, що визначається для обрахунку страхового стажу при обчисленні розміру пенсії у солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
4.	Коефіцієнт страхового стажу	4.	Державна соціальна гарантія, розмір якої визначається законодавством.
5.	Пенсійні виплати	5.	Цільовий позабюджетний фонд, який акумулює страхові внески застрахованих осіб, що обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках та інвестуються з метою отримання інвестиційного доходу на користь застрахованих осіб, пенсійні активи якого використовуються для оплати договорів страхування довічних пенсій або одноразових виплат застрахованим особам, членам їхніх сімей чи спадкоємцям.

6.	Накопичувальний пенсійний фонд	6.	Грошові виплати в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що здійснюються у вигляді пенсії, довічної пенсії або одноразової виплати.
----	---------------------------------------	----	---

Навчальні завдання

Теми рефератів

1. Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування в системі соціального захисту населення.
2. Пенсійна система України та характеристика її рівнів.
3. Види та порядок призначення пенсій за віком.
4. Види та порядок призначення пенсій по інвалідності.
5. Види та порядок призначення пенсій у зв'язку втратою годувальника.
6. Управління коштами Накопичувального фонду.

Питання для дискусій

1. Як впливає демографічна ситуація країни на обсяги пенсійних виплат.
2. Назвіть причини дефіциту коштів Пенсійного фонду.
3. Які проблеми ви бачаєте у запровадженні накопичувальної системи пенсійного страхування.

Завдання для індивідуальної роботи

1. Дослідіть напрями використання коштів Пенсійного фонду та недержавних пенсійних фондів.
2. Поясніть організацію та порядок укладання договорів страхування довічної пенсії.
3. Проведіть аналіз функціонування Пенсійного фонду в Україні на сучасному етапі.
4. Дослідіть особливості виплати пенсійних коштів внутрішньо переміщеним особам.

Тести

Обрати правильний варіант відповіді:

1. Система пенсійного забезпечення в Україні складається з:
 - а) солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

б) накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

в) системи недержавного пенсійного забезпечення;

г) всі відповіді вірні

2. *Перший рівень системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Україні має назву:*

а) солідарна система;

б) накопичувальна система;

в) система недержавного пенсійного забезпечення

3. *Третій рівень системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Україні називається:*

а) система недержавного пенсійного забезпечення;

б) накопичувальна система;

в) солідарна система

4. *Суб'єктами солідарної системи є:*

а) застраховані особи;

б) страхувальники;

в) Міністерство фінансів;

г) уповноважений банк;

д) Пенсійний фонд

5. *Суб'єктами системи накопичувального пенсійного забезпечення є:*

а) особи, від імені та на користь яких здійснюється накопичення та інвестування коштів;

б) підприємства, установи, організації та фізичні особи, що здійснюють перерахування внесків до системи накопичувального пенсійного забезпечення;

в) Державна казначейська служба;

г) недержавні пенсійні фонди;

д) страхові організації;

6. *За рахунок коштів Пенсійного фонду в солідарній системі призначаються такі пенсійні виплати:*

а) пенсія за віком;

б) довічна пенсія подружжя;

в) пенсія по інвалідності внаслідок загального захворювання;

г) одноразова виплата;

д) пенсія у зв'язку з втратою годувальника;

7. *Особи мають право на призначення пенсії за віком після досягнення:*

а) віку 55 років та наявності страхового стажу не менше 15 років;

б) віку 60 років та наявності страхового стажу не менше 25 років;

в) віку 60 років та наявності страхового стажу не менше 20 років

8. *Розмір пенсії за віком визначається на підставі:*

а) заробітної плати (дохіду) застрахованої особи та коефіцієнту страхового стажу застрахованої особи;

б) заробітної плати (дохіду) застрахованої особи та страхового стажу застрахованої особи;

в) заробітної плати (дохіду) застрахованої особи за останні п'ять років;

9. *Мінімальний розмір пенсії за віком має дорівнювати:*

а) прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб, які втратили працездатність, визначеного законом;

б) мінімальній зарплаті на момент виплати пенсії, встановленій законодавчо;

в) трьом прожитковим мінімумам для осіб, що втратили працездатність.

10. *Пенсія у зв'язку з втратою годувальника на одного непрацездатного члена сім'ї призначається в розмірі:*

а) 50 % пенсії за віком померлого годувальника;

б) 100 % прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб;

в) 25 % пенсії за віком годувальника.

Практичні завдання

Практичне завдання 1.

Визначити розмір пенсії у зв'язку з втратою годувальника, за умови, що його розмір пенсії за віком становив 4 670 грн. На утриманні померлого знаходились діти у віці 15 та 21 років.

Практичне завдання 2.

Для господарських потреб підприємство придбало легковий автомобіль, вартість якого відповідно до рахунку — 250 тис. грн. (з ПДВ). Яку суму пенсійного збору підприємство має сплатити до Пенсійного фонду?

Практичне завдання 3.

Визначити розмір допомоги на поховання пенсіонера, за умови що його місячна пенсія за віком становила 3 600 грн. Особа, яка здійснила його поховання витратила 11 500 грн. Пояснити різницю у розрахунку такої допомоги, якщо зазначити, що пенсіонер працював пожежником.

Практичне завдання 4.

Ринкова вартість промислової споруди — 1.5 млн. грн. (з ПДВ). Яку суму пенсійного збору має сплати підприємство, яке придбало споруду, у момент нотаріального засвідчення?

Практичне завдання 5.

Визначити розмір пенсії у зв'язку з втратою годувальника, за умови, що розмір його пенсії за віком становив 3 160 грн. На утриманні померлого знаходились дитина у віці 21 року та мати пенсійного віку.

Практичне завдання 6.

Визначити розмір пенсії у зв'язку з втратою годувальника за умови, що розмір його пенсії за віком становив 4 100 грн. На утриманні померлого знаходились дитина у віці 16 років та жінка.

Практичне завдання 7.

Визначити розмір пенсійного збору що має сплати підприємство, яке користується послугами стільникового рухомого зв'язку, за умови що вартість послуг стільникового рухомого зв'язку, сплачена оператору, що їх надає, включаючи вартість вхідних та вихідних телефонних дзвінків, плату (надбавку) за роумінг, вартість інших спеціальних послуг, зазначених у рахунку на оплату послуг стільникового рухомого зв'язку — 16 300 грн.

Практичне завдання 8.

Визначити розмір пенсійного збору що має сплати підприємство, яке користується послугами стільникового рухомого зв'язку, за умови що плата за роумінг, вартість інших спеціальних послуг, зазначених у рахунку на оплату послуг стільникового рухомого зв'язку — 7 770 грн.

Практичне завдання 9.

Визначити розмір пенсійного збору що має сплати суб'єкти підприємницької діяльності, що здійснює торгівлю дорогоцінним камінням, за умови, що вартість реалізованих дорогоцінних камінь — 188 900 грн.

Практичне завдання 10.

Ювелірний магазин реалізував ювелірних виробів на суму 142 000 грн, в тому числі золотих обручок на суму 18 000 грн. В загальній сумі реалізованого товару величина ПДВ становить 23 000 грн.

Визначити суму збору на обов'язкове пенсійне страхування з продажу ювелірних виробів, що має сплатити ювелірний магазин бюджету Пенсійного фонду України, враховуючи те, що база для нарахування збору збігається з базою для нарахування ПДВ.

Практичне завдання 11.

Громадянин придбав 2 легкові автомобіля та 1 вантажівку для використання у підприємницькій діяльності. Договірна вартість одного легкового автомобіля становить — 540 000 грн, а вантажівки — 880 000 грн з урахуванням ПДВ. Витрати на державну реєстрацію 1 автомобіля становлять 500 грн.

Визначити суму збору на пенсійне страхування, що має сплатити громадянин до бюджету фонду.

Практичне завдання 12.

Приватний підприємець на загальній системі оподаткування одержав впродовж поточного року чистий дохід у розмірі 150 000 грн. Впродовж звітної періоду ним були сплачені авансові платежі пенсійних внесків, виходячи з авансових сум податку з доходу 30 000 грн. Визначити суму пенсійного внеску, що має бути перерахована приватним підприємцем у поточному році вказавши терміни сплати.

Практичне завдання 13.

За призначенням пенсій за віком на пільгових умовах 20 квітня ц. р. звернувся громадянин Іванов С. А., який народився 20 квітня 1954 р. Він має 6 повних років стажу за списком № 1 (з 1 січня 2003 р. по 20 квітня 2009 р.) та загальний стаж роботи — 35 років 11 міс. Середня заробітна плата в галузях економіки України у поточному році становила 44 346 грн.

Розрахувати суму коефіцієнтів заробітної плати особи, а також визначити розмір пенсій за віком з врахуванням у особи понад нормованого страхового стажу, врахувати розмір прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність у поточному році.

Практичне завдання 14.

Підприємство продало будівлю загальногосподарського призначення за договірною ціною 264 000,00 грн. Того ж самого дня підприємством було придбано будівлю під улаштування магазину роздрібної торгівлі для реалізації продукції підприємства. Договірна ціна даної будівлі становила 324 000,00 грн.

Визначити, яку суму збору на пенсійне страхування з операції купівлі- продажу нерухомого майна має сплатити підприємство до бюджету Пенсійного фонду.

Практичне завдання 15.

У березні ц. р. бухгалтер підприємства «Україна» нарахував працівнику, крім заробітної плати 33 000 грн матеріальну допомогу на оздоровлення — 7 200 грн. Проте на суму матеріальної допомоги не було нараховано і утримано єдиний соціальний внесок. Отже, на кінець березня на особових рахунках страхувальника в Пенсійному фонді України значились переплата по пенсійних внесках, що була більшою від суми недоплачених страхових внесків. Помилку в розрахунках було виявлено в липні того ж року.

Розрахувати розмір штрафних санкцій та пені, накладених територіальним органом Пенсійного фонду за порушення норм чинного законодавства.

Опрацювати додаткову літературу

1. Головне управління статистики у м. Києві. URL: <http://www.kiev.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=1139&lang=1>

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення». Редакція від 18.06.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213-19#Text>

3. Наказ Міністерства фінансів України №449 від 20.04.2015 «Про затвердження Інструкції про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування». Редакція від 04.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0508-15#Text>

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження бюджету Пенсійного фонду України на 2021 рік». Редакція від 10.12.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/126-2021-%D0%BF#Text>

5. Постанова Пенсійного фонду від 18.02.2021 №6-3 «Про затвердження Змін до Порядку визначення показників середньої заробітної плати (доходу) в Україні, з якої сплачено страхові внески та яка відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» враховується для обчислення пенсії. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0394-21#Text>

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця 1

Платники єдиного внеску

Роботодавці	Застраховані особи
Підприємства, установи та організації, інші юридичні особи, утворені відповідно до законодавства України, незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, які використовують працю фізичних осіб на умовах трудового договору (контракту) або на інших умовах, передбачених законодавством, чи за цивільно-правовими договорами (крім цивільно-правового договору, укладеного з фізичною особою-підприємцем, якщо виконувані роботи (надавані послуги) відповідають видам діяльності, зазначеним у витягу з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців), у тому числі філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи зазначених підприємств, установ і організацій, інших юридичних осіб, які мають окремий баланс і самостійно ведуть розрахунки із застрахованими особами.	Працівники — громадяни України, іноземці (якщо інше не встановлено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВРУ) та особи без громадянства, які працюють: • на підприємствах, в установах та організаціях, в інших юридичних осіб; • у фізичних осіб-підприємців на умовах трудового договору (контракту); • у фізичних осіб, які забезпечують себе роботою самостійно, та в інших фізичних осіб на умовах трудового договору (контракту).
Фізичні особи-підприємці, зокрема ті, які використовують працю ін. осіб на умовах трудового договору (контракту) або на інших умовах, передбачених законодавством про працю, чи за цивільно-правовим договором (крім цивільно-правового договору, укладеного з фізичною особою — підприємцем, якщо виконувані роботи (надавані послуги) відповідають видам діяльності, зазначеним у витягу з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців).	Фізичні особи, які виконують роботи (надають послуги) на підприємствах, в установах та організаціях, в інших юридичних осіб, чи у фізичних осіб-підприємців або осіб, які забезпечують себе роботою самостійно, за цивільно-правовими договорами (крім фізичних осіб-підприємців, якщо виконувані ними роботи (надані послуги) відповідають видам діяльності, зазначеним у витягу з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців).

Роботодавці	Застраховані особи
Фізичні особи, які забезпечують себе роботою самостійно, та фізичні особи, які використовують працю інших осіб на умовах трудового договору (контракту).	Фізичні особи — підприємці, в т.ч. ті, які обрали спрощену систему оподаткування та члени сімей цих осіб, які беруть участь у провадженні ними підприємницької діяльності.
Дипломатичні представництва і консульські установи України, філії, представництва, інші відокремлені підрозділи підприємств, установ та організацій (у т.ч. міжнародні), утворені відповідно до законодавства України, які мають окремий баланс і самостійно здійснюють розрахунки із застрахованими особами.	Особи, які забезпечують себе роботою самостійно — займаються незалежною професійною діяльністю, а саме науковою, літературною, художньою, освітньою або викладацькою, а також медичною, юридичною практикою, в тому числі адвокатською, нотаріальною діяльністю, або особи, які провадять релігійну (місіонерську) діяльність, іншу подібну діяльність та отримують дохід безпосередньо від цієї діяльності, за умови, що такі особи не є найманими працівниками чи підприємцями.
Дипломатичні представництва і консульські установи іноземних держав, філії, представництва та інші відокремлені підрозділи іноземних підприємств, установ та організацій (у т.ч. міжнародні), розташовані на території України.	– Громадяни України, які працюють у розташованих за межами України дипломатичних представництвах і консульських установах України, філіях, представництвах, інших відокремлених підрозділах підприємств, установ та організацій (зокрема міжнародних), утворених відповідно до законодавства України (якщо інше не передбачено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВРУ); – громадяни України та особи без громадянства, які працюють у дипломатичних представництвах і консульських установах іноземних держав, філіях, представництвах, інших відокремлених підрозділах іноземних підприємств, установ та організацій (зокрема міжнародних), розташованих на території України.
Підприємства, установи, організації, фізичні особи, які використовують найману працю, військові частини та органи, які виплачують грошове забезпечення, допомогу по тимчасовій непрацездатності, допомогу або компенсацію.	Військовослужбовці (крім військовослужбовців строкової військової служби), особи рядового і начальницького складу. А також особи, які проходять строкову військову службу у ЗСУ, інших утворених відповідно до закону військових формуваннях, СБУ, орга-

Роботодавці	Застраховані особи
	нах МВС України та службу в органах і підрозділах цивільного захисту.
	Батьки — вихователі дитячих будинків сімейного типу; прийомні батьки, якщо вони отримують грошове забезпечення відповідно до законодавства.
	Особи, які отримують допомогу по тимчасовій непрацездатності.
	Особи, які відповідно до закону отримують допомогу по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.
	Один з непрацюючих працездатних батьків, усиновителів, опікун, піклувальник, які фактично здійснюють догляд за дитиною-інвалідом, а також непрацюючі працездатні особи, які здійснюють догляд за інвалідом I групи або за престарілим, який за висновком медичного закладу потребує постійного стороннього догляду або досяг 80-річного віку, якщо такі непрацюючі працездатні особи отримують допомогу або компенсацію відповідно до законодавства.

Додаток Б

Таблиця 2

База нарахування, обчислення і сплати єдиного внеску

Платники єдиного внеску	База нарахування, обчислення і сплати єдиного внеску
— Роботодавці (крім підприємств, установ, організацій, фізичних особи, які використовують найману працю, військові частини та органи, які виплачують грошове забезпечення, допомогу по тимчасовій непрацездатності, допомогу або компенсацію); — працівники — громадяни України, іноземці (якщо інше не встановлено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВРУ) та особи без громадянства; — фізичні особи, які виконують роботи (надають послуги) на підприємствах, в установах та організаціях, в інших юридичних осіб, чи у фізичних осіб-підприємців або осіб, які забезпечують себе роботою самостійно, за цивільно-правовими договорами (крім фізичних осіб-підприємців, якщо виконувані ними роботи (надані послуги) відповідають видам діяльності, зазначеним у витягу з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців); громадяни України, які працюють у розташованих за межами України дипломатичних представництвах і консульських установах України, філіях, представництвах, інших відокремлених підрозділах підприємств, установ та організацій (зокрема міжнародних), утворених відповідно до законодавства України (якщо інше не передбачено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України);	Сума нарахованої заробітної плати за видами виплат, які включають основну та додаткову заробітну плату, інші заохочувальні та компенсаційні виплати, у тому числі в натуральній формі, що визначаються відповідно до ЗУ «Про оплату праці» (108/95-ВР) https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text та суму винагороди фізичним особам за виконання робіт (надання послуг) за цивільно-правовими договорами.
— громадяни України та особи без громадянства, які працюють у дипломатичних представництвах і консуль-	

Платники єдиного внеску	База нарахування, обчислення і сплата єдиного внеску
ських установах іноземних держав, філіях, представництвах, інших відокремлених підрозділах іноземних підприємств, установ та організацій (зокрема міжнародних), розташованих на території України; — особи, які працюють на виборних посадах в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян та отримують заробітну плату (винагороду) за роботу на такій посаді; — працівники воєнізованих формувань, гірничорятувальних частин незалежно від підпорядкування, а також особовий склад аварійно-рятувальної служби, утвореної відповідно до законодавства на постійній основі.	
Підприємства, установи, організації, фізичні особи, які використовують найману працю, військові частини та органи, які виплачують грошове забезпечення, допомогу по тимчасовій непрацездатності, допомогу або компенсацію.	Сума грошового забезпечення, оплати перших п'яти (5) днів тимчасової непрацездатності, що здійснюється за рахунок коштів роботодавця, та допомоги по тимчасовій непрацездатності; допомоги або компенсації відповідно до законодавства.
Особи, які проходять строкову військову службу у ЗСУ, інших утворених відповідно до закону військових формуваннях, СБУ, органах МВС та службу в органах і підрозділах цивільного захисту.	Сума грошового забезпечення, нарахованого особі за базовий звітний період.
Особи, які відповідно до закону отримують допомогу по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку;	Сума допомоги по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, нарахованої за базовий звітний період.
Один з непрацюючих працездатних батьків, усиновителів, опікуна, піклувальника, які фактично здійснюють догляд за дитиною-інвалідом, а також за непрацюючих працездатних осіб, які здійснюють догляд за інвалідом І групи або за престарілим, який згідно з висновком медичного закладу потребує постійного стороннього догляду або досяг 80-річного віку, якщо такі	Сума допомоги або компенсацій, нарахованих за базовий звітний період.

Платники єдиного внеску	База нарахування, обчислення і сплата єдиного внеску
непрацюючі працездатні особи отримують допомогу або компенсацію відповідно до законодавства.	
Батьки — вихователі дитячих будинків сімейного типу; прийомні батьки, якщо вони отримують грошове забезпечення відповідно до законодавства.	Сума грошового забезпечення, нарахованого за базовий звітний період.
— Фізичні особи-підприємці (крім фізичних осіб-підприємців, які обрали спрощену систему оподаткування) та члени сімей цих осіб, які беруть участь у провадженні ними підприємницької діяльності. (До членів сімей фізичних осіб-підприємців, які беруть участь у провадженні ними підприємницької діяльності, належать дружина (чоловік), батьки, діти та інші утриманці, які досягли 15-річного віку, не перебувають у трудових або цивільно-правових відносинах з такою фізичною особою-підприємцем, але спільно з ним провадять підприємницьку діяльність і отримують від цього частину доходу). Особи, які забезпечують себе роботою самостійно, — займаються незалежною професійною діяльністю, а саме науковою, літературною, артистичною, художньою, освітньою або викладацькою, а також медичною, юридичною практикою, в тому числі адвокатською, нотаріальною діяльністю, або особи, які провадять релігійну (місіонерську) діяльність, іншу подібну діяльність та отримують дохід безпосередньо від цієї діяльності, за умови, що такі особи не є найманими працівниками чи підприємцями.	Сума доходу (прибутку), отриманого від їх діяльності, що підлягає обкладенню податком на доходи фізичних осіб, та на суму доходу, що розподіляється між членами сім'ї фізичних осіб-підприємців, які беруть участь у провадженні ними підприємницької діяльності. При цьому сума ЄСВ не може бути меншою за розмір мінімального страхового внеску за кожну особу за місяць, у якому отримано дохід (прибуток).
Фізичні особи-підприємці, які обрали спрощену систему оподаткування, та члени сімей цих осіб, які беруть участь у провадженні ними підприємницької діяльності.	Суми, що визначаються платниками самостійно для себе та членів сім'ї, які беруть участь у провадженні ними підприємницької діяльності, але не більше максимальної величини бази нарахування єдиного внеску. При цьому сума єдиного внеску не може бути меншою за розмір мінімального страхового внеску за кожну особу.

Платники єдиного внеску	База нарахування, обчислення і сплата єдиного внеску
Особи, які отримують допомогу по тимчасовій непрацездатності.	Сума допомоги по тимчасовій непрацездатності.
— Особи, які працюють у сільському господарстві, зайняті на сезонних роботах, виконують роботи (надають послуги) за цивільно-правовими договорами, творчих працівників (архітекторів, художників, артистів, композиторів, мистецтвознавців, письменників) та інших осіб, які отримують заробітну плату (дохід) за виконану роботу (надані послуги), строк виконання яких перевищує календарний місяць. — Особи, яким після звільнення з роботи нарахована заробітна плата (дохід) за відпрацьований час або згідно з рішенням суду — середню заробітну плату за вимушений прогул.	Сума, що визначається як добуток заробітної плати (доходу), виплаченої за результатами роботи на кількість місяців, за які вона нарахована.

Додаток В

Таблиця 3

Розмір єдиного внеску для різних платників єдиного внеску

Платники єдиного внеску	Розмір єдиного внеску
Бюджетні установи.	22 % суми нарахованої заробітної плати за видами виплат, які включають основну та додаткову заробітну плату, інші заохочувальні та компенсаційні виплати, у тому числі в натуральній формі, що визначаються відповідно до ЗУ «Про оплату праці» (108/95-ВР).
Роботодавці (крім підприємств, установ, організацій, фізичних особи, які використовують найману працю, військові частини та органи, які виплачують грошове забезпечення, допомогу по тимчасовій непрацездатності, допомогу або компенсацію), які використовують працю найманих працівників із числа осіб льотних екіпажів повітряних суден цивільної авіації (пілоти, штурмани, бортінженери, бортмеханіки, бортрадисти, льотчики-наглядачі) і бортоператорів, які виконують спеціальні роботи в польотах.	22 % суми нарахованої заробітної плати за видами виплат, які включають основну та додаткову заробітну плату, інші заохочувальні та компенсаційні виплати, у тому числі в натуральній формі, що визначаються відповідно до ЗУ «Про оплату праці» (108/95-ВР).
Роботодавці (крім підприємств, установ, організацій, фізичних особи, які використовують найману працю, військові частини та органи, які виплачують грошове забезпечення, допомогу по тимчасовій непрацездатності, допомогу або компенсацію), які укладають цивільно-правові договори/ гіг-контракти.	22 % з винагороди за виконання цивільно-правового договору/гіг-контракту
Підприємства, установи і організації та ФОП, де є працівники інваліди.	8,41 % з суми нарахованої зарплати працюючих інвалідів за видами виплат, які включають основну та додаткову зарплату, ін. заохочувальні, компенсаційні виплати, у т. ч. в натуральній формі, відповідно до Закону «Про оплату праці», і суми оплати перших 5 днів тимчасової непрацездатності, що здійснюється за рахунок роботодавця, та допомоги з тимчасової непрацездатності для працюючих ін-

Платники єдиного внеску	Розмір єдиного внеску
	валідів (п. 13 ст. 8 ЗУ «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text
Підприємства і організації всеукраїнських громадських організацій інвалідів, зокрема товариств УТОГ та УТОС, в яких кількість інвалідів становить не менш як 50 % загальної чисельності працюючих, і за умови, що фонд оплати праці таких інвалідів становить не менш як 25 % суми витрат на оплату праці.	5,3 % (п. 14 ст. 8 ЗУ «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text
Підприємства і організації громадських організацій інвалідів, кількість інвалідів в яких не менш 50 % від загальної чисельності працюючих, і за умови, що фонд оплати праці таких інвалідів становить не менш як 25 % суми витрат на оплату праці	5,5 % (п. 14 ст. 8 ЗУ «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text
ФОП на загальній системі оподаткування у разі відсутності прибутку; ФОП, якщо він отримує пенсію за віком або за вислугу років, або є особою з інвалідністю, або досягли пенсійного віку та отримують відповідно до закону пенсію або соціальну допомогу. ФОП — незалежні професіонали та члени фермерських господарств — пенсіонери.	Звільнені від сплати згідно ст.4 ЗУ «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування».
Законодавчими актами України ³ передбачається, що за несвоєчасну сплату ЄСВ штрафи і пеня не застосовуються до останнього дня дії місяця карантину включно. Карантин триває до 31 березня 2022 р. Відповідно до цієї дати не буде фінансових штрафів і пені. Але податківці в своєму роз'ясненні наголошували на можливості притягнення ФОП до адмінвідповідальності за несплату ЄСВ під час карантину. Наразі адмінштраф становить від 40 до 80 н.м.д.г. (від 680 до 1360 грн).	

³ ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text>

Кутовий штамп установи
Дата, вихідний номер довідки

ДОВІДКА

про заробітну плату (грошове забезпечення, винагорода
за цивільно-правовим договором) для розрахунку виплат
за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням

видана _____,
(прізвище, ім'я та по батькові)
який (яка) працював (працювала), проходив (проходила) службу

(найменування та місцезнаходження підприємства, установи,
організації, військового комісаріату, де особа перебувала

на обліку, або військової частини, підприємства, установи,

організації, органу, де особа проходила службу)
реєстраційний номер облікової картки платника податку _____

Місяці розрахункового періоду (зазначити назву місяців)	Кількість календарних (на вимогу Фонду соціального страхування України — робочих) днів у розрахунковому у періоді, за винятком календарних днів, не відпрацьованих з поважних причин	Заробітна плата (грошове забезпечення, винагорода за цивільно-правовим договором), на яку нараховано єдиний внесок та/або страхові внески	Сума страхових внесків та/або єдиного внеску, сплачена застрахованою особою, гривень	Розмір єдиного внеску для відповідної категорії застрахованих осіб згідно із Законом України — Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування ¹ , відсотків
---	--	---	--	--

Усього _____

зазначається поважна причина (тимчасова непрацездатність,

відпустка у зв'язку із вагітністю та пологами, відпустка

по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку

та шестирічного віку за медичним висновком,

відпустка без збереження заробітної плати)

для виключення кількості календарних днів

у розрахунковому періоді

Для страхування на випадок безробіття — вихідна допомога
або інші виплати у разі звільнення відповідно до Закону України

_____ (назва)

виплачені одноразово, або період здійснення виплат _____

(необхідне зазначити)

Керівник _____

(підпис) (ініціали та прізвище)

Головний бухгалтер _____

(підпис) (ініціали та прізвище)

МП

Джерело: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1266-2001- %D0 %BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1266-2001-%D0%BF#Text)

Приклад розрахунку середньої зарплати для нарахування відпускних 2022

Працівнику надали щорічну основну відпустку з 01.03.2022 по 16.03.2022. Розрахунковим періодом для обчислення середньої зарплати буде березень 2021– лютий 2022.

Загальна тривалість відпустки — 16 календарних днів (к. дн.), але 08.03.2022 (Міжнародний жіночий день) як святковий день не враховується. Тому при розрахунку використовується цифра 15 к. дн. Посадовий оклад, встановлено відповідно до 8-го тарифного розряду по ЄТС (у березні–листопаді 2021 року – 4 379 грн, а у грудні 2021–лютому 2022 року — 4 745 грн). Помісячно нарахована зарплата розрахункового періоду представлена у таблиці нижче. Премій у розрахунковому періоді не було.

Нараховані виплати працівнику у розрахунковому періоді

Місяці розрахункового періоду	Кількість днів розрахункового періоду, к. дн.	Оклад (довідково)	Зарплата за місяць, у т.ч. відпускні (безпремій), грн	Незарплатні виплати	
				лікарняні, грн	матеріальна допомога на вирішення соціально-побутових питань, грн
березень 2021 р.	31	4379	5697,50	—	—
квітень 2021 р.	30	4379	5697,50	—	—
травень 2021 р.	31	4379	5697,50	—	—
червень 2021 р.	30	4379	9184,26	—	1800,00
липень 2022 р.	31	4379	6697,50	—	—
серпень 2022 р.	31 (у т.ч. 4 к. дн. — лікарняний)	4379	6912,72	1195,22	—
вересень 2022 р.	30	4379	9847,50	—	3150,00
жовтень 2022 р.	31	4379	7187,50	—	—
листопад 2022 р.	30	4379	6912,53	—	—

Місяці розрахункового періоду	Кількість днів розрахункового періоду, к. дн.	Оклад (довідково)	Зарплата за місяць, у т.ч. відпускні (безпремій), грн	Незарплатні виплати	
				лікарняні, грн	матеріальна допомога на вирішення соціально-побутових питань, грн
грудень 2022 р.	31 (у т.ч. 4 к. дн. — лікарняний)	4745	7257,29	1214,00	—
січень 2022 р.	31	4745	6912,53	—	—
лютий 2022 р.	28 (у т.ч. 10 к. дн. — відпустка без збереження)	4745	4912,53	—	—
Всього:	365	×	82916,86	2409,22	3150,00

При розрахунку відпускних святкові і неробочі дні (їх усього в році 11) віднімаються, тому за розрахунковий період буде не 365, а 354 к. дні (= 365 — 11). Також слід врахувати, що працівникові з 01 по 10 лютого 2022 року (10 к. дн.) була надана відпустка без збереження зарплати, яку також слід відняти.

Розрахунок середньої зарплати для відпускних включає в себе виплати, визначені п. 3 Порядку № 100, зокрема, і лікарняні. Це означає, що лікарняні в розрахунку віднімати не потрібно.

Але такі виплати, як суми матеріальної допомоги (на оздоровлення, вирішення соціально-побутових питань, поховання) є одноразовими виплатами за підпунктом —б п. 4 Порядку № 100. Вони у розрахунку середньої зарплати участі не беруть. Це означає, що їх потрібно відняти або з самого початку не враховувати в доході працівника за місяць.

Зверніть увагу, що ще з 12 грудня 2020 року **СКАСОВАНО** коригування зарплати при розрахунку відпускних на коефіцієнт підвищення окладів (колишній п. 10 Порядку № 100). Отже, використовувати оклади в розрахунку відпускних та коригувати зарплату на коефіцієнт більше не потрібно, у т. ч. й бюджетникам.

Проводимо розрахунок середньоденної заробітної плати:

$$(82916,86 \text{ грн} + 2409,22) \div (354 \text{ к. дн.} - 10 \text{ к. дн.}) = \\ = 85326,08 \text{ грн} / 344 \text{ к. дн.} = 248,04 \text{ грн.}$$

Відняли 10 к. дн. відпустки за свій рахунок. Додали у розрахунок лише лікарняні, а матеріальну допомогу разового характеру не враховуємо.

При розрахунку середньої заробітної плати для відпускних, лікарняні та відпускні враховуємо, а матеріальну допомогу — ні. Залишилося помножити отриманий результат на кількість днів відпустки без урахування святкових днів (День незалежності, 1 день):

$$248,04 \text{ грн} \times 15 \text{ к. дн.} = 3720,60 \text{ грн}$$

Отже, працівнику слід нарахувати відпускні в сумі 3720,60 грн.

Приклад розрахунку середньої зарплати при відрядженні

Працівниця бюджетного закладу освіти за наказом керівника перебувала у службовому відрядженні з 02 по 03 березня 2022 р. (2 дні). У грудні 2021–січні 2022 року працівниця відпрацювала робочі дні за нормою 5-денного робочого тижня з двома вихідними (субота, неділя), а саме:

– січень 2022 — 19 р. дн. (по нормі) — 10 р. дн. (від-ка без збереж.) = 9 р. дн.;

– лютий 2022 — 20 р. дн. (по нормі).

Виплати працівниці за попередні 2 місяці були такі:

Нараховані виплати працівниці у розрахунковому періоді

Місяці розрахункового періоду	Кількість днів розрахункового періоду, к. дн.	Оклад (довідково)	Зарплата без премії за місяць, грн	Незарплатні виплати		Місячна премія, грн
				лікарняні, грн	матеріальна допомога, грн	
січень 2022 р.	31*	4745	5912,53	445,50	1000,00	–
лютий 2022 р.	28	4745	7088.55	–	–	500,00 (за січень 2022)
Усього:	365	×	13825,06	445,50	1000,00	500,00
* у т.ч. відпустка без збереження 10 к. днів						

У березні 2022 року у працівниці мають бути такі виплати при роботі за повний місяць:

– посадовий оклад — 4745 грн (за 8-м тарифним розрядом за ЄТС);

– надбавку за складність, напруженість у роботі — 40 % окладу (1898 грн).

Правило найбільшої виплати для оплати днів відрядження

Перед розрахунком звернемо увагу на таке: оплата роботи у дні відрядження здійснюється згідно з умовами, які визначає трудовий та/або колективний договір, але не може бути нижчим суми середньої заробітної плати (абз. 4 ст. 121 КЗпП). Це розуміти слід як те, що дні відрядження слід оплачувати за найбільшим з двох показників:

- середньоденна на основі заробітку за 2 попередні місяці;
- денна зарплата за місяць відрядження.

Про такий порядок розрахунку оплати днів відрядження говорить і **лист Мінсоцполітики від 05.03.2012 р. № 204/13/184-12**.

Однак є виняток, коли дане правило не застосовується — це оплата днів відрядження держслужбовців, так як у них зберігається заробітна плата на час відрядження (ч. 5 ст. 42 Закону про держслужбу). У них завжди оплачуємо на основі денної за місяць відрядження, тобто середню за 2 місяці для держслужбовців для оплати відряджень взагалі не рахуємо (!).

Як перерахувати премію у розрахунку середньої

Також нюанс щодо премії: якщо премія нарахована за попередній місяць, то за нинішніми правилами Порядку № 100 її враховуємо у місяці фактичного нарахування. Однак її слід перерахувати на кількість відпрацьованих робочих днів відповідного місяця. Для цього:

- знаходимо середньоденну премію. Для цього ділимо премію на кількість відпрацьованих робочих днів місяця, за який вона була нарахована (у нашому прикладі — січень 2022);
- множимо середньоденну премію на кількість відпрацьованих робочих днів місяця, у якому вона була фактично нарахована (у нашому прикладі — лютий 2022).

Детальніше про премії у листі Мінекономіки № 4711-06/45145-07 (з питань розрахунку середньої за оновленими у вересні 2021 року правилами).

Лист Мінекономіки № 4711-06/45145-07 (з питань розрахунку середньої)

При розрахунку середньої для відрядження виплати за дні збереження середнього заробітку виключаються. Це значить, що виключити слід не тільки матеріальну допомогу, але й лікарняні та відпускні, якщо такі є

Використовуючи описані вище правила маємо такий розрахунок оплати двох днів відрядження працівниці:

– перерахунок премії з січня 2022 на дні лютого 2022: $500 \times 20/9 = 1111,11$ грн. Премія у перерахунку збільшилася, так як у лютому 2022 відпрацьовано більше робочих днів, ніж у січні 2022;

– середня зарплата за 2 місяці перед відрядженням = $(13825,06 + 1111,11) / (20 \text{ р. дн.} + 19 \text{ р. дн.}) = 14936,17 \text{ грн} / 39 \text{ р. дн.} = 382,98 \text{ грн}$;

– денна зарплата за березень 2022 при умові відпрацювання повної місячної норми: $(4745 \text{ грн} + 1898 \text{ грн}) / 22 \text{ р. дн.} = 6643 \text{ грн} / 22 \text{ р. дн.} = 301,95 \text{ грн}$;

– порівнюємо середньоденну та денну виплату: $382,98 > 301,95$. Отже, оплачуємо дні відрядження на основі середньоденної за минулі 2 місяці (січень-лютий 2022);

– оплата 2-х днів відрядження у березні 2022: $382,98 \text{ грн} \times 2 \text{ дн.} = 765,96 \text{ грн}$.

Однак ситуацію може змінити премія за березень 2022 року. Якщо такій працівниці у березні 2022 буде нарахована премія 50 % окладу — 2372,50 грн, то вийде все навпаки:

– денна зарплата за березень 2022 при умові відпрацювання повної місячної норми: $(4745 \text{ грн} + 1898 \text{ грн} + 2372,50 \text{ грн}) / 22 \text{ р. дн.} = 9015,50 \text{ грн} / 22 \text{ р. дн.} = 409,80 \text{ грн}$;

– порівнюємо середньоденну та денну виплату: $382,98 < 409,80$. Отже, оплачуємо дні відрядження на основі денної оплати березня 2022;

– оплата 2-х днів відрядження у березні 2022: $409,80 \text{ грн} \times 2 \text{ дн.} = 819,60 \text{ грн}$.

Щодо розрахунку денного заробітку березня 2022 місяць фактичного нарахування премії — березень 2022 чи квітень 2022 значення не має.

Розрахунок середньої заробітної плати при звільненні

Працівника бюджетного закладу освіти (8-й тарифний розряд ЄТС) за наказом керівника звільняють 31 березня 2022 року через скорочення штату. Напередодні він отримав:

Нараховані виплати працівнику у розрахунковому періоді

Місяці розрахункового періоду	Кількість днів розрахункового періоду, к. дн.	Оклад (довідково)	Зарплата без премії за місяць, грн	Незарплатні виплати лікарняні, грн
січень 2022 р.	31*	4745	6500,00	
лютий 2022 р.	28	4745	5500,00	2000,00
Усього:	365	×	12000,00	2000,00
* у т.ч. відпустка без збереження 10 к. днів				

При цьому працівник працював за нормами 5-денного робочого тижня з двома вихідними (субота, неділя), а саме:

- січень 2022 — 19 р. дн. (по нормі);
- лютий 2022 — 20 р. дн. (по нормі), з них 5 р. дн. хворів.

Окрім нарахованої зарплати за відпрацьовані дні березня 2022 року маємо нарахувати і виплатити вихідну допомогу.

Суму лікарняних у розрахунок середньої заробітної плати для обчислення суми вихідної допомоги не включаємо, оскільки їх за Порядком № 100 включають лише при обчисленні відпускних. Щоб обчислити суму вихідної допомоги треба помножити середньоденну заробітну плату на середньомісячне число робочих днів у розрахунковому періоді (абз. 4 п. 8 Порядку № 100).

Розрахунок вихідної допомоги має вигляд:

- середньоденна зарплата = $(6500 \text{ грн} + 5500,00 \text{ грн}) / (19 \text{ р. дн.} + 20 \text{ р. дн.}) = 12000 \text{ грн} / 39 \text{ р. дн.} = 307,69 \text{ грн};$
- середньомісячне число робочих днів = $(19 + 20) / 2 = 19,5 \text{ р. дн.};$
- сума вихідної допомоги = $307,69 \text{ грн} \times 19,5 \text{ р. дн.} = 5999,96 \text{ грн.}$

Розрахунок середньої заробітної плати для лікарняних

Працівнику пішов на лікарняний з 01.03.2022 по 16.03.2022. Розрахунковим періодом для обчислення середньої лікарняного буде березень 2021 — лютий 2022. Страховий стаж більше 5 років.

Загальна тривалість лікарняного — 16 календарних днів (к. дн.), у т.ч. й 08.03.2022 р. (Міжнародний жіночий день).

Посадовий оклад, встановлено відповідно до 8-го тарифного розряду по ЄТС (у березні-листопаді 2021 року — 4379 грн, а у грудні 2021-лютому 2022 року — 4745 грн). Помісячно нарахована зарплата розрахункового періоду представлена у таблиці нижче.

Нараховані виплати працівнику у розрахунковому періоді

Місяці розрахункового періоду	Кількість днів розрахункового періоду, к. дн.	Оклад (довідково)	Зарплата за місяць, у т.ч. відпускні та премії, грн.	незарплатні виплати	
				лікарняні, грн	матеріальна допомога на вирішення соціально-побутових питань, грн
березень 2021 р.	31	4379	5697,50	—	—
квітень 2021 р.	30	4379	5697,50	—	—
травень 2021 р.	31	4379	5697,50	—	—
червень 2021 р.	30	4379	9184,26	—	1800,00
липень 2022 р.	31	4379	6697,50	—	—
серпень 2022 р.	31 (у т.ч. 4 к. дн. — лікарняний)	4379	6912,72	1195,22	—
вересень 2022 р.	30	4379	9847,50*	—	3150,00
жовтень 2022 р.	31	4379	7187,50	—	—
листопад 2022 р.	30	4379	6912,53	—	—
грудень 2022 р.	31 (у т.ч. 4 к. дн. — лікарняний)	4745	7257,29	1214,00	—
січень 2022 р.	31	4745	6912,53	—	—

Місяці розрахункового періоду	Кількість днів розрахункового періоду, к. дн.	Оклад (довідково)	Зарплата за місяць, у т.ч. відпускні та премії, грн.	незарплатні виплати	
				лікарняні, грн	матеріальна допомога на вирішення соціально-побутових питань, грн
лютий 2022 р.	28 (у т.ч. 10 к. дн. — відпустка без збереження)	4745	4912,53	—	—
Усього:	365	×	82916,86	2409,22	3150,00
*у т.ч. місячна премія за попередній місяць 1000 грн					

При розрахунку лікарняних слід звернути увагу на таке:

✓ розрахунок денної виплати проводим з урахуванням страхового стажу працівника (тобто відсотків, наведених у ч. 1 ст. 24 Закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.1999 № 1105; далі — № 1105). Для страхового стажу більше 5 років це 70 %;

✓ лікарняні й матеріальну допомогу на вирішення соціально-побутових питань при розрахунку не враховуємо як виплати за невідпрацьований час. Відпускні, якщо такі є, слід врахувати;

✓ дні відпустки без збереження — виключаємо як такі, що невідпрацьовані з поважних причин незалежно від причини такої відпустки;

✓ премії враховуємо у повній сумі у місяці їхнього фактичного нарахування.

При розрахунку лікарняних не враховуємо як нараховані лікарняні, так і дні перебування на лікарняному, що припали на розрахунковий період.

Розрахунок лікарняних тоді має вигляд:

- середньоденна зарплата = $82916,86 \text{ грн} / (365 \text{ дн.} - 4 \text{ дн.} - 4 \text{ дн.} - 10 \text{ дн.}) = 82916,86 \text{ грн} / 347 \text{ дн.} = 238,95 \text{ грн}$;

- середньоденна зарплата з урахуванням коефіцієнта стажу: $238,95 \text{ грн} \times 0,7 = 167,27 \text{ грн}$;

- оплата днів лікарняного всього: $167,27 \text{ грн} \times 16 \text{ к. дн.} = 2676,32 \text{ грн}$;

- оплата перших 5 днів: $167,27 \times 5 \text{ дн.} = 836,35 \text{ грн}$;

- оплата решти 11 днів: $167,27 \times 11 \text{ дн.} = 1839,97 \text{ грн}$.

Приклад розрахунку середньої заробітної плати для декретних

Працівницю прийняли на роботу 10.09.2021 р. (перше місце роботи). Пропрацювавши кілька місяців, 17.03.2022 вона пішла у відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами. Підстава — зареєстрований лікарняний у зв'язку з вагітністю та пологами. Суми, нараховані їй за цей період, наведено у таблиці нижче.

Зарплата працівниці у розрахунковому періоді

Місяці розрахункового періоду	Кількість днів розрахункового періоду, к. дн.	Сума зарплати, грн
жовтень 2021	31	6090,30
листопад 2021	30	6095,30
грудень 2021	31	6095,30
січень 2022	31	7695,30
лютий 2022	28	7090,30
Усього:	151	33066,50

Як бачимо з даної ситуації, трудові відносини тривали менше 12 календарних місяців. Тож за абз. 2 п. 11 Порядку № 1266 розрахунковим періодом є фактично відпрацьовані календарні місяці (з першого до першого числа), а саме жовтень 2021 — лютий 2022 року. Якби працівниця була прийнята на роботу раніше, то брали б стандартний розрахунковий період — 12 місяців.

Правила розрахунку декретних у цілому аналогічні лікарняним. Однак при розрахунку слід звернути увагу, що на вимогу п. —21 ч. 4 ст. 19 Закону № 1105 сума декретних у розрахунку на місяць не повинна бути меншою за суму допомоги, обчисленої з розміру мінімальної зарплати. Для березня 2022 року — місяця виходу у декрет — вона складає:

$6500,00 \text{ грн} \div 30,44 \text{ к. дн.} = 213,53 \text{ грн}$, де 30,44 — це середньомісячна кількість к. днів.

Розрахунок декретних має вигляд:

- середньоденна зарплата = $33066,50 \text{ грн} / 151 \text{ к. дн.} = 218,98 \text{ грн}$;

- порівнюємо середньоденну та мінімальну середньоденну заробітну плату: $218,98 > 213,53$. Отже, розрахунок проводимо з

фактичної середньоденної, так як вона більша; сума декретних = $218,98 \text{ грн} \times 126 \text{ к. дн.} = 27591,48 \text{ грн.}$

Після цього наводимо суми декретних за місяцями, що потрібно зокрема для заповнення Додатка Д1 Податкового розрахунку сум доходу (зарплатного звіту з ЄСВ):

Розподіл декретних по місяцях розрахункового періоду

Місяці, за які нараховано декретні	Кількість днів відпустки, к. дн.	Сума допомоги по вагітності та пологах, грн	Розрахунок
березень 2021	15	3284,70	$15 \text{ к. дн.} \times 218,98 \text{ грн}$
квітень 2021	30	6569,40	$30 \text{ к. дн.} \times 218,98 \text{ грн}$
травень 2021	31	6788,38	$31 \text{ к. дн.} \times 218,98 \text{ грн}$
червень 2021	30	6569,40	$30 \text{ к. дн.} \times 218,98 \text{ грн}$
липень 2022	20	4379,60	$20 \text{ к. дн.} \times 218,98 \text{ грн}$
Усього:	126	27591,48	$126 \text{ к. дн.} \times 203,05 \text{ грн}$

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артюх Т. М. Страхування: підручник / Розділ «Медичне страхування». — Керівник авт. Колективу і наук. ред. С.С. Осадець. Вид. друге, переробл. і доп., — К.: КНЕУ, 2002. — 559 с.
2. Банях В. Механізм соціального страхування населення / В. Банях. — Видання Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка. Серія «Економіка». — 2007. — № 94-95. — С. 60-63
3. Борщ Н. Виплати за соціальним страхуванням / Н. Борщ, О. Андрусь, В. Кузнецов, М. Казанова // П'яте видання, перероб. і доп. — Харків: Фактор. — 2008. — 192 с.
4. Бессараб В. Реформа солідарної пенсійної системи: надто дорога непослідовність / В. Бессараб, Л. Грушко // Україна: аспекти праці. — 2008. — № 1. — С. 12–20.
5. Внукова Н. М. Соціальне страхування / Н.М. Внукова, Н.В. Кузьминчук // Навчальний посібник. — Київ. — Кондор, 2006. — 348 с.
6. Гаманкова О. О. Роль страхування у забезпеченні соціального захисту населення / О. О. Гаманкова // Вісник Академії праці і соціальних відносин федерації профспілок України: Наук.-практ. зб. — 2003. — № 3. — С. 46–49.
7. Григораш Г. В. Система соціального страхування зарубіжних країн // Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Київ. — 2008. — 143 с.
8. Демографічні чинники бідності (колективна монографія) / За ред. Е. М. Лібанової. — К.: Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України. — 2009. — 184 с.
9. Державна служба статистики України. Соціальний захист населення України у 2020 р. Статистичний збірник. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_szn_2020.pdf
10. Державна служба статистики України. Демографічний щорічник «Населення України». Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/13/Arch_nasel_zb.htm
11. Димніч О. В. Подолання бідності в Україні: тенденції останніх років. Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/PODOLANNA_BIDNOSTI_V_UKRAINI_TENDENCII_OSTANNIH_RO.pdf
12. Димніч О. В. Тенденції та фактори, що визначають витрати на соціальний захист населення в світі. Режим доступу: https://fef.kneu.edu.ua/ua/depts7/k_bankivskoi_spravy/vykkladachi_bs/Dimnich.O.V/
13. Димніч О. В., Стецюк Т. І. Участь громадян у діяльності недержавних пенсійних фондів України: проблеми та мотивація. Режим доступу: https://fef.kneu.edu.ua/ua/depts7/k_bankivskoi_spravy/vykkladachi_bs/Dimnich.O.V/
14. Димніч О. В. Реформування пенсійної системи: досвід Великобританії. Режим доступу: https://fef.kneu.edu.ua/ua/depts7/k_bankivskoi_spravy/vykkladachi_bs/Dimnich.O.V/

15. Європейський кодекс соціального забезпечення. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_651#Text
16. Закон України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування» № 400/97-ВР від 26.06.1997 р. Редакція від 13.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400/97-%D0%BD%D1%80#Text>
17. Закон України «Про затвердження Порядку обчислення середньої заробітної плати». Редакція від 29.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100-95-%D0%BF#Text>
18. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» № 1058-IV від 09.07.2003/ Редакція від 01.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>
19. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» № 1057-IV від 09.07.2003. Редакція від 01.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>
20. Закон України «Про охорону праці» № 2694-XII. Редакція від 14.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>
21. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» № 1105-XII від 23.09.1999. Редакція від 12.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>
22. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» № 2213 — III від 02.03.2000 Редакція від 14.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text>
23. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» № 2464-VI. Редакція від 12.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text>
24. Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» № 3668-VI. Редакція від 19.12.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-17#Text>
25. Золотарьов В. Ф. Державне регулювання економіки : [навч. посіб.] / В. Ф. Золотарьов — Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2018. — 292 с.
26. Інструкція про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Наказ Міністерства Фінансів України № 449 від 20.04.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0508-15#Text>
27. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування № 16/98-ВР від 04.01.1998р. Редакція від 14.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%BD%D1%80#Text>
28. Кириленко О. П., Толуб'як В. С. Соціальне страхування: Підручник. — Тернопіль: Екон.думка ТНЕУ, 2016. — 516 с.
29. Кичко І. Страхування як елемент фінансового механізму соціального захисту / І. Кичко // Фінанси України. — 2005. — № 4. — С. 148–153.
30. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. — К.: Преса України, 1997. — 80 с.

31. Кравченко М. В. Система соціального захисту населення як об'єкт державної політики: методологія та практика : моногр. / М. В. Кравченко. — К. : Інформ.-аналіт. агентство, 2012. — 451 с.
32. Левін П. Удосконалення соціального страхування від нещасних випадків – умова збереження трудового потенціалу / П. Левін // Україна: аспекти праці. — 2006. — № 2. — С. 21–27.
33. Міжнародна організація праці. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення № 102. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text
34. Нагайчук Н. Роль страхових медичних організацій у фінансуванні профілактичних заходів // Н. Нагайчук. Економіка: проблеми теорії та практики. Дніпропетровськ: ДНУ. 2004. — С. 64–69.
35. Надточій Б. Соціальне страхування у контексті історії / Б. Надточій // Соціальний захист. — 2003. — № 2. — С. 31–36; Надточій Б. Соціальне страхування у контексті історії (продовження) / Б. Надточій // Соціальний захист. — 2003. — № 3. — С. 29–33.
36. Нікіфоров П. Фінансово-економічні аспекти розвитку ринку праці та боротьби з безробіттям / П. Нікіфоров, А. Вольська // Фінанси України. — 2008. — № 10. — С.22–31.
37. Пилипенко С. М. Проблеми теорії права соціального забезпечення : моногр. / С. М. Пилипенко. — Х. : ПП «Берека-Нова», 2016. — 264 с.
38. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій» № 1740-98-п. Редакція від 26.09.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1740-98-%D0%D0%BF#Text>
39. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку обчислення середньої заробітної плати» № 100 від 18.02.1995. Редакція від 04.09.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100-95-%D0%D0%BF#Text>
40. Правила добровільного медичного страхування СК «Українська страхова група». Режим доступу: <https://ukringroup.ua/publicapi/file?get=f73b1f8a-564b-11ea-9b81-000c2932555d>
41. Світовий досвід у реформуванні пенсійних систем // Програма розвитку фінансового сектору (USAID/FINREP-II). — 2020. — Вип. 5. — С. 10.
42. Система соціального захисту в країнах-учасниках ЄС [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://buklib.net/books/28173/>
43. Стецюк Т. І. Медичне страхування в Україні: проблеми і перспективи розвитку // Стецюк Т. І. — Міжнародна науково-практична конференція «Формування конкурентно-спроможного страхового ринку України в умовах глобалізації» м. Київ, / Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка» 81- 82/2006. — С. 117–118.
44. Стецюк Т. І. Історичний досвід побудови вітчизняної медицини на страхових засадах // Стецюк Т. І. — «Проблеми трансформації соціально-економічної системи в Україні» / Збірник наукових праць за ма-

теріалами науково-практичної конференції. — Острозька академія. Серія «Економіка» 2004 р.— С. 383–391.

45. Стецюк Т. І. Сутність медичного страхування та його місце у системі соціального захисту громадян // Стецюк Т. І. — Фінанси, облік і аудит: Збірник наукових праць — К.:КНЕУ, 2008. — Випуск 11. — С. 142–148.

46. Стецюк Т. І. Реформування пенсійної системи України / Т.І. Стецюк // КНЕУ імені Тараса Шевченка «Міжнародні фінансові та страхові ринки в нових економічних умовах» / Збірник тез та доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції. Том II. — Київ, 2010. — С. 214–218.

47. Стеценко С. Г. Медичне право України: правові засади забезпечення медичного страхування / С. Г. Стеценко, В. Ю. Стеценко, Я. М. Шатковський // Монографія — Київ, 2010 — Атіка — 206 с.

48. Ткаченко Л. Проблеми цільового використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування та можливості зниження страхових тарифів в Україні / Л. Ткаченко // Україна: аспекти праці. — 2009. — № 5 С. 7–11.

49. Толуб'як В. С. Основні питання державного регулювання зайнятості населення в дослідженнях українських науковців / В. С. Толуб'як, Л. А. Мельник // Економіка та держава. — 2014. — № 7. — С. 102–106.

50. Трошинський В. П. Соціальний розвиток : [опорний конспект навч. дисципліни] / В. Трошинський, О. Петров. — К. : НАДУ, 2018. — 192 с.

51. Управління соціальним і гуманітарним розвитком: навч. Посібник / (авт. Кол.:Скуратівський В., Трошинський В., Лібанова Е.); за заг. ред. Скуратівського В., Трошинського В.: у 2 ч. — К.: НАДУ, 2009. — Ч.1.— 456 с.

52. Череп А. В. Практичний іноземний досвід медичного страхування / А. В. Череп // Сталій розвиток економіки. — 2021. — № 2. — С. 17–23.

53. Щодо оптимізації системи загальнообов'язкового державного соціального страхування : аналіт. зап. [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень. — Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1171/>

54. Юрій С. І. Соціальне страхування / С. І. Юрій, М. П. Шаварина, Н. В. Шаманська. — К.:Кондор, 2004. — 462 с.

55. 10 глобальных вызовов перед социальным обеспечением: перемены и инновации. Доклад Международной ассоциации социального обеспечения. URL: <https://ww1.issa.int/sites/default/files/documents/2020-12/5-10-challenges-Global- 2019.pdf>

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	3
<i>Тема 1. Сутність, принципи та роль соціального страхування</i>	<i>5</i>
<i>Тема 2. Іноземний досвід у сфері соціального страхування</i>	<i>16</i>
<i>Тема 3. Державне регулювання соціального страхування</i>	<i>23</i>
<i>Тема 4. Фінансове забезпечення соціального страхування</i>	<i>35</i>
<i>Тема 5. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням.....</i>	<i>52</i>
<i>Тема 6. Страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання</i>	<i>69</i>
<i>Тема 7. Медичне страхування</i>	<i>82</i>
<i>Тема 8. Страхування на випадок безробіття</i>	<i>106</i>
<i>Тема 9. Пенсійне страхування</i>	<i>127</i>
Додатки.....	141
Список рекомендованої літератури	163

Навчальне видання

**СТЕЦЮК Тетяна Іванівна
ДИМНІЧ Ольга Володимирівна
МУРАШКО Олена Володимирівна**

СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ

Навчальний посібник

Видано в авторській редакції

Верстка *Т. Мальчевської*

Підп. до друку 12.12.2022. Формат 60×84/16. Папір офсет. № 1.
Гарнітура Тип Таймс. Друк офсет. Ум.-друк. арк. 9,65.
Обл.-вид. арк. 10,98. Зам. 22-5751

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи (серія ДК, № 235 від 07.11.2000)

E-mail: litera_kneu@ukr.net